

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

LEA REMIC

Mentor: red. prof. dr. ANTON GRIZOLD

Somentor: doc. dr. IZTOK PREZELJ

**PRIMERJAVA OBRAMBNIH SISTEMOV
REPUBLIKE BOLGARIJE IN REPUBLIKE ROMUNIJE**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2005

Zahvaljujem se prof. dr. Grizoldu in doc. dr. Prezlju za zaupanje, potrpežljivost in vso strokovno pomoč, prof. dr. Kocijanu za lektoriranje ter Cvetki in Wolfiju za moralno in strokovno podporo ter pomoč pri zbiranju virov.

Najlepša hvala tudi družini, ki mi je ves čas študija stala ob strani.

Mirjana, Mojca in Nataša: hvala, ker se lahko na vas vedno zanesem.

Črt: hvala, ker verjameš vame.

Marko: kiitos että olet ollut tukenani.

KAZALO

SEZNAM KRATIC.....	7
1. UVOD.....	8
2. METODOLOŠKI OKVIR.....	9
2.1. OPREDELITEV PREDMETA IN PROBLEMA PROUČEVANJA.....	9
2.2. CILJI PROUČEVANJA.....	9
2.3. HIPOTEZE.....	10
2.4. METODOLOGIJA.....	11
2.5. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV.....	11
3. SPLOŠNI ORIS DRŽAVE.....	15
3.1. BOLGARIJA.....	15
3.1.1. <i>Geostrateški položaj države</i>	15
3.1.2. <i>Prebivalstvo</i>	15
3.1.3. <i>Državna ureditev</i>	16
3.1.4. <i>Gospodarstvo in prometna infrastruktura</i>	16
3.1.5. <i>Mediji</i>	17
3.1.6. <i>Zgodovinski pregled</i>	17
3.2. ROMUNIJA.....	18
3.2.1. <i>Geostrateški položaj države</i>	18
3.2.2. <i>Prebivalstvo</i>	19
3.2.3. <i>Državna ureditev</i>	19
3.2.4. <i>Gospodarstvo in prometna infrastruktura</i>	20
3.2.5. <i>Mediji</i>	20
3.2.6. <i>Zgodovinski pregled</i>	20
3.3. PRIMERJALNE UGOTOVITVE.....	21
4. VARNOSTNO OKOLJE.....	23
4.1. ZUNANJEPOLITIČNI ODNOSI MED BOLGARIJO IN ROMUNIJO.....	23
4.2. BOLGARIJA IN ODNOSI S SOSEDNJIMI DRŽAVAMI.....	24
4.3. ROMUNIJA IN ODNOSI S SOSEDNJIMI DRŽAVAMI.....	25
4.4. ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV.....	26
4.5. ORGANIZACIJA ZA VARNOST IN SODELOVANJE V EVROPI.....	27
4.6. NATO.....	27
4.7. EVROPSKA UNIJA.....	28
4.8. ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE.....	28
4.9. RUSKA FEDERACIJA.....	29
4.10. PRIMERJALNE UGOTOVITVE.....	31
5. PRISTOJNOSTI DRŽAVNIH ORGANOV NA OBRAMBEM PODROČJU.....	32
5.1. BOLGARIJA.....	32
5.1.1. <i>Predsednik države</i>	32
5.1.2. <i>Parlament</i>	33
5.1.3. <i>Vlada</i>	33
5.1.4. <i>Ministrstvo za obrambo</i>	34
5.2. ROMUNIJA.....	34
5.2.1. <i>Predsednik države</i>	34
5.2.2. <i>Parlament</i>	35
5.2.3. <i>Vlada</i>	36
5.2.4. <i>Vrhovni svet za nacionalno obrambo</i>	36
5.2.5. <i>Ministrstvo za nacionalno obrambo</i>	36
5.3. PRIMERJALNE UGOTOVITVE.....	37

6. OBRAMBNO NAČRTOVANJE IN FINANCIRANJE.....	37
6.1. PRIMERJALNE UGOTOVITVE.....	40
7. ORGANIZIRANOST, TEMELJNI NAMEN IN NALOGE OBOROŽENIH SIL.....	41
7.1. BOLGARIJA.....	41
7.1.1. Strukturalni vidik organiziranosti oboroženih sil.....	41
7.1.2. Funkcionalni vidik organiziranosti oboroženih sil.....	42
7.2. ROMUNIJA.....	43
7.2.1. Strukturalni vidik organiziranosti oboroženih sil.....	43
7.2.2. Funkcionalni vidik organiziranosti oboroženih sil.....	44
7.3. PRIMERJALNE UGOTOVITVE.....	46
8. VODENJE IN POVELJEVANJE V OBOROŽENIH SILAH.....	47
8.1. BOLGARIJA	47
8.2. ROMUNIJA.....	48
8.3. PRIMERJALNE UGOTOVITVE.....	49
9. POPOLNJEVANJE IN USPOSABLJANJE OBOROŽENIH SIL.....	49
9.1. BOLGARIJA	49
9.2. ROMUNIJA.....	52
9.3. PRIMERJALNE UGOTOVITVE.....	54
10. OBVEŠČEVALNA IN PROTI OBVEŠČEVALNA DEJAVNOST.....	55
10.1. BOLGARIJA	55
10.2. ROMUNIJA.....	56
10.3. PRIMERJALNE UGOTOVITVE.....	58
11. CIVILNA OBRAMBA.....	59
11.1. BOLGARIJA.....	59
11.1.1. Definiranje civilne obrambe in njena zakonska podlaga.....	59
11.1.2. Naloge in namen sistema civilne zaščite.....	60
11.1.3. Organizacijska struktura sistema civilne zaščite.....	60
11.2. ROMUNIJA.....	62
11.2.1. Definiranje civilne obrambe in njena zakonska podlaga.....	62
11.2.2. Naloge in namen sistema civilne zaščite.....	63
11.2.3. Organizacijska struktura sistema civilne zaščite.....	63
11.3. PRIMERJALNE UGOTOVITVE.....	65
12. MEDNARODNO SODELOVANJE NA VARNOSTNEM PODROČJU.....	66
12.1. OPERACIJE V PODPORO MIRU.....	66
12.2. BILATERALNE IN MULTILATERALNE POLITIČNO-VOJAŠKE INICIATIVE.....	67
12.3. PRIZADEVANJA ZA BOJ PROTI TERORIZMU.....	71
12.4. PRIMERJALNE UGOTOVITVE.....	73
13. PROCES PREOBLIKOVANJA OBRAMBNEGA SISTEMA.....	73
13.1. BOLGARIJA.....	73
13.1.1. Prva faza (1990-1998).....	73
13.1.2. Druga faza (1999-2004).....	74
13.1.3. Tretja faza (2005-2015).....	75
13.2. ROMUNIJA.....	76
13.2.1. Prva faza (1990-1997).....	76
13.2.2. Druga faza (1998-2000).....	77
13.2.3. Tretja faza (2001-2010).....	78
13.3. PRIMERJALNE UGOTOVITVE.....	79

14. SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ.....	81
15. LITERATURA.....	84
16. SUMMARY.....	98

SEZNAM PREGLEDNIC

Tabela 1 PRIMERJAVA NEKATERIH EKONOMSKIH KAZALCEV.....	22
Tabela 2 DELITEV OBOROŽENIH SIL GLEDE NA STOPNJO PRIPRAVLJENOSTI.....	46
Grafični prikaz GIBANJE OBRAMBNEGA PRORAČUNA V BOLGARIJI IN ROMUNIJI MED LETOMA 1990 IN 2000.....	39

SEZNAM KRATIC

BLACKSEAFOR	Black Sea Naval Cooperation Task Group
CENCOOP	Central European Nations' Cooperation in Peace Support
CSAT	Consiliul Suprem de Apărare a Tarii (Vrhovni svet za nacionalno obrambo)
EU	Evropska unija
ICC	International Criminal Court
IFOR	Implementation Force
ISAF	International Security Assistance Force
KFOR	Kosovo Force
KoV	kopenska vojska
MPFSEE	Multinational Peace Force South Eastern Europe
NATO	North Atlantic Treaty Organisation
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN	Organizacija združenih narodov
PMSC	Political-Military Steering Committee
SEDM	South Eastern Europe Defense Ministerial
SEEBRIG	South Eastern European Brigade
SEECAP	South Eastern Common Assessment Paper on Security Challenges and Opportunities
SEECF	South-East European Cooperation Process
SEEGROUP	South East Europe Security Cooperation Steering Group
SEEI	South East Europe Initiative
SFOR	Stabilisation Force
SHIRBRIG	Multinational Stand-by Forces High Readiness Brigade
VL	vojaško letalstvo
VM	vojaška mornarica
ZDA	Združene države Amerike

1. UVOD

Prepoznavanje in razčlenjevanje varnostnih problemov, izbira sredstev za njihovo razreševanje in oblikovanje vseobsegajočega nacionalnovarnostnega sistema – vse to je bila vedno ena poglobitnih prioritet države. Toda dosežena rešitev ni nikoli končna. Stalne politične, družbene, gospodarske, kulturne, okoljske idr. spremembe zahtevajo za uspešno in učinkovito spopadanje z najrazličnejšimi viri ogrožanja nenehno prilagajanje in izpopolnjevanje nacionalnovarnostnih sistemov.

Po razpadu bipolarne antagonistične svetovne ureditve so Evropo pretresle mnoge in korenite spremembe. Potrebe po ponovnem opredeljevanju varnostnih ter posledično obrambnih sistemov so občutile tako razvite zahodne države kot tudi mednarodne varnostne strukture. Zveza Nato in Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi sta svoj obstanek upravičili s prilagoditvijo spektra svojih nalog in struktur, Združeni narodi so med drugim razširili koncept mirovnih operacij. Še bolj je novi položaj pretresel nekdanje socialistične države, ki so se srečevale z novimi in neznanimi koncepti, postopki in načeli na vseh področjih družbenega delovanja. Kot tranzitni državi se Bolgarija in Romunija soočata s številnimi problemi na vseh področjih svojega obstoja, vključno z obrambnim. Na splošno je prilagajanje obrambnih sistemov nekdanjih socialističnih držav zahodnim standardom ne le težak in počasen, temveč tudi občutljiv proces. V teh državah je bilo delovanje obsežnega obrambnega sistema v rokah komunističnih partij, ki so njegove mehanizme uprabljale za nadzor nad državnim, gospodarskim in družbenim razvojem.

Vojske vzhodnih držav so danes na poti k novemu tipu sil; ta naj bi bil zmožen ustrezno opravljati širok spekter nalog in (so)delovati v novem mednarodnem okolju. Temelji na načelih demokratičnega civilnega nadzora in vključevanja v mednarodni varnostni sistem. Prednostna zahteva njihovega oblikovanja je s kvantitete prešla na kvaliteto, vendar jih pri tem ovira pomanjkanje finančnih sredstev, izkušenj, znanja in zaupanja.

Namen diplomskega dela je prikazati, kako se z omenjeno problematiko soočata nekdanji socialistični državi Bolgarija in Romunija, primerjati vzpostavljanje njihovih obrambnih sistemov in razčleniti njuna prizadevanja za zagotavljanje mednarodnih vidikov varnosti.

2. METODOLOŠKI OKVIR

2.1. OPREDELITEV PREDMETA IN PROBLEMA PROUČEVANJA

Za opravljanje obrambno-zaščitnih funkcij družbe imajo države vzpostavljene svoje obrambne sisteme, znotraj katerih imajo primarno vlogo oborožene sile. Te zagotavljajo vojaško obrambo, lahko pa sodelujejo tudi pri odpravljanju posledic naravnih in drugih nesreč, v reševalnih in humanitarnih operacijah, mednarodnih operacijah v podporo miru itd. V okviru obrambnega sistema je organizirana tudi civilna obramba, ki pri opravljanju obrambno-zaščitne dejavnosti uporablja nevojaška in nenasilna sredstva¹.

Medtem ko je obdobje pred koncem hladne vojne zaznamovalo vzpostavljanje obsežnih obrambnih (in hkrati tudi vojaških) sistemov, se je pomen kvantitete bistveno zmanjšal po razpustitvi Varšavskega pakta. Tudi Bolgarija in Romunija sta morali na novo zasnovati koncept svojega obrambnega sistema, ki bi ustrezal standardom zahodnih držav in novonastalim mednarodnim varnostnim razmeram; v teh je grožnja odkritega vseobsežnega vojaškega spopada postavljena v ozadje, večji problem so netradicionalne oblike ogrožanja kot so terorizem, širjenje orožja za množično uničevanje, tihotapljenje oborožitvenih sistemov ipd. Reorganizacija in posodobitev obrambnega sistema pomenita težaven in počasen proces; Bolgarija in Romunija pa se morata hkrati soočiti z dvojnimi izzivi, in sicer s preoblikovanjem svojega obrambnega sistema po vzorcu zahodnih držav ter dohajanjem razvoja in sprememb, ki jih te države narekujejo na področju delovanja svojih obrambnih sistemov.

2.2. CILJI PROUČEVANJA

V diplomskem delu so cilji proučevanja naslednji:

- oris obrambnih sistemov Bolgarije in Romunije ter medsebojna primerjava njunih posameznih elementov;

¹ Za podrobnejšo opredelitev pojmov glej poglavje 2.5.

- prepoznavanje poglobitnih problemov, ki se pojavljajo pri delovanju posameznih elementov obrambnega sistema v Bolgariji in Romuniji;
- prepoznavanje pomanjkljivosti v procesu preoblikovanja obrambnih sistemov;
- razčlenitev vloge Bolgarije in Romunije pri zagotavljanju regionalne in mednarodne varnosti.

2.3. HIPOTEZE

V diplomski nalogi bom preverila naslednje hipoteze:

1. Bolgarija in Romunija imata primerljivo obrambno politiko in strukturo, kar je pogojeno z neposredno geografsko bližino obeh držav, s podobnimi zgodovinskimi izkušnjami in s splošnim varnostnopolitičnim položajem v Jugovzhodni Evropi.
 - Bolgarija in Romunija imata podobno zasnovan obrambni sistem in se soočata s podobnimi težavami pri njegovem upravljanju in delovanju.
 - Proces preoblikovanja obrambnega sistema je v obeh državah tekel hkrati in na podoben način, kar je bila tudi posledica medsebojnega sodelovanja.
2. Bolgarija in Romunija se poskušata v evroatlantski regiji med drugim uveljaviti z aktivnim zagotavljanjem mednarodne varnosti in s prijateljskimi odnosi s sosednjimi državami.
 - Oborožene sile Bolgarije in Romunije se v mednarodno varnostno okolje vključujejo s sodelovanjem v operacijah v podporo miru.
 - Prizadevanja za ohranitev in zagotovitev varnosti in stabilnosti v Jugovzhodni Evropi državi uresničujeta v številnih regionalnih varnostnopolitičnih iniciativah in dejavnostih.

2.4. METODOLOGIJA

Pri izdelavi diplomske naloge sem si pomagala z naslednjimi metodami raziskovanja:

- *deskriptivno* sem uporabila za pojasnitev temeljnih pojmov in konceptov;
- *z zgodovinsko* in *kronološko* sem opisala pretekle dogodke in ukrepe pri preoblikovanju obrambnega sistema ter zgodovinski oris države;
- na podlagi *analitično-sintetične metode* sem razčlenila pisne vire, predvsem dokumente, stališča in članke ter spremljala pomembnejše dogajanje, ki je imelo vpliv na varnost obeh držav;
- *s primerjalno* sem med državama primerjala posamezne elemente obrambnega sistema in druge vidike, ki vplivajo na obrambno načrtovanje;
- za empirični vtis pa sem obe državi tudi obiskala.

2.5. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

Varnost in varnostno okolje:

Varnost lahko opredelimo kot stanje, v katerem je zagotovljen uravnotežen fizični, duhovni in duševni ter gmotni obstoj posameznika in družbene skupnosti v razmerju do drugih posameznikov, družbenih skupnosti in narave (Grizold, 1999: 23). Varnost je kompleksen pojav, ki je sestavljen iz več različnih vidikov; ti so medsebojno odvisni in prepleteni, poglavitni med njimi pa so vojaški, politični, ekonomski, socialni in okoljski. V mednarodnem okolju pa pojav varnosti prav tako ni le seštevek posameznih vidikov, temveč je vedno v razmerju do drugih mednarodnih subjektov, stanj in procesov (Buzan, 1991: 19, 187).

Mednarodna varnost pomeni opredeljevanje za ustrezne vrednote v mednarodnih odnosih in v odnosih v državi. Nacionalno preživetje v vse bolj soodvisnem svetu potrebuje stalni mednarodni okvir splošno sprejemljivih vrednot, po katerih se urejajo medsebojni odnosi mednarodnih subjektov (Grizold, 1999: 26).

V diplomskem delu s pojmom varnostno okolje označujem vplive iz mednarodnega okolja, ki imajo pozitivne ali negativne posledice za nacionalno varnost Bolgarije in Romunije.

Obrambni sistem:

V najširšem smislu lahko obrambni sistem v sodobni državi opazujemo kot del javne uprave. Pri tem gre za vojaške, organizacijsko-tehnično-tehnološke, kadrovske, normativne, materialno-finančne, znanstvene, izobraževalne, idejno-politične in druge dejavnosti, ki jih organizira in izvaja sodobna država za zagotavljanje zunanjega (vojaškega) vidika svoje varnosti (Grizold, 1999:10). Obrambni sistem je torej celota vojaških in nevojaških elementov (enot, ustanov, zmogljivosti, postopkov in norm) v nacionalnovarnostni strukturi, namenjenih za opravljanje obrambno-zaščitnih funkcij družbe (prav tam: 40). Njegova vsebina je odvisna od različnih dejavnikov, kot so mednarodno okolje, zgodovinske, geografske, demografske, politične, razvojne in druge okoliščine (prav tam: 11).

Ker niti Bolgarija niti Romunija v svojih nacionalnovarnostnih oziroma obrambnih dokumentih nimata opredeljenega obsega obrambnega sistema, je pa posredno mogoče razumeti, katere segmente prištevata zraven (čeprav so si določila v različnih dokumentih pogosto nasprotujoča), sem se odločila, da bom z organizacijskega vidika s pojmom obrambni sistem zajela vojaško in civilno obrambo, ki se uresničujeta na podlagi sprejete obrambne politike.

Obrambna politika in obrambno načrtovanje:

Obrambna politika sodobne države je del njene varnostne politike in zajema vse dejavnosti ter odločitve države, s katerimi želi odvracati agresijo in zagotavljati sredstva in inštrumente za uresničevanje učinkovite obrambe ozemlja, zaščite prebivalstva ter delovanje političnega, gospodarskega in drugih družbenih podsistemov v vojni (Grizold, 1999: 40).

Obrambna politika je tako celota načrtov, programov in dejavnosti, s katerimi se zagotavlja varnost pred zunanjim vojaškim ogrožanjem in uporom znotraj države tako v vojni kot v miru. Obrambna politika usklajuje obrambne cilje in ukrepe z razpoložljivimi viri. Obrambno politiko države določajo grožnje nacionalni varnosti in nacionalnovarnostni interesi. Država oblikuje zmogljivosti obrambnega sistema in razvoj nacionalne obrambne infrastrukture z obrambnim načrtovanjem (International Military and Defence Encyclopedia, Vol. V, 1993: 2156).

Oborožene sile:

Oborožene sile so specializirana oborožena formacija države, organizirana in pripravljena za izvajanje oboroženega boja. Kot del državne organizacije so oborožene sile glavni nosilec varovanja neodvisnosti in ozemeljske celovitosti države, danega političnega in gospodarskega sistema oziroma izvajanja državne politike v vojni (Grizold, 1999: 44).

Torej oborožene sile zagotavljajo zunanji vidik varnosti oziroma vojaško obrambo. V diplomski nalogi bom s tem pojmom poleg Bolgarske oziroma Romunske vojske zajela tudi vojaške obveščevalno-varnostne službe in druge oborožene strukture v državi, ki imajo neposredno vlogo pri zagotavljanju vojaške obrambe ali so kakor koli drugače vključene v vojaškoobrambni sistem.

Civilna obramba:

Civilna obramba je tisti del obrambno-zaščitne dejavnosti družbe, katere prednostni namen je z nevojaškimi in nenasilnimi sredstvi zavarovati ljudi, družbene in osebne vrednote, gmotne in kulturne dobrine ter zagotoviti nepretrganost političnega, gospodarskega in kulturnega življenja v posamezniku in skupnosti neprijaznih razmerah – ob naravnih in drugih nesrečah, v izrednih razmerah in v vojni (Malešič, 1994: 68).

Kljub podobnemu razumevanju civilne obrambe jo Bolgarija in Romunija označujeta s pojmom civilna zaščita. Na to sem opozorila tudi v samem poglavju o civilni obrambi; tako civilna zaščita v diplomskem delu obsega celotno področje civilne obrambe, razen v primerih, ko sta izrecno poudarjeni poklicna struktura in enote Civilne zaščite.

Obveščevalno – varnostna dejavnost:

Obveščevalna dejavnost se nanaša na zbiranje, analiziranje, združevanje in interpretiranje vseh razpoložljivih podatkov, ki zadevajo enega ali več vidikov tuje države ali pa področja, ki so predmet zanimanja obveščevalnih služb (Richelson v: Anžič, 1997: 42). Podatki oziroma informacije se pridobivajo na podlagi opazovanja, preiskovanja, razčlenjevanja in poznavanja obravnavanega vprašanja (Guide to Military Operations other than War, 2000: 346). Medtem ko obveščevalne službe zbirajo, dokumentirajo in analizirajo informacije in podatke, pa varnostne službe s svojo dejavnostjo odkrivajo, preiskujejo, preprečujejo itd. dejanja, ki bi lahko imela

negativen vpliv na nacionalno varnost. Njihova aktivnost se odvija predvsem znotraj države (Anžič, 1997: 43).

Operacije v podporo miru

Operacije v podporo miru vključujejo preventivne razmestitve sil, operacije za ohranjanje miru (peacekeeping) in operacije za vsiljevanje miru (peace enforcement) ter humanitarne operacije, diplomatske aktivnosti, peace-making inr peace-building (internet: UN Security Council).

V okviru mednarodnih misij oborožene sile najpogosteje sodelujejo v operacijah za ohranjanje miru in v operacijah za vsiljevanje miru. *Operacije za ohranjanje miru* so vojaške operacije, ki se odvijajo na podlagi konsenza vseh vpletenih strani. Namenjene so opazovanju in podpori pri izvajanju sporazuma vpletenih strani (na primer prekinitev sovražnosti) in diplomatskim naporom, da bi bila dosežena dolgoročna poravnava in stabilnost. *Operacije za vsiljevanje miru* pa temeljijo na podlagi grožnje o uporabi vojaške sile oziroma na njeni resnični uporabi, in sicer običajno v okviru odobritve mednarodne skupnosti, da bi se doseglo upoštevanje sprejete resolucije oziroma da bi se s sankcijami zagotovil ali vzpostavil mir in red. Ta tip operacij ne potrebuje konsenza vseh vpletenih strani (Guide to Military Operations other than War, 2000: 19).

Jugovzhodna Evropa

V diplomskem delu bom uporabila opredelitev Jugovzhodne Evrope v širšem pomenu besede, ki primarno temelji na zemljepisni razsežnosti in vključuje naslednjo skupino držav: Albanijo, Bolgarijo, Bosno in Hercegovino, Grčijo, Hrvaško, Makedonijo, Romunijo, Slovenijo, Srbijo in Črno goro ter Turčijo (Vukadinović, 2002: 11).

3. SPLOŠNI ORIS DRŽAVE

3.1. BOLGARIJA

3.1.1. *Geostrateški položaj države*

Republika Bolgarija je jugovzhodna evropska država, ki leži ob Črnem morju, na vzhodnem delu Balkanskega polotoka. Dve veliki gorovji jo delita na štiri različne predele: severno planoto, gorovje Balkan, ki se razteza od vzhoda proti zahodu, osrednje in obalno nižavje ter gorovje Rodopi na jugozahodu². Na severu reka Donava oblikuje večji del državne meje z Republiko Romunijo, hkrati pa v obeh državah ustvarja rodovitno Donavsko ravnino. Marica³, druga večja reka teče iz osrednjih nižin na jug proti Egejskemu morju, z vzhodnih nižin pa odtekajo reke proti Črnemu morju (Enciklopedija svetovne geografije, 1998: 140).

Republika Bolgarija meri 110 994 km² in meji na severu na Romunijo (608 km), njeni zahodni sosedji sta Srbija in Črna gora (318 km) ter Makedonija (148 km), na jugu pa se stika z Grčijo (494 km) in Turčijo (240 km). Na vzhodu se ob Črnem morju vleče 354 km dolg obalni pas (internet: CIA the World Factbook, Bulgaria).

Glavno mesto Bolgarije je Sofija (550 m n.v.), ki leži v zahodnem delu države⁴ in je zelo pomembno prometno križišče, ki povezuje Evropo z Azijo (internet: Council of Ministers, Bulgaria).

Na jugovzhodu prevladuje zaradi vpliva morja sredozemski tip podnebja, na severu in zahodu pa kontinentalno; v gorah pozimi pade precej snega (Enciklopedija svetovne geografije, 1998: 140).

3.1.2. *Prebivalstvo*

V Bolgariji živi nekaj manj kot 8 milijonov prebivalcev, približno 1,5 milijona v Sofiji, 4 milijoni pa v preostalih večjih mestih. Stopnja naraščanja prebivalstva je negativna (internet: Council of Ministers, Bulgaria). Največja etnična manjšina so

² V gorovju Rila na jugu države je najvišji vrh Balkanskega polotoka, in sicer Musala (2925 m).

³ Veliki reki sta tudi Struma in Iskar. Prva prav tako teče proti Egejskemu morju, druga se na severu izliva v Donavo.

⁴ Druga večja mesta so še Plovdiv, Varna, Burgas, Ruse, Stara Zagora in Pleven.

Turki, in sicer 9,4%; Romov je 4,7%, 2% je drugih manjšin. Več kot 80% prebivalstva pripada Bolgarski pravoslavni cerkvi⁵, 12% je muslimanov. Pripadniki drugih večjih verskih manjšin so rimokatoliki, židi in protestanti (internet: CIA the World Factbook, Bulgaria).

3.1.3. Državna ureditev

Bolgarija je večstrankarska republika z enodomnim parlamentom⁶. Upravno je razdeljena na 28 administrativnih enot in mestno okrožje Sofija (internet: Council of Ministers, Bulgaria). Bolgarijo navzven predstavljata predsednik in podpredsednik države⁷, ki sta voljena istočasno na neposrednih volitvah za dobo petih let⁸ (Ustava Republike Bolgarije, 1991, 2003, 2005).

3.1.4. Gospodarstvo in prometna infrastruktura

Leta 1989 je država prešla na tržno gospodarstvo. Prehod je bil težak, oblast se ni znala spopadati z nastalimi razmerami, in ko se je leta 1996/1997 bolgarsko gospodarstvo zlomilo, je vlada morala odstopiti. S prihodom nove vlade so se razmere normalizirale in državi je uspelo vzpostaviti makroekonomsko stabilnost ter relativno visoko stopnjo gospodarske rasti (internet: CIA the World Factbook, Bulgaria).

Glavna pridelka sta žito in zelenjava, izvažajo pa predvsem sončnična semena, tobak in grozdje. Živinoreja in gozdarstvo sta manj pomembni panogi, večji pomen ima ribištvo. Bolgarija ima zaloge bakrove in železove rude. Najpomembnejša industrijska panoga je proizvodnja strojev, opreme ter kovinskih in petrokemičnih izdelkov, storitvena pa turizem, predvsem ob obali Črnega morja. 60% energije pridobijo v

⁵ Pravoslavna vera je tudi v Ustavi opredeljena kot poglobljena vera v Republiki Bolgariji.

⁶ Parlament ima 240 poslancev. Njihov mandat je 4 leta, izvoljeni pa so na podlagi proporcionalnega volilnega sistema.

⁷ Zanimivo je, da je podpredsednik države Angel Marin svojo kariero delal v Bolgarski vojski in je bil leta 1991 povišan v generalmajorja. Leta 1998 se je zaradi nesoglasja z izvajanjem reform v oboroženih silah upokojil, leta 2001 pa je bil na predsedniških volitvah izvoljen za podpredsednika države (internet: President of the Republic of Bulgaria).

⁸ Podpredsednik pomaga predsedniku države pri opravljanju njegovih funkcij, obadva pa sta lahko izvoljena na isto mesto samo še enkrat.

termoelektrarnah, 10% v hidroelektrarnah in 30% v jedrskih elektrarnah⁹ (Enciklopedija svetovne geografije, 1998: 141).

Kljub temu da je več kot tretjina površja hribovitega oziroma gorskega, obstaja v Bolgariji relativno dobro razvito cestno in železniško omrežje. Finančno pomoč za modernizacijo in graditev novih povezav v zadnjih letih v veliki meri prispeva Evropska unija, ki si prizadeva za avtocestno povezavo do Grčije in Turčije. Najpomembnejši morski pristanišči sta Varna in Burgas, plovna je tudi Donava. V okviru zračne povezave je pet mednarodnih letališč (Jane's Sentinel Security Assessment, The Balkans, 2004: 136 – 138).

3.1.5. Mediji

V Bolgariji obstaja približno deset dnevnih časopisov, dobro pa je razvito tudi regionalno časnikarstvo. V državnih rokah sta dva elektronska medija, in sicer Bolgarska nacionalna televizija in Bolgarski nacionalni radio. Obstaja tudi en privatni nacionalni televizijski program in številni regionalni televizijski programi. Veliko je tudi regionalnih radijskih postaj. Čeprav ustava zagotavlja svobodo govora, se država še vedno preveč vpleta v delovanje, zlasti nacionalnih medijev¹⁰ (Georgieva in Tzvetkova, 2003: 269 – 273).

3.1.6. Zgodovinski pregled

V drugi polovici 7. stoletja je na ozemlje severovzhodne Bolgarije prišlo centralnoazijsko turško ljudstvo, ki se je pomešalo z lokalnim slovanskim prebivalstvom; skupaj so ustanovili prvo Bolgarsko državo. Ko so konec 9. stoletja sprejeli krščansko vero, so se razlike med etničnima skupinama izbrisale in postali so en narod¹¹.

⁹ Jedrske elektrarne so sovjetskega izvora in v javnosti se vedno bolj pojavljajo dvomi o varnosti zastarelih reaktorjev. Še posebno sporna je jedrska elektrarna v Kozloduju, približno 200 km severno od Sofije, ob Donavi; zgrajena je bila leta 1974 in velja za eno najnevarnejših na svetu.

¹⁰ V Bolgariji imajo zelo široko definicijo obsega državne tajnosti, na kar se vse prepogosto sklicuje vlada. Tako so za državno tajnost na primer razglásene lokacije skladišč opreme Državne agencije za civilno zaščito (bolj pomembno bi bilo, da za to ne bi izvedel sovražnik, kot da bi bilo o tem obveščeno prebivalstvo, pa četudi je to z vidika učinkovitosti in koristnosti bolj primerno).

¹¹ Takrat sta na tem ozemlju prebivala Ciril in Metod, ki sta oblikovala novo pisavo, cirilico; Bolgari so jo hitro sprejeli, pozneje se je razširila tudi po Rusiji in Srbiji.

V 14. stoletju si je Otomanski imperij za pet stoletij podredil Bolgarijo in šele leta 1878 si je Severna Bolgarija priborila avtonomnost, kot enotna država pa je zopet začela obstajati 1908, ko je postal njen kralj Ferdinand Saksoburggotski¹². Leta 1912 in 1913 je bila zapletena v balkanske vojne, v obeh svetovnih vojnah pa je sodelovala na strani agresorja. To je zanjo imelo katastrofalne posledice¹³, predvsem v izgubi ozemlja¹⁴ (internet: Council of Ministers, Bulgaria).

Leta 1944 je Bolgarijo zavzela Rdeča armada, čez dve leti je postala socialistična republika, oblast pa je prevzela Komunistična partija Bolgarije.

Leta 1989 je po številnih stavkah in demonstracijah odstopil Todor Živkov, ki je bil 27 let bolgarski predsednik¹⁵. Leta 1990 so bile prve demokratične volitve po koncu druge svetovne vojne; 1991 so sprejeli novo ustavo, v kateri so bile opredeljene temeljne človekove pravice in svoboščine, država pa kot večstrankarska parlamentarna demokratična republika¹⁶ (Enciklopedija svetovne geografije, 1998: 140).

3.2. ROMUNIJA

3.2.1. Geostrateški položaj države

Republika Romunija leži v Jugovzhodni Evropi, na stičišču Zahoda in Vzhoda. Po velikosti je dvanajsta največja država v Evropi, in sicer meri 238 391 km². Na jugovzhodnem delu ima kratko obalo ob Črnem morju (225 km), sicer je celinska država. Na jugu jo od njene sosede Bolgarije (608 km) ločuje Donava, na jugozahodu

¹² Фердинанд Саксбургготски; v angleščini se njegovo ime pojavlja kot Ferdinand Saxe-Coburg Gotha.

¹³ Zaradi izgub ozemlja se je kralj Ferdinand leta 1918 odpovedal kroni, nasledil pa ga je njegov sin Boris III. Ko je Boris III leta 1943 umrl, je bil njegov sin Simeon II star komaj šest let, zato je bilo vzpostavljeno tričlansko regentstvo. Leta 1946, ko je bila razglašena Ljudska republika Bolgarija, je moral z družino pobegniti iz države; v domovino se je vrnil šele leta 1996. Leta 2001 je ustanovil stranko Nacionalno gibanje, z njo zmagal na volitvah in postal premier Republike Bolgarije.

¹⁴ V prvi svetovni vojni je Bolgarija izgubila izhod na Egejsko morje, zahodna Tracija je postala del Grčije, Romunija je aneksirala južno Dobrudžo (Bolgarija jo je z Bolgarsko-romunsko pogodbo leta 1940 dobila nazaj), nekaj ozemelj na zahodu je dobila Kraljevina SHS.

¹⁵ Bolgarija je bila najzvestejši satelit Sovjetske zveze. Živkov je kazal izjemno lojalnost do Sovjetske zveze in некоč celo izrazil željo, da bi Bolgarija postala 16. sovjetska republika.

¹⁶ Zanimivo je, da so tudi potem, ko je leta 1990 vlada odstopila, na volitvah ponovno zmagali komunisti pod novim imenom Bolgarska socialistična stranka (BSS). Leta 1992 je prišla na oblast demokratska koalicija, ki jo je vodil Željko Želez, na volitvah 1994 pa je zopet zmagala BSS, a je morala leta 1996 zaradi gospodarskega zloma odstopiti.

meji na Republiko Srbijo in Črno goro (476 km), na zahodu na Madžarsko (443 km) ter na severu (362 km) in vzhodu (169 km) na Ukrajino. Med Romunijo in Ukrajino je vkleščena Moldova (450 km). Romunija je z izjemo manjšega odstopanja pri obali relativno pravilne okrogle oblike (Romania on Its Way to Nato, 2002: 5-6).

Čez večji del države se razprostirajo Krpati, sicer pa gorovja in hribovja zajemajo kar 64% celotnega državnega ozemlja. Na jugu je Vlaška nižina, kjer leži tudi glavno mesto Bukarešta¹⁷. Poleg Donave, ki pred izlivom v Črno morje ustvari močvirnato delto, so večje romunske reke še Prut, Someș, Mureș, Olt in Buzău. Podnebje je večinoma celinsko z mrzlimi, precej suhimi zimami in toplimi poletji, razen na jugu in jugovzhodu, kjer se čutijo vplivi sredozemskega podnebja (Enciklopedija svetovne geografije, 1998: 138).

3.2.2. Prebivalstvo

V Romuniji živi približno 23 milijonov ljudi, 55% v urbanih središčih, od tega 2 milijona v glavnem mestu (Williams in Wildman, 2001: 32). Stopnja naraščanja prebivalstva je negativna. Največja etnična manjšina so Madžari, in sicer 7,12%¹⁸, Romi 1,76%, druge manjšine pa 1,65%. Večina prebivalstva pripada vzhodni pravoslavni cerkvi, med verske manjšine pa spadajo rimokatoliki, protestanti, muslimani ter drugi (internet: CIA the World Factbook, Romania).

3.2.3. Državna ureditev

Oblika romunske vladavine je večstrankarska republika z dvodomnim parlamentom¹⁹. Upravno je razdeljena na 40 dežel in območje glavnega mesta, mestno okrožje Bukarešta (Romania on Its Way to Nato, 2002: 6). Predsednik države, ki predstavlja Romunijo navzven, je izvoljen na neposrednih volitvah. Mandat traja pet let²⁰ in ima pravico do ene ponovne izvolitve (Ustava Republike Romunije, 1991, 2003).

¹⁷ Druga večja mesta so Constanța, Brașov, Timișoara, Iași in Cluj-Napoca.

¹⁸ To je približno 1,7 milijona prebivalcev.

¹⁹ Predstavniški dom ima 344 poslancev, senat pa 143 senatorjev. Njihov mandat je 4 leta. Domova sta si enakopravna.

²⁰ Leta 2003 so z ustavnim amandmajem predsedniški mandat podaljšali za eno leto, prej je trajal 4 leta.

3.2.3. Gospodarstvo in prometna infrastruktura

Po prehodu na tržno gospodarstvo sta se v Romuniji pojavili stalno rastoča inflacija in velika brezposelnost. Temelj romunskega gospodarstva je še vedno kmetijstvo, predvsem pridelovanje žit, sladkorne pese, sadja in zelenjave. Na vsem državnem ozemlju je močno razširjena ovčereja. Čeprav je v Romuniji precej nahajališč goriv, ta zadostujejo samo za domačo porabo. Romunija je tudi edina centralnoevropska država s pomembnejšimi zalogami nafte. Eden izmed pomembnejših izvoznih artiklov je les, ki je v prvi vrsti namenjen izdelavi pohištva (Enciklopedija svetovne geografije, 1998: 139).

Romunija ima precej razvito prometno infrastrukturo, ki pa bi jo bilo potrebno modernizirati. Precej sredstev v ta namen namenja Evropska unija. Mednarodna letališča so v Bukarešti, Timișoari in Cluj-Napoci, največja pristanišča na Črnem morju pa so Constanța, Mangalia in Sulina. Leta 2003 so iz Donave končno odstranili vse ovire, ki so nastale kot posledica Natovih zračnih napadov leta 1999, in tako je zopet začela delovati rečna povezava Črno morje-Severno morje. Romunija je namreč pri Constanți skopala kanal, ki povezuje Črno morje in Donavo, v Nemčiji pa so s pomočjo prekopov Donava-Majna-Ren omogočili povezavo rečne poti, ki se konča z izlivom Rena v Severno morje (internet: Mission of Romania to the EU).

3.2.4. Mediji

Svobodo medijev ovirajo predvsem korupcija, politični in gospodarski pritiski, kazenska odgovornost za sramotenje oblasti ali objavljanje informacij, ki imajo vpliv na nacionalno varnost in mednarodene odnose, ter nizki novinarski standardi (Muresan, 2003: 399).

3.2.5. Zgodovinski pregled

Po koncu krimske vojne sta se kneževini Vlaška in Moldova združili in nastala je Kneževina Romunija²¹, ki pa je še vedno spadala v pristojnost Otomanskega cesarstva. Leta 1877 je Romunija razglasila Deklaracijo o neodvisnosti in 1881

²¹ Ime je posledica zgodovinskih okoliščin, saj je bilo v starem veku to ozemlje rimska provinca Dacija.

postala kraljevina²². Med prvo svetovno vojno si je Romunija prizadevala čim dlje zadržati status nevtralne države, nato pa je leta 1916 stopila v vojno na stran zaveznikov (Romania on Its Way to Nato, 2003: 27 – 31). Leta 1918 so se z Romunijo združile nove pokrajine²³; na podlagi pakta Molotov-Ribbentrop je leta 1940 Sovjetska zveza zasedla večji del njenega ozemlja. Med drugo svetovno vojno je tako Kraljevina Romunija sodelovala z nacistično Nemčijo. Leta 1944 je kralj Mihai I odstavil dejanskega voditelja Romunije maršala Antonesca in se pridružil zaveznikom. Vendar se škode ni dalo več popraviti; Sovjetska zveza je že leta 1944 okupirala Romunijo²⁴ in začela s širjenjem komunizma. Leta 1947 je prišlo do abdikacije in Romunija je postala ljudska republika²⁵ (Enciklopedija svetovne geografije, 1998: 138).

Leta 1965 je postal generalni sekretar Romunske komunistične partije Nicolae Ceaușescu, 1967 pa je prevzel še predsedniško funkcijo. Z njim se je začelo mračno obdobje diktature, korupcije, kršenja človekovih pravic in gospodarsko propadanje. Decembra leta 1989 je nezadovoljstvo ljudi preraslo v oboroženo vstajo. Ceaușescu je poskušal s silo obdržati oblast, a se mu je uprla tudi vojska. Opozicija je sestavila začasno vlado, Ceaușesca in njegovo ženo so ujeli, jima sodili in ju takoj usmrtili. Romunija je vpeljala večstrankarski parlamentarni sistem, leta 1991 pa sprejela novo ustavo, ki zagotavlja temeljne človekove pravice in svoboščine ter demokratično ureditev države (Williams in Wildman, 2001: 23-26).

3.3. PRIMERJALNE UGOTOVITVE

Bolgarija in Romunija sta skupaj pomembno prometno križišče; povezujeta Evropo z Azijo, sta na stičišču pravoslavnega, muslimanskega in katoliškega sveta in imata s

²² Prestol je bil leta 1866 ponujen 27-letnemu princu Karolu iz nemške dinastije Hohenzollern, saj v Romuniji ni bilo romunske kraljeve družine. Leta 1877 je bil Karol poveljnik rusko-romunskih enot, ki so zmagale v rusko-turški vojni in tako je Romunija postala neodvisna. To je povzročilo spremembe v državni ureditvi: postala je kraljevina.

²³ Besarabija (sedanja Republika Moldova), Bukovina (del Ukrajine) in Transilvanija. Vse tri pokrajine so se za združitev z Romunijo odločile na podlagi samoodločbe narodov.

²⁴ Sovjetske enote so se iz Romunije umaknile leta 1958.

²⁵ Romunija je bila prva država Vzhodnega bloka, ki je v poznih 50. in zgodnjih 60. letih 20. stoletja razvila ekonomske, tehnološke in kulturne odnose z zahodnimi državami, z Zahodno republiko Nemčijo je vzpostavila tudi diplomatske odnose. Leta 1967 je bila edina država Vzhodnega bloka, ki je vzdrževala stike z Izraelom, in leta 1968 edina država Varšavskega pakta, ki ni sodelovala pri zlomu Praške pomladi na Čehoslovaškem (Iliescu v: Nato's Nations and Partners for Peace, No. 3, 2002: 2).

svojo lego ob Črnem morju tudi strateško vrednost za Evropo; bili pa sta tudi izhodni položaj koalicijskim silam pri posredovanju v Afganistanu.

Romunija je dvakrat večja od Bolgarije; v urbanih središčih živi 55% njenega prebivalstva. V Bolgariji je ta stopnja višja, in sicer 67%. Obe državi sta pretežno pravoslavne vere, toda pripadata različnim Cerkvam. Obe imata na državnem ozemlju po eno večjo etnično manjšino (Turki v Bolgariji in Madžari v Romuniji), sicer pa je odstotek etnične enotnosti v Romuniji višji²⁶.

Obe državi sta hriboviti, čeprav obsega Romunija tudi obsežno Vlaško nižino²⁷, ločuje ju Donava in med njima je trenutno le ena neposredna povezava, to je most Ruse-Giurgiu²⁸.

Za razliko od Romunije, ki je dvodomna, je Bolgarija enodomna parlamentarna republika, ima pa tudi poudarjeno vlogo podpredsednika države.

V Bolgariji se največ prebivalstva zaposluje v storitvenem sektorju, v Romuniji pa v kmetijskem.

Tabela 1

PRIMERJAVA NEKATERIH EKONOMSKIH KAZALCEV

	<i>Bolgarija</i>	<i>Romunija</i>
<i>BDP per capita (\$)</i>	7600	7000
<i>BDP - stopnja gospodarske rasti</i>	4,3%	4,9%
<i>Stopnja inflacije</i>	2,3%	15,3%
<i>Stopnja brezposelnosti</i>	14,3%	7,2%
<i>Javni dolg (glede na BDP)</i>	48%	25,5%

Vir: prirejeno (internet: CIA the World Factbook, Bulgaria, Romania)

Bolgarija je zgodovinsko starejša politična tvorba in je imela do konca druge svetovne vojne tudi močnejši položaj v mednarodnem okolju kot Romunija. Obe državi sta bili članici Varšavskega pakta, vendar je Romunija ohranila določeno stopnjo vojaške in politične avtonomnosti in se v svoji moči poskušala izogniti sovjetskemu vplivu, medtem ko je bila Bolgarija ena najzvestejših sovjetskih zaveznic. Tudi zlom socialističnega sistema je bil v obeh državah različen: v Bolgariji je predsednik države Živkov prostovoljno odstopil, v Romuniji so s krvavo revolucijo, v kateri je izgubilo življenje več kot 1000 ljudi, zrušili oblast Ceaușesca, ga ujeli in usmrtili.

²⁶ V Romuniji vse etnične manjšine skupaj obsegajo približno 11%, v Bolgariji pa 16% prebivalstva.

²⁷ Zanimiva je lega Bukarešte: leži sredi ravnine, na prostem in je z obrambnega vidika zelo ranljiva.

²⁸ Drugod čez Donavo vozijo trajekti in/ali druga plovila.

4. VARNOSTNO OKOLJE

Obe državi se trenutno ne soočata z nikakršno vojaško grožnjo. To stališče imata jasno poudarjeno tudi v različnih dokumentih, kot so Koncept nacionalne varnosti Republike Bolgarije (1998), Bela knjiga o obrambi države Republike Bolgarije (2002), Vojaška strategija Republike Bolgarije (2002), Strategija nacionalne varnosti Republike Romunije (2001), Vojaška strategija Republike Romunije (2000) idr²⁹. Iz njih je razvidno, da so njune največje grožnje varnosti nevojaškega značaja in se kažejo v obliki gospodarskih, finančnih, družbenih in okoljskih nestabilnosti. Zunanje grožnje, ki jih državi zaznavata, so predvsem negativni razvoj dogodkov v Jugovzhodni Evropi, zlasti na območju nekdanje Jugoslavije, širjenje orožja za množično uničevanje, terorističnih mrež, organiziranega kriminala, tihotapljenja ljudi, orožja in drog, omejen dostop do regionalnih virov in priložnosti ter dejanja, ki bi spodbudila ekstremizem, nestrpnost, separatizem in ksenofobijo in bi državi ogrožala pri razvoju demokratičnih načel in vrednot.

4.1. ZUNANJEPOLITIČNI ODNOSI MED BOLGARIJO IN ROMUNIJO

Bolgarija in Romunija sta svoje sodelovanje na vseh področjih še posebno okrepili v preteklih letih, saj sta si na mednarodnem prizorišču prizadevali za identične strateške cilje, in sicer polnopravno članstvo v zvezi Nato³⁰ in Evropski uniji. Med jugoslovansko krizo sta se izkazali kot stabilni regijski državi, ki se vojaško nista vpletali v nastale razmere, bili sta tudi pobudnici številnih varnostnih iniciativ in drugih dejavnosti. Podpisali sta številne dvostranske sporazume, ki se nanašajo na najrazličnejša področja bilateralnega sodelovanja, zlasti pomembna pa so njuna skupna prizadevanja za boljšo izgradnjo transportne infrastrukture (internet: Ministry of Foreign Affairs, Romania). Gradnja plinovoda, ki bi šel od Kaspijskega jezera prek Turčije, Bolgarije, Romunije, Madžarske in Avstrije, je strateškega pomena tudi za

²⁹ Pri navedbi literature so tehnični podatki o Beli knjigi o obrambi države zapisani pod 'White Paper on Defence (2002)'.
³⁰ Primer skupnega nastopanja je tudi Inicijativa 2 + 2 (ad hoc srečanja zunanjih ministrov Bolgarije, Romunije, Grčije in Turčije).

Evropsko unijo. Čez Donavo je med državama trenutno zgrajen le en most, toda v jeseni 2005 se začenja gradnja še enega³¹ (internet: Mission of Romania to the EU).

4.2. BOLGARIJA IN ODNOSI S SOSEDNJIMI DRŽAVAMI

Z Grčijo je država vedno ohranjala dobre odnose, zlasti se je med njima v preteklosti razvila močna vez zaradi deljene previdnosti do njune skupne sosede - Turčije. Med njima se pojavljajo trenja predvsem zaradi različnih pogledov na reševanje makedonskega vprašanja (Jane's Sentinel Security Assessment, The Balkans, 2004: 147). Grčija je dajala Bolgariji (kot tudi Romuniji) precejšnjo podporo pri njenih prizadevanjih za članstvo v Evropski uniji in Natu. Večja navzočnost evroatlantskih institucij v Jugovzhodni Evropi bi okrepila varnost in stabilnost v tej regiji, hkrati pa bi bila ustvarjena fizična povezava med Grčijo (in Turčijo) in drugimi članicami Evropske unije in Nata (internet: Ministry of Foreign Affairs, Hellenic Republic).

Odnosi s Srbijo in Črno goro nikoli niso bili zelo slabi; bili so večinoma pogojeni s politično in varnostno situacijo znotraj te države. Med jugoslovansko krizo je Bolgarija svoje vojaške enote poslala na mejo s Srbijo, kjer so v pripravljenosti čakale na razvoj dogodkov, leta 1999 pa je pri Natovih bombnih napadih na Zvezno republiko Jugoslavijo poskušala ostati čim bolj nevtralna. Posledica tega je bila prepoved uporabe rečnih kanalov, s katerimi bi lahko obšli blokade Donave, ki so nastale na primer zaradi porušenih mostov, kar je pomenilo za Bolgarijo precejšnjo škodo. Napetosti med državama je povzročala tudi bolgarska manjšina v Srbiji, zlasti pomanjkanje njenih pravic. Po padcu Miloševićevega režima so se odnosi med državama precej izboljšali (Jane's Sentinel Security Assessment, The Balkans, 2004: 149).

Odnosi s Turčijo so bili vedno rahlo napeti, predvsem zaradi precejšnje turške manjšine³² v Bolgariji in strahu pred njihovimi separatističnimi nagnjenji (Jane's

³¹ Obstoječi most (dolga je 4 km) je na vzhodu, med mestoma Ruse (Bolgarija) in Giurgiu (Romunija), novi pa bo na zahodu (pri Srbiji in Črni gori), in sicer med mestoma Vidin (Bolgarija) in Calafat (Romunija). Donava je plovna reka, ki z drugimi rekami omogoča povezavo Črno morje-Severno morje.

³² Turkov je v Bolgariji 9,4% ali približno 750 000 prebivalcev.

Sentinel Security Assessment, The Balkans, 2004: 149). Bilateralni odnosi so se začeli izboljševati konec devetdesetih let prejšnjega stoletja, ko sta državi podpisali sporazum o prepovedi uporabe protipehotnih min in o njihovi odstranitvi z območja mejnega pasu, kamor sta jih namestili med hladno vojno. Bolgarija pa je uvedla tudi bolj pozitivno politiko do turške manjšine (internet: Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey).

Odnosi z Makedonijo so bili po večini vedno dobri. Bolgarija je bila tudi ena prvih držav, ki je priznala njeno neodvisnost in samostojnost, čeprav ima Makedonce za Zahodne Bolgare in njihov jezik za bolgarsko narečje, s čimer se Skopje seveda ne strinja (Vukadinović, 2002: 27).

4.3. ROMUNIJA IN ODNOSI S SOSEDNJIMI DRŽAVAMI

Republika Romunija meji poleg Bolgarije še na štiri države. Z Republiko Madžarsko je bila dolgo zapletena v spor zaradi precejšnjega odstotka³³ madžarske manjšine na romunskem ozemlju. Leta 1993 se je z ustanovitvijo Sveta za nacionalne manjšine začel dialog za rešitev tega problema in avgusta 1995 je prišlo do 'zgodovinske sprave' med državama. Od takrat so njuni zunanjepolitični odnosi razmeroma stabilni (Schöpflin, 2002: 410).

Odnosi s Srbijo in Črno goro so bili vedno precej prijateljski. Romunija je večkrat zamižala na eno oko glede embarga, ki ga je OZN vsilil Miloševiću Jugoslaviji, precej zadržano stališče je imela tudi med Natovim bombardiranjem Zvezne republike Jugoslavije (ZRJ)³⁴, čeprav je dovolila uporabo nacionalnega zračnega prostora za prelete letal in nekoliko dosledneje upoštevala embargo, kar ji je ZRJ precej zamerila. Po zlomu Miloševićevega režima so se odnosi med državama zopet otoplili (Vukadinović, 2002: 26) in Romunija je odkrito podpirala prizadevanja ZRJ (oziroma Srbije in Črne gore), da se ponovno vključi v mednarodno skupnost (Iliescu,

³³ Madžarov v Romuniji (predvsem v Transilvaniji) naj bi bilo okoli dva milijona.

³⁴ Zaradi uničene infrastrukture (na primer porušeni mostovi čez Donavo) je precej trpelo tudi gospodarstvo ne le v Romuniji, temveč tudi v Ukrajini in na Madžarskem. Pozneje se je Srbija Romuniji za pomoč v Natovi kampaniji maščevala tako, da je ovirala romunsko uporabo svojih kanalov, s katerimi bi obšli blokado Donave.

2002a: 5). Srbska manjšina³⁵ uživa v Romuniji pravice do izobraževanja, kulture, religije in rabe materinega jezika. V Predstavniškem domu so predstavljeni z enim poslancem (internet: Ministry of Foreign Affairs, Serbia and Montenegro).

Sovjetska zveza je pred drugo svetovno vojno priključila obsežna romunska ozemlja, ki danes pripadajo Ukrajini in Moldovi. Tako so danes med Romunijo in tema dvema državama, predvsem pa z Moldovo, posebne 'družinske' vezi. Romunija je vedno precej zaščitniško skrbela za Moldovo³⁶; je njen pomemben trgovinski partner, podpira pa tudi razvoj kulture in izobraževanja v proromunskem delu Moldove. Po tihem je vedno upala, da bo prišlo do združitve, podobno kot se je zgodilo z Nemčijo po padcu berlinskega zidu (Tunjić, 2004: 238-239). Toda po parlamentarnih volitvah je po zmagi prorusko usmerjene komunistične stranke prišlo med državama do napetosti, zlasti ko je ta začela izvajati politiko, s katero je poskušala zanikati skupne kulturne in zgodovinske korenine ter vpeljala ruščino kot drugi uradni jezik, kar je izzvalo proteste. Moldova je Romunijo obtožila, da se vmešava v njene notranje zadeve in da jo skuša destabilizirati, Romunija pa se pritožuje, da jo hoče Moldova diskreditirati v mednarodni skupnosti (Keay, 2002: 25).

Z Ukrajino je Romunija zapletena v ozemeljski spor zaradi Molotov-Ribbentropovega pakta iz leta 1939, zaradi manjšin in spornega Kačjega otoka, okoli katerega so velika nahajališča nafte in zemeljskega plina³⁷ (Tunjić, 2004: 240).

4.4. ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV

Romunija je vedno veliko prispevala k misijam pod okriljem OZN. Kar štirikrat je bila tudi izvoljena za nestalno članico Varnostnega sveta, in sicer leta 1962, 1976-1977, 1990-1991 in 2004-2005³⁸ (internet: The Permanent Mission to Romania to the

³⁵ Njihovo število je približno 30 000.

³⁶ Sama iz tega razmerja ni dobila veliko; precejšnjo zadrego so ji delala zlasti stališča proruske vlade z antinativnimi prepričanji, s čimer je želela zatreti kulturne vezi prebivalcev z Romunijo.

³⁷ Leta 1948 ga je Romunija s tajnim protokolom prepustila Sovjetski zvezi, toda romunski parlament tega protokola ni nikoli ratificiral.

³⁸ Prvi mandat je trajal le eno leto, saj se je s Filipini dogovorila, da si bosta mandat delili. Predsedovanje mandata 2004-2005 pa je prevzela oktobra.

UN). Bolgarija je bila nestalna članica Varnostnega sveta OZN leta 2002 in 2003³⁹ (internet: Bulgarian Presidency of UN SC).

4.5. ORGANIZACIJA ZA VARNOST IN SODELOVANJE V EVROPI

Republika Romunija je predsedovala OVSE leta 2001. Eden njenih glavnih ciljev je bil povečanje vloge OVSE pri preprečevanju konfliktov, zgodnjem opozarjanju, kriznem upravljanju in postkonfliktnem okrevanju. Čeprav se je posvečala vsem kriznim območjem, se je primarno ukvarjala s problematiko Jugovzhodne Evrope (Romania on Its Way to Nato, 2003: 212).

Republika Bolgarija je predsedovala OVSE leta 2004. Največ pozornosti je namenila reformam Organizacije in boju proti terorizmu. Na drugih področjih pa se je primarno posvetila Jugovzhodni Evropi in Kavkazu (internet: Activity Report of the CiO for 2004).

4.6. NATO

Republika Romunija (internet: Ministry of Foreign Affairs, Romania) je za članstvo v zvezi Nato zaprosila leta 1993. Leta 1994 je bila prva država, ki je podpisala okvirni dokument partnerstva za mir. Istega leta je okvirni dokument podpisala tudi Bolgarija (internet: Ministry of Defence, Bulgaria), ki pa je za polnopravno članstvo uradno zaprosila šele leta 1997. Obe državi sta tudi prispevali svoje vojaške enote za izvajanje operacij pod okriljem Nata, in sicer v IFOR, SFOR in KFOR, v času letalskih napadov Nata na ZRJ pa sta svoj zračni prostor tudi odprle za prelete Natovih letal. Leta 2002 sta Bolgarija in Romunija⁴⁰ na Praškem vrhu dobili povabilo za pristopna pogajanja, polnopravni članici zveze Nato pa sta postali 29. marca 2004. Raziskave javnega mnenja so v Romuniji pokazale najvišjo podporo članstvu države v zvezi Nato med kandidatkami zadnje širitve, in sicer kar 84% (Romania towards

³⁹ Predsedovala mu je septembra 2002 in decembra 2003.

⁴⁰ Druge kandidatke, ki so bile povabljene so bile še Estonija, Latvija, Litva, Slovaška in Slovenija.

NATO, 2002: 37), v Bolgariji se podpora giblje okoli 60%⁴¹ (Tagarev, 2003: 146). Nobena od držav ni izvedla splošnega referenduma glede članstva v Natu in ga v bližnji prihodnosti tudi ne namerava⁴².

4.7. EVROPSKA UNIJA

Republika Bolgarija (internet: Ministry of Defence, Bulgaria) in Republika Romunija (internet: Mission of Romania to the EU) sta pogodbo z Evropsko unijo o pridruženem članstvu podpisali leta 1993, leta 1995 sta zaprosili za polnopravno članstvo. Pristopna pogajanja so se z vsako državo posebej uradno začela februarja 2000 in končala junija⁴³ oziroma decembra⁴⁴ 2004. Pristopna pogodba, ki sta jo v Luksemburgu podpisali aprila 2005, predvideva vstop v Evropsko unijo 1. januarja 2007⁴⁵. Bolgarija in Romunija tudi prispevata svoje vojaške enote v operaciji Althea⁴⁶ (EUFOR) na območju Bosne in Hercegovine.

4.8. ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE

Zaradi vidnega odstopanja od sovjetske politike je Romunija vzdrževala relativno dobre odnose z ZDA tudi v času obstoja Vzhodnega in Zahodnega bloka, po koncu socialističnega sistema pa se je tudi jasno izrazila za strateško partnerstvo z ZDA. Sodelovala je v prvi zalivski vojni, svoje vojaške enote pa je pošiljala v operacije v podporo miru po vsem svetu, vključno z Afganistanom in Irakom (internet: U.S. Department of State, Romania). Romunija je bila tudi edina izmed sedmih držav zadnjega kroga širitve Nata, ki je z ZDA podpisala dvostranski sporazum, ki zagotavlja neizročanje ameriških državljanov Mednarodnemu kazenskemu sodišču

⁴¹ V Bolgariji je javno mnenje glede članstva v zvezi Nato vedno precej nihalo. Leta 1999 so bili številni protesti zaradi Natovih zračnih napadov na ZRJ, zlasti pa je podpora padla, ko je šest raket padlo na bolgarsko ozemlje, ena celo v predmestje Sofije (Passy, 2002: 120).

⁴² Po telefonskem pogovoru z Veleposlaništvom Republike Romunije in Republike Bolgarije v Ljubljani.

⁴³ Bolgarija

⁴⁴ Romunija

⁴⁵ Bolgarija in Romunija računata, da bosta vstopili v evro območje leta 2009.

⁴⁶ EUFOR je prevzel mandat SFOR-ja 2. decembra 2004.

(ICC), in sicer kljub pozivom Evropske unije, naj države tak sporazum zavrnejo⁴⁷ (internet: The Centre for Southeast European Studies, Romania). ZDA so tudi pomemben trgovinski partner Romunije, veliko študentov pa odhaja v tujino na ameriške univerze (Iliescu, 2002b: 4).

Odnosi med ZDA in Bolgarijo pa so malo bolj zadržani. ZDA so sicer Bolgariji vedno namenjale precejšnjo finančno pomoč⁴⁸ za razvoj političnega pluralizma in tržnega gospodarstva (internet: U.S. Department of State, Bulgaria), toda Bolgarija je zaradi svojega strinjanja z Evropsko unijo glede ICC julija 2003 izgubila ameriško finančno podporo, namenjeno razvoju oboroženih sil (internet: The Centre for Southeast European Studies, Bulgaria). Kljub nihanju v bilateralnih odnosih pa je Bolgarija gostujoča država edine popolnoma ameriške univerze v regiji, na kateri se šolajo študenti iz celotne Jugovzhodne Evrope in od drugod⁴⁹ (internet: U.S. Department of State, Bulgaria).

4.9. RUSKA FEDERACIJA

Po koncu socializma v Vzhodni Evropi je za Moskvo vpliv na svoje nekdanje partnerice še vedno ostal strateški interes. Med Jelcinovem predsedstvom je bila intervencija Ruske federacije v prvi vrsti usmerjena na področje gospodarstva in v procese privatizacije, medtem ko se je Putin usmeril tudi na navzočnost v politični sferi.

Bolgarija in Rusija imata tesne kulturne in zgodovinske vezi. Kljub temu se Bolgarija že 150 let srečuje z istim vprašanjem: kako bi pred Rusijo zavarovala svojo neodvisnost in suverenost, a hkrati ohranila prijateljske odnose. Med državama so se pojavila zaostrovanja, ko se je Bolgarija začela prizadevati za polnopravno članstvo v zvezi Nato in Evropski uniji, za kar jo je Moskva sankcionirala na gospodarskem področju; sama se ni mogla odpovedati uvozu nafte, zemeljskega plina in različne

⁴⁷ Bila je tudi prva država, ki je z ZDA podpisala ta sporazum, do danes je število takih držav narastlo že čez 90, toda iz Evrope so le 4, in sicer poleg Romunije še Albanija, Bosna in Hercegovina ter Makedonija (internet: Coalition for the ICC).

⁴⁸ Program SEED (Support for East European Democracies).

⁴⁹ American University of Bulgaria, ustanovljena leta 1991 v Blagoevgradu.

opreme iz Ruske federacije, toda zaradi diskriminatorne ruske gospodarske politike⁵⁰, ni mogla v to državo izvažati toliko kot druge države Vzhodne Evrope. To je bila oblika pritiska, s katerim je Kremelj skušal vplivati na politične odločitve v Bolgariji (Minchev, 2002: 119-122). Trenja med državama povzroča tudi gradnja dveh naftovodov v Bolgariji, ki bi povezovala Kaspijsko jezero in Zahodno Evropo. Bolgarija je namreč zavrnila rusko korporacijo Gazprom, ki je skušala v Bolgariji pridobiti monopol nad upravljanjem z naftovodno infrastrukturo (Nato Membership and the Challenges Facing the Bulgarian Parliament, 2003: 22-23).

Republika Romunija je šele pred kratkim uredila svoje odnose z Rusko federacijo. Na podlagi dogovora Molotov – Ribbentrop je morala leta 1940 del svojega ozemlja, in sicer Besarabijo⁵¹, prepustiti Sovjetski zvezi. Med hladno vojno je kljub članstvu v Varšavskem paktu obdržala svojo vojaško avtonomnost in leta 1968 ni sodelovala pri zlomu Praške pomladi. Ker po tem dogodku prav tako ni dovolila prehoda tujih oboroženih sil čez svoje ozemlje, je s tem izolirala Bolgarijo od različnih skupnih vojaških aktivnosti sil držav Varšavskega pakta. Sovjetska zveza je svoje nezadovoljstvo izražala s številnimi vojaškimi vajami ob romunski meji, na ozemlju Ukrajine in Moldove (Watts, 2003: 182). Ruska federacija še vedno ni umaknila svojih sil iz Transdnjestrske regije (Moldova), kar je predmet spotike med tema dvema državama (Jane's Sentinel Security Assessment, The Balkans, 2004: 459). V devetdesetih letih prejšnjega stoletja so trenja in napetosti med državama izhajala predvsem iz romunske želje po članstvu v Natu. Ker so se po 11. septembru 2001 odnosi med Natom (oziroma ZDA) in Rusko federacijo otoplili, so se posledično izboljšali tudi odnosi med Romunijo in Rusko federacijo (Žanko, 2003a: 24). Julija 2003 sta predsednika Vladimir Putin in Ion Iliescu po desetletju pogajanj podpisala Sporazum o prijateljskih odnosih in sodelovanju, zunanja ministra pa deklaracijo o spornih vprašanjih glede repatriacije zlata in kulturnih dobrin, ki jih je Sovjetska zveza zasegla med drugo svetovno vojno. Med državama so se začela tudi pogajanja o ustanovitvi skupne romunsko-ruske družbe, ki bi skrbela za transport nafte in zemeljskega plina iz Ruske federacije v Romunijo, z možnostjo gradnje naftovoda (Jane's Sentinel Security Assessment, The Balkans, 2004: 459).

⁵⁰ Ruska federacija je za svoje nekdanje partnerice vpeljala poseben status, ki je za uvoz določal večkrat nižjo carinsko stopnjo kot je veljal kriterij za druge države. Bolgarija je bila edina država v tej skupini, ki ji ta status ni bil priznan.

⁵¹ Današnja Moldova.

4.10. PRIMERJALNE UGOTOVITVE

Obe državi imata svoje temeljne nacionalnovarnostne dokumente zasnovane na sodobnem, širokem konceptu varnosti; poudarjene so predvsem netradicionalne oblike groženj in tveganj.

V zadnjih letih so se med njima oblikovale tesnejše vezi zaradi skupnih prizadevanj za članstvo v Natu in Evropski uniji, sicer pa njuno sodelovanje ne presega povprečja. Romunija ima s svojimi sosedi malo več težav kot Bolgarija, zapletena pa je tudi v ozemeljski spor z Ukrajino zaradi Kačjega otoka, okoli katerega so nahajališča nafte in zemeljskega plina.

Obe državi sta že bili nestalni članici Varnostnega sveta OZN, Romunija 2004-2005 že četrtič, prav tako sta bili obe že predsedujoči OVSE; njuna aktivnost je bila v precejšnji meri osredotočena na Jugovzhodno Evropo.

S članstvom v Natu sta državi zapolnili vrzel, ki je bila med osrednjim in južnim krilom zavezništva. Za polnopravno članstvo je Bolgarija zaprosila štiri leta pozneje (1997) kot Romunija; prozahodna usmerjenost Romunije je bila vedno precej izrazita, tudi med hladno vojno se je Romunija trudila obdržati vsaj minimalno stopnjo diplomatskih stikov z državami Zahodnega bloka.

Proces vključevanja obeh držav v Evropsko unijo je bil skoraj sinhroniziran, le da je Bolgarija zaprla vsa poglavja nekaj mesecev prej kot Romunija.

Zanimiv je njun odnos do ZDA. Bolgarijo je zaradi podpore Mednarodnemu kazenskemu sodišču (ICC) ZDA sankcionirala s prekinitvijo finančne pomoči, ki je bila namenjena razvoju oboroženih sil oziroma modernizaciji oborožitve in opreme. Romunija pa je bila prva država, ki je z ZDA sploh podpisala dvostranski sporazum o neizročanju ameriških državljanov ICC.

Bolgarsko-ruski odnosi so se precej poslabšali, ko je Bolgarija uradno zaprosila za polnopravno članstvo v zvezi Nato, medtem ko jih danes otežujejo predvsem nesoglasja glede naftne infrastrukture, ki bi povezovala Kaspijsko jezero z Evropo in nad katero si želi ruska družba Gazprom pridobiti monopol. Zanimivo pa je, da so se romunsko-ruski odnosi po desetletjih trenj v zadnjih dveh letih bistveno izboljšali.

5. PRISTOJNOSTI DRŽAVNIH ORGANOV NA OBRAMBENEM PODROČJU

5.1. BOLGARIJA

Za razliko od Republike Romunije so v Republiki Bolgariji za načrtovanje in izvajanje obrambne politike primarno odgovorni le štirje državni akterji, in sicer predsednik države, parlament, vlada in ministrstvo za obrambo. Svet za nacionalno varnost, ki ga vodi predsednik države, ima le posvetovalno vlogo (White Paper on Defence, 2002), večji pomen se pripisuje Varnostnemu svetu vlade, ki se ukvarja z zbiranjem in analiziranjem podatkov, pomembnih za nacionalno varnost države, toda prav tako deluje predvsem le kot svetovalno telo (Koncept nacionalne varnosti, 1998).

5.1.1. Predsednik države

Ustava je predsedniku države podelila relativno šibek položaj na vseh področjih urejanja državnih zadev, vključno na varnostnem in obrambnem; tu je njegova funkcija, da uradno potrdi odločitve, ki sta jih sprejela parlament in vlada⁵² (Shalamanov in Tashev, 2003: 193). Kljub temu lahko predsednik države kot vrhovni poveljnik oboroženih sil v primeru, ko se parlament ne more sestati, razglasi izredno ali vojno stanje⁵³ ter na predlog vlade odredi delno ali splošno mobilizacijo in odloča o uporabi oboroženih sil (Ustava Republike Bolgarije, 1991, 2003, 2005). Predsednik države predseduje Svetu za nacionalno varnost⁵⁴, pod njegovim nadzorom pa delujeta dve varnostni službi, in sicer Nacionalna obveščevalna služba in Nacionalna varnostna služba (Ratchev, 2003: 86).

⁵² Predsednik države na predlog vlade imenuje najvišje poveljnike Bolgarske vojske in jih razreši dolžnosti ter podeljuje najvišje vojaške čine. S podpisom razglasi akte, ki jih je sprejel parlament.

⁵³ Parlament mora izredne ali vojne razmere vseeno naknadno potrditi.

⁵⁴ Svet za nacionalno varnost poleg predsednika države sestavljajo še premier, ministri z različnih področij, ki so posebnega pomena za nacionalno varnost države, vodje poslanskih skupin ter načelnik generalštaba. Svet se po potrebi lahko tudi razširi.

5.1.2. Parlament (*Narodno sãbranie*⁵⁵)

Poleg uravnavanja zakonodaje, ki se nanaša na organiziranost in delovanje celotnega nacionalnovarnostnega sistema, je parlament odgovoren za ratifikacijo mednarodnih politično-vojaških pogodb, konvencij in drugih aktov; s sprejetjem proračuna vpliva na strukturo obrambnega sistema in s tem na obseg oboroženih sil, sprejme pa tudi Dolgoročni program razvoja in opremljenosti Bolgarske vojske. Parlament razglasi izredno in vojno stanje ter konec vojaških sovražnosti. Odloča o uporabi enot Bolgarske vojske zunaj nacionalnega ozemlja in o razporeditvi tujih oboroženih sil na ozemlju Republike Bolgarije oziroma o njihovem prehodu čez nacionalno ozemlje. Odgovoren je tudi za ustanovitev, preoblikovanje in ukinitve vojaškoizobraževalnih institucij (White Paper on Defence, 2002).

Čeprav ima parlament široka pooblastila za izvajanje nadzora nad delovanjem obrambnega sistema, pa so natančne preiskave obrambnih vprašanj relativno redke, saj so omejene s pomanjkanjem finančnih sredstev in specifičnih znanj z obrambnega področja⁵⁶ (Shalamanov in Tashev, 2003: 193).

5.1.3. Vlada (*Ministerski sãvet*⁵⁷)

Ustavna določila podeljujejo vladi na vseh področjih veliko večja pooblastila, kot jih imajo vlade drugih postsocialističnih držav v Vzhodni Evropi, urejanje obrambnega sektorja pa je skoraj izključno v njeni pristojnosti. Parlament nima niti sredstev niti znanja, da bi lahko odločilneje posegal v delovanje obrambnega sistema, odločitve predsednika države glede obrambnih vprašanj pa so po večini tudi vezane le na formalno potrditev predlogov vlade. Poleg ustave pa širok spekter pristojnosti vladi podeljujeta še Vojaška doktrina in Zakon o obrambi (Shalamanov in Tashev, 2003: 195).

Vlada izvaja celotno vodenje tako obrambnega sistema kot tudi oboroženih sil. Glavno vlogo ima pri tem premier, pomaga pa mu Varnostni svet⁵⁸. Vlada nosi

⁵⁵ Народно събрание

⁵⁶ Najpomembnejša parlamentarna komisija, ki izvaja nadzor nad celotnim nacionalnovarnostnim sistemom je Komisija za zunanja, obrambna in varnostna vprašanja.

⁵⁷ Министерски съвет

⁵⁸ Varnostni svet sestavljajo poleg premiera še minister za obrambo, minister za zunanje zadeve, njuna namestnika, minister za notranje zadeve in generalni sekretar ministrstva za notranje zadeve, načelnik

odgovornost za razvoj in usposabljanje oboroženih sil, skrbi za njihovo vsestransko logistično podporo, ohranjanje njihove bojne in mobilizacijske pripravljenosti ter sprejema regulativne akte in dokumente obrambnega načrtovanja (White Paper on Defence, 2002).

5.1.4. Ministrstvo za obrambo

Minister za obrambo je odgovoren za uresničevanje vladne politike, ki se nanaša na obrambno področje, vodi ministrstvo, skrbi za obrambno načrtovanje in mednarodno sodelovanje, razpolaga z obrambnim proračunom in vzdržuje vojaško lastnino, izvaja civilni nadzor nad oboroženimi silami, v njegovi pristojnosti pa so tudi vojaške obveščevalno-varnostne službe (Vojaška strategija Republike Bolgarije, 2002).

5.2. ROMUNIJA

V Romuniji so najpomembnejši akterji ustvarjanja obrambne politike predsednik države, parlament, vlada, Vrhovni svet za nacionalno obrambo in ministrstvo za nacionalno obrambo.

5.2.1. Predsednik države

Predsednik države je vrhovni poveljnik oboroženih sil in vodi Vrhovni svet za nacionalno obrambo (CSAT). Posledično ima zaradi širokega obsega pristojnosti CSAT v okviru te funkcije tudi zelo velik vpliv nad vsemi vprašanji s področja nacionalne varnosti (Romania and Bulgaria between NATO and EU, 2003: 11). Z ustavnim amandmajem (2003) se je vpliv predsednika države še dodatno okrepil, saj se mu je mandat podaljšal za eno leto⁵⁹ (internet: Chamber of Deputies, Romania).

generalštaba in direktorji obveščevalno-varnostnih služb, lahko pa se jim pridruži tudi predsednik države ali njegov predstavnik.

⁵⁹ Mandat predsednika države traja zdaj pet let; naslednje volitve bodo konec leta 2009.

Predsednik države lahko po predhodni odločitvi parlamenta razglasi delno ali splošno mobilizacijo in izredno stanje.⁶⁰ V njegovi pristojnosti je podeljevanje najvišjih vojaških odlikovanj in činov⁶¹ ter imenovanje nekaterih najvišjih uslužbencev na položaje v nacionalnovarnostnem sistemu⁶². Predsednik države lahko v parlament predloži tudi predlog o sodelovanju vojaških enot v mednarodnih operacijah in o izvajanju vojaških vaj, operacij ali kakršnih koli drugih aktivnostih tujih vojaških sil na romunskem ozemlju (Degeratu, 2003: 116).

5.2.2. Parlament (*Parlamentul României*)⁶³

Parlament s sprejetjem proračuna določa sredstva, kapacitete in strukturo obrambnega sistema. Odloča o splošni ali delni mobilizaciji, razglasitvi izrednega ali vojnega stanja in o končanju vojaških sovražnosti. Na predlog predsednika države odobri oziroma ne odobri sodelovanje romunskih oboroženih sil v tujini (operacije v podporo miru ali humanitarne operacije). Poleg sprejetja Strategije o nacionalni varnosti, je odgovoren tudi za zakonsko podlago delovanja celotnega obrambnega sistema⁶⁴ (Romania and Bulgaria between NATO and EU, 2003: 10-11).

Izvajanje učinkovitega parlamentarnega nadzora nad delovanjem obrambnega sistema je lahko oteženo: prvič, če gre za pomankanje finančnih sredstev, kar se kaže v nezmožnosti sodelovanja z neodvisnimi strokovnjaki, akademiki in nevladnimi raziskovalnimi institucijami (ki bi lahko podali strokovnejše ocene in predlagali ustrezne rešitve), in drugič, zaradi kolegialne pripadnosti. Poslanci, ki imajo večino v parlamentu in ki dejansko lahko vplivajo na delovanje vlade, niso pripravljeni spodkopavati avtoritete in položaja svojih strankarskih kolegov, čeprav bi ti morali odgovarjati za svoje napake in nepravilnosti (Furior, 2003: 341-342).

⁶⁰ V posebnih primerih, če se parlament ne more sestati, lahko predsednik razglasi mobilizacijo in izredno stanje brez poprejšnjega soglasja parlamenta, vendar mora to parlament potrditi v petih dneh od razglasitve. Izredno stanje je lahko razglašeno za največ 60 dni.

⁶¹ Čin maršala, generala in admirala.

⁶² Na primer direktorji obveščevalno-varnostnih služb.

⁶³ Parlament sestavljata Predstavniški dom (Camera Depuțaților) in Senat (Senat).

⁶⁴ V to kategorijo spadajo tudi določila o pripravi prebivalstva, gospodarstva in ozemlja na obrambo ter pogoji za razglasitev izrednega stanja.

5.2.3. Vlada (*Governmentul României*)

Vlada je odgovorna za delovanje, organiziranost in izvajanje postopkov obrambnega sistema, koordinira delo ministrstev in drugih upravnih organov, skrbi za materialne in finančne vire ter preko prefektov (lokalni predstavniki vlade) usmerja posebne aktivnosti dežel in mestnega okrožja Bukarešta. Vlada tudi pripravi Belo knjigo o varnosti in nacionalni obrambi (Degeratu, 2003: 117).

5.2.4. Vrhovni svet za nacionalno obrambo (*Consiliul Suprem de Apărare a Tarii*)⁶⁵

Vrhovni svet za nacionalno obrambo (CSAT) je avtonomni organ oblasti⁶⁶, ki je odgovoren za enotno organizacijo in koordinacijo vseh dejavnosti na področju državne obrambe in nacionalne varnosti.⁶⁷ CSAT sprejme program splošne organiziranosti oboroženih sil in drugih komponent obrambnega sistema, načrt za mobilizacijo gospodarstva v vojni in osnutke mednarodnih vojaških pogodb. Po strokovni oceni parlamentu predlaga v potrditev temeljni koncept obrambe države, razglasitev vojnega stanja in zaustavitev oziroma prenehanje sovražnosti (Romania and Bulgaria between NATO and EU, 2003: 11).

CSAT sklicuje predsednik države na predlog vsaj ene tretjine njegovih članov. Odločitve sprejema s konsenzom in so nato poslane ustreznim organom javne uprave, medtem ko so člani CSAT odgovorni za njihovo uresničevanje. CSAT lahko med drugim tudi razglasi izredno stanje in mobilizacijo ter ureja vprašanja, ki se nanašajo na nacionalno gospodarstvo, prebivalstvo in priprave na teritorialno obrambo (Dolghin in Macovei, 2003: 320-321).

5.2.5. Ministrstvo za nacionalno obrambo

Ministrstvo za nacionalno obrambo je odgovorno za obrambno načrtovanje in skrbi za bojno sposobnost oboroženih sil. Minister je civilna oseba, njegovo delo pa nadzorujejo parlament, CSAT in vlada. Pri upravljanju ministrstva mu pomagajo

⁶⁵ Po vlogi in funkcijah je zelo podoben Svetu za nacionalno varnost ZDA.

⁶⁶ Letno pa mora oddajati poročila o svojih aktivnosti parlamentu.

⁶⁷ CSAT sestavljajo predsednik države, ki ga tudi vodi, premier, minister za nacionalno obrambo, minister za notranje zadeve, minister za zunanje zadeve, minister za pravosodje, minister za industrijo in vire, direktor Romunske obveščevalne službe, direktor Zunanje obveščevalne službe, načelnik generalštaba ter svetovalec predsednika države za nacionalno varnost.

državni sekretarji in načelnik generalštaba. V miru je odgovoren za vzpostavitev, razpustitev in razmestitev enot do velikosti brigade, skrbi za vojaško sodelovanje z zvezo Nato in Evropsko unijo, ureja vojaškoobveščevalno-varnostno aktivnost, skrbi za izobraževanje in usposabljanje pripadnikov oboroženih sil itn. (Zakon o nacionalni obrambi Republike Romunije, 1994).

5.3. PRIMERJALNE UGOTOVITVE

Največja odstopanja v pristojnostih državnih organov med državama so v poudarjeni vlogi premiera oziroma vlade (Bolgarija) in predsednika države oziroma Vrhovnega sveta za nacionalno obrambo (Romunija). V obeh državah je vloga obrambnega ministra razmeroma šibka ter s prevelikim vpletanjem in pristojnostmi (uradnimi in neuradnimi⁶⁸) načelnika generalštaba in drugih visokih vojaških avtoritet.

Večino funkcij, ki jih na obrambnem področju v Bolgariji opravlja vlada, je v Romuniji v pristojnosti Vrhovnega sveta za nacionalno obrambo (CSAT).

Zanimiva je vloga vlade v Romuniji. Koordinirala naj bi dela ministrstev, tudi na obrambnem področju, toda CSAT je kot avtonomno telo primarno odgovorno za sprejemanje odločitev in koordinacijo dejavnosti, ki se nanašajo na varnostno in obrambno problematiko, prav tako pa je sestavljen iz vseh subjektov, ki se kakor koli ukvarjajo z nacionalno varnostjo države, vključno s premierom.

6. OBRAMBNO NAČRTOVANJE IN FINANCIRANJE

Podlaga za obrambno načrtovanje je hierarhija dokumentov, na katerih temelji celoten razvoj obrambnega sistema. Najpomembnejše mesto pripada Konceptu nacionalne varnosti (Bolgarija) oziroma Strategiji nacionalne varnosti (Romunija) (Matei, 2003: 345). V tem dokumentu so opredeljeni nacionalni interesi in cilji, analizirane so trenutne mednarodne in domače varnostne razmere, ocenjene resnične in potencialne grožnje, določene smernice institucijam, ki so vpletene v zagotavljanje nacionalne varnosti, ter navedeni njihovi poglavitni mehanizmi in sredstva. Bolgarski parlament

⁶⁸ Zaradi pomanjkanja kompetentnega civilnega kadra in znanja na ministrstvu za obrambo vojaško osebje velikokrat 'pomaga' pri vodenju in upravljanju obrambnih zadev.

je prvič sprejel tovrstni dokument leta 1998, romunski pa leta 2000 (Koncept nacionalne varnosti Republike Bolgarije, 1998, in Strategija nacionalne varnosti Republike Romunije, 2000).

Drugi najpomembnejši dokument, na katerem temelji obrambno načrtovanje, je v Republiki Bolgariji Vojaška doktrina, v Republiki Romuniji pa Bela knjiga vlade o nacionalni varnosti in obrambi⁶⁹. Vojaška doktrina (1999)⁷⁰ je vojaško-politični dokument, v katerem so zapisana poglobljena načela obrambnega načrtovanja ter smernice razvoja in uporabe oboroženih sil za namene nacionalne obrambe. V Beli knjigi vlade o nacionalni varnosti in obrambi (2000) pa so opredeljeni poglobljeni cilji in naloge javnih institucij, ki zagotavljajo nacionalno varnost in obrambo, razpoložljivi ukrepi ter potrebni kadrovske, finančne in materialne viri (Degeratu, 2001: 164).

Na podlagi teh dokumentov ministrstvo za obrambo razvije Vojaško strategijo, ki jo sprejme vlada. V tem dokumentu je opredeljen sistem zagotavljanja vojaške obrambe ter vloge, namen in naloge oboroženih sil. Bolgarija je Vojaško strategijo dobila leta 2002, Romunija pa leta 2000.

Smernice ministrstva za nacionalno obrambo pa so dokument, ki povezuje proračunska sredstva z najpomembnejšimi programi.

Obrambni proračun je temeljno sredstvo, ki določa velikost, aktivnost in učinkovitost oboroženih sil. V Bolgariji (Tagarev in Totev, 2003: 224) in Romuniji (Sava, 2002: 132) ga od leta 2000 določajo po metodi PPBES⁷¹, ki omogoča tudi visoko stopnjo

⁶⁹ Hierarhija dokumentov je navedena v Konceptu oziroma Strategiji nacionalne varnosti.

⁷⁰ Vojaška doktrina je bila dopolnjena leta 2002.

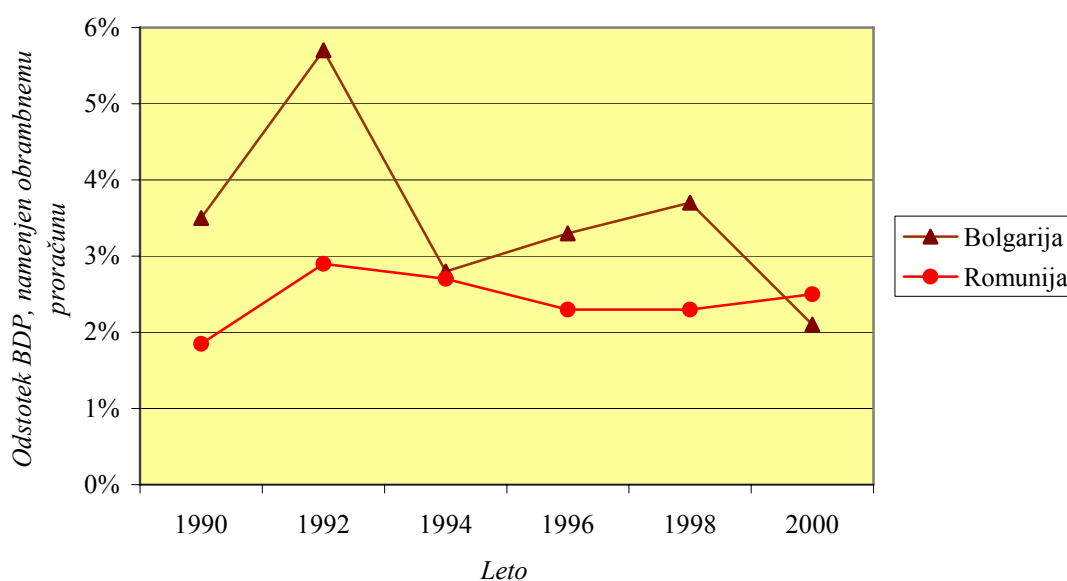
⁷¹ Planning, Programming, Budgeting and Evaluation System so prve vpeljale ZDA v 60. letih prejšnjega stoletja, danes pa se uporablja v večini držav zahodnega sveta. Cikel PPBES obsega štiri glavne faze (Parliamentary Oversight of the Security Sector, 2003: 133):

- 1) v fazi načrtovanja je predvideno analiziranje varnostnega okolja, nacionalnih interesov ter resničnih in potencialnih groženj, da bi se lahko smotno določile naloge, sestava in struktura oboroženih sil;
- 2) glede na ugotovitve iz prve faze se začnejo oblikovati različni programi s prioritarnim seznamom ciljev, ki bi jih bilo treba izpolniti. Prej je bila običajna praksa, da so se finančna sredstva določala glede na zahteve, ki jih je postavil obrambni sistem, zdaj se cilji uresničujejo na postavljenih proračunskih omejitvah. Prav zato je nujno, da imajo programi ustrezno postavljene prioritete; tako se bo najprej začel uresničevati najpomembnejši cilj, z določeno

transparentnosti. Drugo načelo za razdelitev proračunskih sredstev pa je vzpostavitev nekakšnega ravnotežja za dodelitev finančnih virov posameznim področjem obrambnega sistema. V obdobju 2000-2003 so se sredstva primarno namenjala poglavitnim zahtevam za preoblikovanje oboroženih sil, ki bi lahko zagotavljale kredibilno in interoperabilno obrambo, obdobje 2004-2007 pa je osredotočeno predvsem na modernizacijo opreme in oborožitve oboroženih sil (Ionescu, 2003: 388).

Grafični prikaz

GIBANJE OBRAMBNEGA PRORAČUNA V BOLGARIJI IN ROMUNIJI MED LETOMA 1990 IN 2000

Vir: prirejeno (Military Balance, 1991: 212 – 213; Military Balance, 1993: 224 – 225; Military Balance, 1996: 306 – 307; Military Balance, 1998: 295-296; Military Balance, 1999: 300-301; Military Balance: 2003: 353 -354).

Iz grafičnega prikaza je razvidno, da je med letoma 1990 in 2000 v Bolgariji odstotek proračuna, namenjen obrambnim izdatkom, precej nihal, vendar je bil še vedno nad povprečjem in višji kot v Romuniji. Vrednosti so se gibale med 2,3% (2000) in 5,7% (1992). Romunija tega deleža ni tako drastično spreminjala; odstotek se je gibal med 1,85% (1990) in 2,90% (1992).

aktivnostjo pa se ne bo nepremišljeno začelo, če ne bodo že vnapraj zagotovljena sredstva za njeno realizacijo;

- 3) v fazi financiranja se določijo sredstva za uresničevanje posameznih ciljev;
- 4) ob koncu proračunskega leta se izvede splošna evalvacija in oceni do kakšne mere so bili uresničeni posamezni cilji.

Bolgarija je izmed vseh sedmih kandidatk zadnjega kroga širitve zveze Nato namenjala obrambnemu proračunu največji delež, in sicer 2,8% BDP, takšno stopnjo bo ohranila še nekaj časa (Dimitrov in Atanassova, 2003: 295).

Velikost romunskega obrambnega proračuna je 2,38% BDP. Vlada in parlament sta se leta 2002 tudi strinjala, da bosta enak odstotek obdržala do leta 2008 (internet: Ministry of National Defence, Romanian Military Newsletter, 14. 2. 2005).

6.1. PRIMERJALNE UGOTOVITVE

Hierarhija temeljnih dokumentov z obrambnega področja je navedena v Strategiji oziroma Konceptu nacionalne varnosti. In čeprav se po imenu razlikujeta, so v njih zapisana podobna stališča, načela in druga določila. Romunija je vse tri temeljne dokumente (Strategijo nacionalne varnosti, Belo knjigo vlade o nacionalni varnosti in obrambi ter Vojaško strategijo) dobila hkrati, in sicer leta 2000, medtem ko je Bolgarija s tem procesom začela že prej: 1998 je bil sprejet Koncept nacionalne varnosti, 1999 Vojaška doktrina, Vojaško strategijo pa je dobila šele leta 2002.

Po razpadu Varšavskega pakta pa do konca devetdesetih let prejšnjega stoletja je bilo obrambno načrtovanje precej netransparentno, nekonsistentno in nestrokovno, zlasti v Bolgariji. Ta se vse do leta 1997 ni mogla odločiti o načinu zagotavljanja nacionalne obrambe. Zaradi pomanjkanja strokovnega kadra ni bilo učinkovitega nadzora nad odločitvami generalštaba, ki je imel v resnici celotno obrambno ministrstvo v svojih rokah. Nejasne smernice in cilji obrambega načrtovanja so povzročili precejšnja nihanja pri zagotavljanju finančnih sredstev obrambnemu sektorju, predvsem pa so bila nadpovprečna.

V Romuniji je bil odstotek BDP, namenjen obrambnemu financiranju, do leta 2000 dokaj konstanten, verjetno tudi zaradi hitre odločitve o čimprejšnjem članstvu v zvezi Nato. Bil je tudi nižji kot v Bolgariji.

Razporeditev proračunskih sredstev pa v obeh državah že od leta 2000 poteka po metodi PPBES; pri tem Bolgarija obrambnemu proračunu še vedno namenja večji odstotek (2,8% BDP) kot Romunija (2,38% BDP).

7. ORGANIZIRANOST, TEMELJNI NAMEN IN NALOGE OBOROŽENIH SIL

7.1. BOLGARIJA

Bolgarske oborožene sile so sestavljene izključno iz elementov, ki spadajo v neposredno pristojnost ministrstva za obrambo ter obsegajo Bolgarsko vojsko in različne druge strukture ministrstva za obrambo, ki delujejo v njegovem okviru⁷² (Vojaška strategija Republike Bolgarije, 2002).

7.1.1. Strukturalni vidik organiziranosti oboroženih sil

Strukturalna delitev oboroženih sil v Bolgariji obsega kopensko vojsko (KoV), vojaško letalstvo (VL) in vojaško mornarico (VM). Del vsake od teh treh zvrsti pa so specialne sile, ki so namenjene izvajanju posebnih nalog, predvsem na sovražnikovem ozemlju. Oborožene sile se lahko oblikujejo v strateško formacijo, ki upošteva medsebojno sodelovanje zvrsti, ali pa operativno formacijo, ki jo sestavljajo enote posamezne zvrsti samostojno (Vojaška strategija Republike Bolgarije, 2002). Vse tri zvrsti so usposobljene tudi za delovanje v okviru multinacionalnih vojaških enot (White Paper on Defence, 2002).

KoV je temeljna zvrst oboroženih sil Bolgarije in ima številčno tudi največ pripadnikov (Jane's Sentinel Security Assessment, The Balkans, 2004: 158). Zahodno in vzhodno poveljstvo, ki obsegata mobilizacijska središča po celotni državi, skrbita za urjenje pripadnikov oboroženih sil (internet: Ministry of Defence, Bulgaria).

Sile VL nadzorujejo in zagotavljajo suverenost nacionalnega zračnega prostora, skrbijo za zračno obrambo v primeru vojaške agresije in zagotavljajo bojno podporo enotam KoV in VM. Usposobljene so tudi za delovanje v humanitarnih in reševalnih operacijah ter operacijah za vzdrževanje miru (Georgiev, 2002: 102).

VM je zadolžena za nadzor in varovanje teritorialnih voda ter pomaga silam KoV, ki delujejo v obalnem pasu. Obsega najmanjši del oboroženih sil Bolgarije, programi

⁷² Take strukture v pristojnosti ministrstva za obrambo so vojaška obveščevalna služba, varnostna služba (vojaška policija in vojaška protiobveščevalna služba), G.S. Rakovski Defence And Staff College in Vojaški zdravstveni inštitut.

preoblikovanja in modernizacije pa ji namenajo najmanj pozornosti (Jane's Sentinel Security Assessment, The Balkans, 2004: 166).

7.1.2. Funkcionalni vidik organiziranosti oboroženih sil

Funkcionalna delitev Bolgarske vojske obsega aktivne in rezervne sile; država je polkovni in divizijski sistem organiziranosti oboroženih sil zamenjala z brigadnim in bataljonskim (internet: Ministry of Defence, Bulgaria).

Sile aktivne sestave⁷³ so skoraj v celoti popolnjene s kadrovske viri, opremljene pa so z vsemi potrebnimi materialnimi sredstvi (White Paper on Defence, 2002). Njihov glavni namen je zagotavljanje in izvajanje nacionalne obrambe na celotnem državnem ozemlju, posredovanje v primeru naravnih in drugih nesreč, lahko pa se uporabijo tudi za izvajanje mednarodnih vojaških obveznosti (Vojaška strategija Republike Bolgarije, 2002).

Rezervne sile obsegajo v miru le razvojna jedra. Njihova glavna naloga je usposabljanje vojaških obveznikov, v primeru izrednega ali vojnega stanja pa se oblikujejo v teritorialne in dopolnilne sile ter izvajajo nacionalno obrambo in podpirajo delovanje glavnih obrambnih sil (White Paper on Defence, 2002).

Tako sile aktivne sestave kot sile rezervne sestave obstajajo znotraj vseh treh zvrsti (KoV, VL in VM).

Glede na stopnjo pripravljenosti se bolgarske oborožene sile delijo v naslednje kategorije:

1) *sile za posredovanje*, ki obsegajo formacije in enote vseh zvrsti in rodov oboroženih sil in so sposobne za samostojno ali združeno delovanje. Del teh sil je določen tudi za sodelovanje s silami držav članic zveze Nato. Sicer pa se lahko v miru te sile uporabijo tudi v reševalnih in humanitarnih operacijah, operacijah v podporo miru in v boju proti terorističnim skupinam. Posebna kategorija sil za posredovanje so sile za takojšnje posredovanje⁷⁴, ki so v stalni pripravljenosti in najsodobnejše opremljene. Njihov obseg je letno določen z ukazom ministra za obrambo (Vojaška strategija republike Bolgarije, 2002);

⁷³ Sile aktivne sestave imajo 34 000 pripadnikov in zajemajo 75% mirnodobnega sestava oboroženih sil, sile rezervne sestave imajo v miru 11 000 pripadnikov.

⁷⁴ To je tudi edina kategorija sil, ki je ves čas v celoti popolnjena s kadrovske viri.

2) *glavne sile* obsegajo mirnodobne enote in formacije, ki so le delno kadrovske popolnjene (med 40 in 70%), toda v celoti materialno (White Paper on Defence, 2002);

3) *dopolnilne sile*, katerih poglavitna naloga v izrednem ali vojnem stanju je podpora in okrepitev delovanja glavnih obrambnih sil. V miru jih predstavljajo mobilizacijski centri, ki skrbijo za urjenje pripadnikov dopolnilnih sil ter skladiščenje in vzdrževanje materialnih virov;

4) *teritorialne obrambne sile* se oblikujejo iz mobilizacijske rezerve na podlagi odločitve Glavnega vrhovnega poveljstva, in sicer le v primeru vojnega stanja (Vojaška doktrina Republike Bolgarije, 1999, 2002).

Ena izmed nalog bolgarskih oboroženih sil predvideva tudi sodelovanje vojaških enot pri odpravljanju posledic naravnih in drugih nesreč. Njihovo posredovanje je lahko učinkovito zlasti v operacijah iskanja in reševanja, zagotavljanju logistične podpore, gašenju požarov in dekontaminaciji. Toda takšnemu usposabljanju oboroženih sil je namenjeno sorazmerno malo pozornosti, poleg tega je zakonska podlaga za tak način in za take pogoje angažiranja oboroženih sil precej pomankljiva (Nikolov, 2003: 311).

7.2. ROMUNIJA

Romunske oborožene sile poleg Romunske vojske (stalna in rezervna sestava) obsegajo tudi enote, ki spadajo v pristojnost ministrstva za notranje zadeve in so namenjene obrambi ali varovanju najpomembnejših državnih uradnikov in objektov (Jane's Sentinel Security Assessment, The Balkans, 2004: 469).

7.2.1. Strukturalni vidik organiziranosti oboroženih sil

Strukturalno (Zakon o nacionalni obrambi Republike Romunije, 1994) se romunske oborožene sile delijo na zvrsti KoV, VL in VM. Poseben segment pa tvorijo specialne sile, ki so namenjene izvajanju posebnih nalog, in sicer na območju, ki ga nadzoruje agresor. Lahko so organizirane na nacionalni ravni in znotraj posameznih zvrsti (Tudor, 2005: 18-21).

Vse tri zvrsti lahko delujejo samostojno ali pa v medsebojnem sodelovanju. Prav tako so vse tri zvrsti sposobne delovati v multinacionalnih vojaških strukturah.

Najštevilčnejše so sile KoV, ki so poglavitni nosilec nacionalne obrambe.

Namen sil VL je pridobiti oziroma ohraniti nadzor nad zračnim prostorom ter zračna podpora kopenskim in pomorskim silam, ki so vključene v vojaške operacije. Spadajo v kategoriji sil za nadzor in sil za posredovanje (Vojaška strategija Republike Romunije, 2000).

Vojaška mornarica izvaja vojaške operacije na morju in rekah ter na kopnem, da bi ohranila pomorske in rečne komunikacije, zagotovila dostop do morja, zavarovala državne pravice znotraj ekskluzivnega gospodarskega območja, prebila oziroma onespobila sovražnikove pomorske komunikacije, onemogočila pristank sovražnikovih pomorskih sil, branila Dobrudžo ter izvajala mirovne in humanitarne operacije. VM je pomorsko prisotna le na območju Črnega morja, občasno pa svoje manjše sile pošilja tudi v Sredozemlje (Jane's Sentinel Security Assessment, The Balkans, 2004: 478). VM spada v kategoriji sil za nadzor in sil za posredovanje⁷⁵ (Vojaška strategija Republike Romunije, 2000).

7.2.2. Funkcionalni vidik organiziranosti oboroženih sil

Romunske oborožene sile lahko s funkcionalnega vidika razdelimo na aktivno, teritorialno in rezervno sestavo, država pa je s polkovnega sistema organiziranosti prešla na zahodni sistem, to je brigadni in bataljonski (Jane's World Armies, 2000: 594).

Sile aktivne sestave so v celoti kadrovske in materialno popolnjene in se ob izrednem ali vojnem stanju lahko organizirajo v velike formacije, podrejene poveljniškemu štabom, ki vodijo operacije na celotnem državnem območju in zunaj meja. Te sile je mogoče uporabiti tudi v okviru multinacionalnih enot in formacij. Sile aktivne sestave obsegajo mehanizirane in oklepne enote, artilerijo, gorske enote, enote zračne obrambe, sile za zračni prevoz, vojaško letalstvo in vojaško mornarico (Vojaška strategija Republike Romunije, 2000).

⁷⁵ Sicer pa vojaška mornarica predstavlja najmanjši del oboroženih sil, to je 8,8%, medtem ko vojaško letalstvo obsega 21,2%, kopenska vojska pa kar 70% vseh sil.

Teritorialne sile so kadrovske in materialno popolnjene od 50 do 70%, rezervne pa od 15 do 20% (Popescu, 2002: 24). Namenjene so teritorialni obrambi, zagotavljajo pa tudi podporo organom lokalne samouprave, če pride do civilne krize. Ker teritorialne sile v vojni opravljajo različne naloge, so lahko podrejene glavnemu štabu združenih namenskih sil⁷⁶ ali teritorialnim poveljstvom (Vojaška strategija Republike Romunije, 2000).

Vse tri sestave obstajajo znotraj KoV, v okviru VL in VM pa le aktivna in teritorialna sestava (Maior, 2002: 40).

Glede na stopnjo pripravljenosti se oborožene sile delijo v naslednje štiri kategorije (Vojaška strategija Republike Romunije, 2000):

1) *sile za nadzor in zgodnje opozarjanje*, ki jih sestavljajo sile za izvidovanje in elektronsko bojevanje, (proti)obveščevalne službe, enote za upravljanje s C⁴I sistemi in tudi majhni, a kvalitetni moduli mobilnih bojnih sil. Te sile imajo po večini stalno sestavo in so v stalni bojni pripravljenosti;

2) *sile za posredovanje* so namenjene za uporabo pri kriznem upravljanju in se v oboroženem konfliktu aktivirajo prve. Delijo se na sile za takojšnje posredovanje, na sile za hitro posredovanje ter na poveljstva, formacije in enote, ki so določene za sodelovanje v individualnih programih partnerstva za mir. Te sile obsegajo formacije in enote vseh zvrsti in rodov oboroženih sil in so sposobne za samostojno ali združeno delovanje. Del njihovih sil je mogoče uporabiti znotraj multinacionalnih struktur za preprečevanje konfliktov, krizno upravljanje in za druge mednarodne misije pod okriljem OZN ali OVSE;

3) *glavne sile* obsegajo mirnodobne enote in formacije, ki so le delno popolnjene (stalna sestava in vojaki na služenju vojaškega roka). Te sile postanejo operativne v vojnem stanju, potem ko so v celoti materialno in kadrovske popolnjene in ustrezno usposobljene. V posebnih kriznih primerih (če na primer grožnja eskalira izredno hitro) so lahko aktivni elementi teh sil vključeni v strukture, ki so namenjene za ukrepanje v kriznem upravljanju;

4) *rezervne sile* so enote in formacije brez stalne sestave in se oblikujejo z mobilizacijo. V miru obstajajo le poveljstva, centri za urjenje in usposabljanje ter druge enote, ki za delovanje v miru razpolagajo le z najnujnejšimi elementi. Ti centri

⁷⁶ In tako delujejo skupaj z operativnimi silami.

so odgovorni, da se z mobilizacijo oblikujejo bojne enote, enote za bojno podporo in logistične enote.

V miru trenutna zakonodaja strogo omejuje uporabo oboroženih sil znotraj države. Oborožene sile lahko zagotavljajo logistično podporo v kriznih razmerah, a le na zahtevo drugih varnostnih sil, to je ministrstva za notranje zadeve (Matei, 2003: 352).

7.3. PRIMERJALNE UGOTOVITVE

Oborožene sile v Bolgariji obstajajo le v okviru ministrstva za obrambo, v Romuniji pa vključujejo še tiste enote, ki spadajo v pristojnost ministrstva za notranje zadeve in so namenjene obrambi ali varovanju najpomembnejših državnih uradnikov in objektov.

Glede na funkcionalno delitev ima Bolgarija le aktivne in rezervne sile, ki vključujejo vse tri zvrsti (KoV, VL in VM), medtem ko ima Romuniji aktivne, teritorialne in rezervne sile, vendar slednje ne obsegajo sil VL in VM. V Romuniji je tudi predvidena ukinitve rezervnih sil: z reorganizacijo naj bi se do leta 2007 romunske oborožene sile preoblikovale v aktivno in teritorialno sestavo.

Tabela 2

DELITEV OBOROŽENIH SIL GLEDE NA STOPNJO PRIPRAVLJENOSTI

<i>Bolgarija</i>	<i>Romunija</i>
	Sile za nadzor in zgodnje opozarjanje
Sile za posredovanje (s silami za takojšnje posredovanje)	Sile za posredovanje (s silami za takojšnje posredovanje)
Glavne sile	Glavne sile
Teritorialne sile	Rezervne sile
Dopolnilne sile	

Vir: prirejeno (Vojaška strategija Republike Bolgarije, 2002 in Vojaška strategija Republike Romunije, 2000)

Čeprav oborožene sile lahko bistveno pomagajo v naravnih in drugih nesrečah, so v Bolgariji pomanjkljivo usposobljene za tako posredovanje, v Romuniji pa je njihova vloga v miru glede intervencije znotraj državnih meja strogo omejena (to je verjetno pogojeno z revolucionarnimi dogodki leta 1989).

Strukturalno se v Bolgariji oborožene sile delijo na KoV, VL in VM, vsaka zvrst pa obsega tudi specialne sile. V Romuniji so specialne sile poseben segment, ki je zunaj zvrsti KoV, VL in VM.

8. VODENJE IN POVELJEVANJE V OBOROŽENIH SILAH

8.1. BOLGARIJA

Vrhovni poveljnik oboroženih sil je predsednik države, ki mu pri opravljanju dolžnosti na obrambnem področju in v zvezi z oboroženimi silami, svetujeta sekretar za nacionalno varnost in vojaški svetovalec (White Paper on Defence, 2002). Za neposredno poveljevanje oboroženim silam pa je odgovoren načelnik generalštaba, ki ima med vojaškimi poveljniki najvišji čin. V miru in v vojni je skupaj z generalštabom odgovoren za strateško poveljstvo in nadzor nad oboroženimi silami ter za koordinacijo dejavnosti med različnimi zvrstmi Bolgarske vojske⁷⁷ (Shalamanov in Tashev, 2003: 199).

Poveljevanje v oboroženih silah poteka na treh ravneh. V miru je za strateško raven poveljevanja odgovoren generalštab, za operativno štabi zvrsti (KoV, VL in VM), za taktično pa posamezna poveljstva znotraj zvrsti. Ob razglasitvi vojnega stanja strateško raven poveljevanja prevzame Vrhovno poveljstvo, na operativni ravni se štabi posameznih zvrsti preoblikujejo v poveljstva posameznih zvrsti, taktična raven pa ostane v glavnem nespremenjena (Vojaška strategija Republike Bolgarije, 2002).

Kot vrhovni poveljnik oboroženih sil je predsednik države tudi poveljujoči v Vrhovnem poveljstvu, ki ga sestavljajo še premier, ministri za obrambo, zunanje in notranje zadeve, za regionalni razvoj in javna dela ter za promet in zveze. Član tega poveljstva je tudi načelnik generalštaba, ki skrbi za tekoč prehod oboroženih sil iz mirnodobnega v vojno stanje, za vzpostavitev obrambnih formacij in teritorialno

⁷⁷ Pri opravljanju njegovih funkcij mu pomaga posebno svetovalno telo, to je svet poveljnikov, ki ga sestavljajo namestniki načelnika generalštaba in poveljniki štabov posameznih zvrsti (KoV, VL in VM), na podlagi odločitve načelnika generalštaba pa lahko pa sodelujejo tudi drugi poveljniki ali vojaški svetovalci.

obrambo⁷⁸ ter je odgovoren za načrtovanje priprav, usmerjanje in izvajanje bojnih aktivnosti. Vse strateške odločitve, ki jih sprejme načelnik generalštaba, mora potrditi tudi Vrhovno poveljstvo (Vojaška doktrina Republike Bolgarije, 1999, 2002).

Načelnik generalštaba je neposredno odgovoren ministru za obrambo in predsedniku države, toda zaradi njegovih številnih pristojnosti in pomanjkljive zakonodaje med njim in ministrom za obrambo prihaja do pogostih nesporazumov, nesoglasij in odkritih obračunov⁷⁹ (Shalamanov in Tashev, 2003: 200).

8.2. ROMUNIJA

Vodenje in poveljevanje v oboroženih silah se izvaja na strateški, operativni, taktični in teritorialni ravni (Vojaška strategija Republike Romunije, 2000).

Na nacionalni oziroma strateški ravni je za vodenje in poveljevanje oboroženim silam odgovoren predsednik države, ki je hkrati vrhovni poveljnik oboroženih sil; vodi tudi Vrhovni svet za nacionalno obrambo (CSAT), ki koordinira vse dejavnosti na obrambnem področju. Neposredno poveljevanje oboroženim silam pa je v pristojnosti generalštaba. Načelnik generalštaba je najvišja vojaška avtoriteta in glavni svetovalec predsednika države, CSAT in ministra za nacionalno obrambo; odgovoren je za vojaško poveljevanje v oboroženih silah (Dolghin in Macovei, 2003: 325).

V primerih, ko se izvajajo večje in zahtevnejše operacije oboroženih sil oziroma med vojno, CSAT ustanovi v svoji pristojnosti posebno telo, in sicer Glavno poveljstvo (Zakon o nacionalni obrambi Republike Romunije, 1994).

Na operativni ravni so za poveljevanje oboroženim silam odgovorni štab združenih namenskih sil, operativni poveljstvi VL in VM ter teritorialna operativna poveljstva. Štab združenih namenskih sil je odgovoren za izvajanje operacij kjer koli na nacionalnem ozemlju in na območju romunskih strateških interesov (Jane's Sentinel Security Assessment, The Balkans, 2004: 469).

⁷⁸ Med vojno je vzpostavljeno posebno poveljstvo za teritorialno obrambo, ki je integralni del Vrhovnega poveljstva.

⁷⁹ Nekateri namigujejo, da ima načelnik generalštaba v obrambnem sistemu večjo moč kot minister za obrambo.

Taktična raven poveljevanja je v pristojnosti poveljstev znotraj posameznih zvrsti, ki skrbijo za proces organizacije, opreme in oborožitve kot tudi usposabljanja, logistične in administrativne podpore enotam ter poveljevanje območnim vojaškim operacijam (Vojaška strategija Republike Romunije, 2000).

Vsaka dežela posebej in glavno mesto imajo tudi svojega poveljnika oboroženih sil, ki ga imenuje Vrhovni svet za nacionalno obrambo. Ti zagotavljajo teritorialno raven poveljevanja (Zakon o nacionalni obrambi Republike Romunije, 1994).

8.3. PRIMERJALNE UGOTOVITVE

Sistem vodenja in poveljevanja je v obeh državah zelo podoben. Povsod je vrhovni poveljnik oboroženih sil predsednik države, neposredno poveljevanje pa izvaja načelnik generalštaba, ki je hkrati tudi najvišja vojaška avtoriteta v državi in ima velik vpliv na sprejem kakršnik koli odločitev na obrambnem področju.

V primeru vojne v Bolgariji ustanovijo Vrhovno poveljstvo, ki poleg predsednika države in načelnika generalštaba vključuje še premiera in ministre za obrambo, zunanje in notranje zadeve, za regionalni razvoj in javna dela ter za promet in zveze. V Romuniji CSAT v svoji pristojnosti ustanovi Glavno poveljstvo, ki vključuje člane CSAT⁸⁰ in se po potrebi lahko razširi.

9. POPOLNJEVANJE IN USPOSABLJANJE OBOROŽENIH SIL

9.1. BOLGARIJA

Plan 2004 predvideva preoblikovanje Bolgarske vojske v poklicno vojsko do leta 2010, trenutno pa so še vedno 63% popolnjene z vojaškimi obvezniki (internet: The Centre for Southeast European Studies, Bulgaria). Splošna vojaška obveznost velja za vse moške državljane, stare 18 let. Služenje vojaškega roka traja 9 mesecev ali v

⁸⁰ Člani CSAT so predsednik države, premier, ministri za nacionalno obrambo, zunanje in notranje zadeve, pravosodje ter industrijo in vire, direktor Romunske obveščevalne službe, direktor Zunanje obveščevalne službe, načelnik generalštaba ter svetovalec predsednika države za nacionalno varnost.

primeru univerzitetne izobrazbe 6 mesecev⁸¹. Če posameznik uveljavlja pravico ugovora vesti, mu je lahko priznано služenje vojaškega roka brez nošenja orožja v posebnih enotah; v tem primeru je rok 18 mesecev (Jane's Sentinel Security Assessment, The Balkans, 2004: 157). Država je to možnost vpeljala leta 1999⁸², vojaški obveznik pa jo lahko uveljavlja na podlagi verskih, filozofskih ali etičnih prepričanj (internet: Council of Ministers, Bulgaria).

V Republiki Bolgariji so tri ravni vojaškega izobraževanja: srednje vojaške šole, vojaške akademije in nadaljevalni tečaji v okviru G. S. Rakovski Defence and Staff College.

Srednje vojaške šole, ki izobražujejo bodoče podčastnike, vključujejo program srednješolskega civilnega izobraževanja in temeljnih vojaških študij (Jane's World Armies, 2000: 100).

Za pridobitev častniškega čina se mora posameznik po končani srednji vojaški šoli vpisati na vojaško akademijo (Akademija KoV, Akademija za artilerijo in zračno obrambo, Akademija VL, Akademija VM⁸³ ter Zdravstvenovojaška akademija). Program traja štiri ali pet let. Vojaške akademije sprejemajo tudi kandidate s civilnih srednjih šol, ki so že odslužili vojaški rok (White Paper on Defence, 2002).

Možen je tudi posredni dostop do častniškega čina. Posamezniki, ki so diplomirali na civilnih univerzah, se lahko vpišejo na eno izmed vojaških akademij in opravijo usposabljanje, ki traja eno leto (Romania and Bulgaria Between NATO and EU, 2003: 15).

G. S. Rakovski Defence and Staff College omogoči najvišjo stopnjo izobraževanja in usposabljanja. Brez ustreznih tečajev na tej šoli, ki trajajo od enega do treh let, lahko posameznik napreduje le do čina polkovnika oziroma ne more poveljevati formaciji, ki je višja od bataljona. G. S. Rakovski izobražuje tudi zaposlene na ministrstvu za obrambo ali drugod v državni upravi in ima razpisan program podiplomskega študija

⁸¹ V zadnjih desetih letih se je dolžina služenja vojaškega roka hitro zmanjševala. Leta 1994 je trajala dve leti, leta 2001 pa samo še eno leto (internet: The Centre for SEE Studies, Bulgaria).

⁸² Med letoma 1991, ko je bila sprejeta ustava, in 1998 so bili vojaški obvezniki, ki so se izogibali služenju vojaškega roka oziroma vojaškim vajam kaznovani s triletno zaporno kaznijo. Vlada je leta 2002 pomilostila vse, ki so bili v teh letih preganjani in so se še vedno skrivali.

⁸³ Z reformo oblikovanja Nacionalne vojaške univerze so se Akademija KoV 'Vasil Levski', Akademija za artilerijo in zračno obrambo 'Panajot Volov' in Akademija VL 'Georgi Benkovski' združile. Zaradi specifičnosti usposabljanja in izobraževanja je ostala Akademija VM 'Nikola Vapcarov' neodvisna.

vojaško-političnih znanosti in vojaške zgodovine (internet: The G. S. Rakovski Defence and Staff College).

Ker se pripadniki bolgarskih oboroženih sil (v sodelovanju s tujimi vojaškimi šolami⁸⁴) izobražujejo in usposabljaajo tudi v tujini, se na bolgarskih vojaškoizobraževalnih institucijah pripisuje velik pomen učenju tujih jezikov, predvsem angleščine (Vojaška strategija Republike Bolgarije, 2002).

Ženske se prav tako lahko vpišejo na vojaške akademije ali na G. S. Rakovski Defence and Staff College, če izpolnjujejo predpisane pogoje⁸⁵, vendar so zaposlene le na položajih, za katere fizične sposobnosti niso najpomembnejše merilo, poleg tega so izključene iz vseh bojnih aktivnosti⁸⁶. Trenutno jih nekaj sodeluje v mednarodnih vojaških operacijah, in sicer v Afganistanu, Iraku in BiH (internet: Women In The NATO Forces, 2004).

Poklicni pripadniki oboroženih sil ne smejo biti člani političnih strank (White Paper on Defence, 2002).

V bolgarskih oboroženih silah je bil vpeljan karierni sistem napredovanja, ki temelji na predpisanih pravilih in določenih pogojih; te mora posameznik izpolniti, če si želi pridobiti višji čin⁸⁷ (Tagarev, 2005: 113).

Tisti, ki so bili odpuščeni ali upokojeni iz bolgarskih oboroženih sil, se lahko udeležijo različnih usposabljanj za civilne poklice v okviru Centrov za usposabljanje in družbeno prilagajanje⁸⁸; ti centri omogočajo tudi psihološke priprave na nov način življenja in pomagajo pri iskanju služb v civilnem sektorju (Annual Report on the State of Defence and Armed Forces, 2001).

⁸⁴ Predvsem ameriškimi, britanskimi, nemškimi, francoskimi in italijanskimi.

⁸⁵ Na vojaške akademije so začeli sprejemati ženske šele leta 1988. Tako so bolgarske oborožene sile prve častnice dobile šele leta 1992, kljub temu da so ženske v oboroženih silah sodelovale že od 19. stoletja. Leta 1993 so bile v častnice povišane ženske, ki so se na vojaško akademijo vpisale leta 1989, naslednji generaciji, ki je diplomirala leta 1994, pa je bil častniški čin zaradi različnih nesoglasij podeljen šele leta 2000.

⁸⁶ Delež žensk v Bolgarskih oboroženih silah je 4,2%.

⁸⁷ Ocenjujejo njegove kvalitativne sposobnosti, ne pa politične usmerjenosti.

⁸⁸ V Bolgariji so štirje taki centri (Sofija, Plovdiv, Sliven in Veliko Turnovo).

9.2. ROMUNIJA

Že od leta 1989 Republika Romunija intenzivno krči vojno sestavo oboroženih sil, predvsem na račun rezervnih sil. Kljub temu da je dokument Force Structure 2003 jasno začrtal smernice reorganizaciji in modernizaciji romunskih oboroženih sil in napovedal njihovo preoblikovanje v majhno, poklicno in moderno vojsko (Costache, 2002: 68), v Republiki Romuniji še vedno uradno obstaja splošna vojaška obveznost za vse moške državljane, ko dopolnijo 20 let. Služenje vojaškega roka traja 12 mesecev v KoV in VL ter 18 mesecev v VM. V posebnih primerih posamezniki lahko uveljavljajo pravico alternativnega služenja, ki traja 24 mesecev (Jane's Sentinel Security Assessment, The Balkans, 2004: 481). Vendar razlog za ugovor vesti lahko izhaja le iz verskega prepričanja (internet: War Resisters' International). Je pa predvideno skrajšanje služenja vojaškega roka na osem mesecev (Costache, 2002: 71).

V Republiki Romuniji je pet vojaških srednjih šol, ki trajajo štiri leta in omogočajo osnovno vojaško izobraževanje in usposabljanje, hkrati pa so dober filter za selekcijo za nadaljnje šolanje na akademijah. Vojaške akademije so ustanovljene znotraj posameznih zvrsti. Na njih se bodoči častniki šolajo štiri leta. Poleg teh treh akademij obstajajo še Vojaška tehnična akademija, Vojaška šola za telesno vzgojo in Zdravstvenovojaški inštitut. Njihovi programi trajajo od štiri do šest let ter izobražujejo bodoče inženirje, zdravnike, kemike in učitelje telesne vzgoje (Fota, 2003: 371).

Imajo tudi posreden dostop do častniškega čina. Ko posameznik diplomira na civilni univerzi, se lahko vpiše v šolo za častnike, ki traja od šest mesecev do enega leta, odvisno od poprejšnje izobrazbe⁸⁹ (internet: the Ministry of National Defence, Romania).

Naslednja stopnja je štabna šola ali Akademija za višje vojaške študije, ki traja od šest mesecev do dveh let in usposablja štabno osebje (Fota, 2003: 371).

Najvišja (nacionalna) raven usposabljanja pa obsega znanja s politično-vojaškega področja in se izvaja v treh izobraževalnih centrih⁹⁰, to so National Defence College

⁸⁹ Podobno velja za pogodbene častnike, podčastnike in častnike v rezervi.

⁹⁰ Na teh šolah se med drugim šolajo tudi uslužbenci z ministrstev za nacionalno obrambo, notranje zadeve, pravosodje, pripadniki obveščevalno-varnostnih služb, akademiki itn.

(NDC), PFP Regional Training Centre (PPRTC) in Defence Resources Management Regional Centre (DRMRC)⁹¹. Programi na teh šolah trajajo od enega meseca (PPRTC) do enega leta (NDC) (Bujorenu, 2003: 231).

Republika Romunija mnogo svojih pripadnikov oboroženih sil pošilja na šolanje v tujino, predvsem v ZDA in v druge države članice zveze Nato. Zato pri izobraževanju daje velik poudarek učenju angleškega jezika (Jane's Sentinel Security Assessment, The Balkans, 2004: 469).

V Romuniji je med letoma 1973 in 1990 veljala splošna vojaška obveznost tudi za ženske, ki so se usposabljale za najrazličnejše položaje v oboroženih silah. S sprejemom nove ustave leta 1990 se je delež žensk v oboroženih silah močno zmanjšal, saj jim ni bilo več treba služiti vojaškega roka; veliko se jih je tudi predčasno upokojilo, saj so bile v večini premeščene na administrativna delovna mesta. Leta 2002 je ministrstvo za nacionalno obrambo reorganiziralo področje zaposlovanja v oboroženih silah in ženskam je bil zdaj omogočen dostop do enakih delovnih mest kot moškim, vendar brez sodelovanja v neposrednih bojnih aktivnostih⁹². Danes veliko žensk v romunskih oboroženih silah sodeluje v mednarodnih vojaških operacijah v Iraku, Afganistanu, Bosni in Hercegovini ter na Kosovu (internet: Women In The NATO Forces, 2004).

Pripadniki sil aktivne sestave ne smejo biti člani političnih strank (Dolghin in Macovei, 2003: 316).

Leta 2001 je Romunija vpeljala karierni sistem napredovanja. Poglavitne komponente so različno dolge karierne poti (dolgoročne in kratkoročne), posredni in neposredni dostop⁹³ do vojaške kariere in strokovna izobrazba. Sistem napredovanja temelji na načelu, da se najbolj primerno osebo postavi na najprimernejši položaj v najustreznejšem času njegove kariere; struktura činov vojaškega osebja ima

⁹¹ PPRTC je nastal kot rezultat romunskega sodelovanja z Veliko Britanijo, DRMRC pa kot posledica sodelovanja z ZDA.

⁹² Delež vseh žensk v OS je 3,99%.

⁹³ Primer neposrednega dostopa je, ko posameznik diplomira na vojaškoizobraževalni instituciji, posrednega pa, ko diplomira na civilnoizobraževalni instituciji.

obliko piramide⁹⁴ (internet: the Ministry of National Defence, Romania).

Zaradi krčenja oboroženih sil (predvsem častniškega kadra) je morala država leta 2001 vpeljati programe rekonverzije, ki pomagajo posameznikom, da se zaposlijo v civilni sferi. Programi, ki jih je sofinacirala tudi Svetovna banka, obsegajo usposabljanje za novo delovno mesto in samo napotitev. Toda častniki, ki zapuščajo vojaški sektor, ne kažejo velikega zanimanja za take možnosti (Tudor, 2002b: 40).

9.3. PRIMERJALNE UGOTOVITVE

Trenutno še vedno obe državi svoje oborožene sile popolnujeta z vojaškimi obvezniki; Romunija naj bi ta proces zaključila leta 2007, Bolgarija pa 2010.

Služenje vojaškega roka traja v Bolgariji devet mesecev oziroma šest, če ima posameznik univerzitetno izobrazbo. Starostna meja je 18 let.

V Romuniji traja služenje vojaškega roka 12 mesecev ali 18 v VM, ki pa se ne popolnjuje več z vojaškimi obvezniki. Do konca leta 2005 naj bi služenje vojaškega roka ukinili tudi v silah VL. Starostna meja je 20 let.

V obeh državah obstaja tudi možnost alternativnega služenja. V Bolgariji traja 18 mesecev v posebnih enotah, brez nošenja orožja. Posameznik lahko to pravico uveljavlja na podlagi verskih, filozofskih in etičnih prepričanj. V Romuniji taka pravica lahko izhaja le iz verskega prepričanja. Največkrat taki posamezniki opravljajo alternativno služenje v enotah civilne zaščite in traja 24 mesecev.

Obe državi imata približno enak delež žensk v oboroženih silah, ki sodelujejo tudi v mednarodnih vojaških misijah.

V obeh državah imajo srednje vojaške šole in akademije ter posredni dostop do častniškega čina. V Bolgariji se lahko oseba, ki je diplomirala na civilni univerzi, vpiše na vojaško akademijo in si po enoletnem urjenju in izobraževanju pridobi častniški čin. Podobno je v Romuniji, le da urjenje in usposabljanje traja glede na poprejšnjo izobrazbo različno: od šestih mesecev do enega leta.

V Bolgariji je le ena šola, G. S. Rakovski Defence and Staff College, ki omogoča usposabljanje za višje vojaške čine, v Romuniji pa so trije izobraževalni centri, in

⁹⁴ Razmerje med častniki in podčastniki naj bi v končni fazi postalo 1 : 2,4.

sicer National Defence College, PFP Regional Training Centre in Defence Resources Management Regional Centre.

10. OBVEŠČEVALNA IN PROTIOBVEŠČEVALNA DEJAVNOST

10.1. BOLGARIJA

V Republiki Bolgariji se z obveščevalno-varnostno dejavnostjo ukvarja šest služb, od tega štiri delujejo v okviru ministrstva za notranje zadeve, dve pa spadata v pristojnost ministrstva za obrambo.

Služba za nacionalno varnost je odgovorna za protiobveščevalno in protiteroristično dejavnost. Ima pravico do pridržanja oseb, a le do izročitve ustreznim organom. V začetku leta 2003 je bila izvedena reorganizacija in veliko oddelkov, ki so se ukvarjali z gospodarsko in notranjo varnostjo, so ukinili. Pristojnosti s tega področja je prevzela *Nacionalna služba za boj proti organiziranemu kriminalu*; ta se ukvarja z bojem proti mafijskim združbam in korupciji (internet: The Centre for Southeast European Studies, Bulgaria).

Nacionalna obveščevalna služba skrbi za pridobivanje podatkov, ki so pomembni za nacionalno varnost Bolgarije, iz tujine. Med letoma 1996 in 2002 je delovala v okviru bolgarskih oboroženih sil (internet: National Intelligence Service, Bulgaria).

Nacionalna služba za zaščito pa je namenjena fizičnemu varovanju vladnih uslužbencev in tujih dostojanstvenikov (internet: The Centre for Southeast European Studies, Bulgaria).

V okviru ministrstva za obrambo delujeta *Vojaška varnostna služba* in *Obrambna obveščevalna služba*. Odgovorni sta za zbiranje, obdelovanje in analiziranje podatkov, ki vplivajo na področje nacionalne obrambe ter posredovanje pooblaščenim organom (Vojaška strategija, 2002). Do leta 1997 je bila vojaška obveščevalno-varnostna dejavnost brez kakršnega koli civilnega nadzora in v izključni pristojnosti generalštaba bolgarske vojske; njena struktura, način delovanja in kader pa se skoraj niso spremenili vse od razpada Varšavskega pakta (internet: The Centre for Southeast European Studies, Bulgaria).

Vojaška varnostna služba vključuje vojaško protiobveščevalno službo in vojaško policijo in je organizirana po teritorialnem načelu razporeditve enot oboroženih sil Republike Bolgarije ter skrbi za red in varnost v obrambnem sistemu. Obrambna obveščevalna služba pa se ukvarja predvsem z analiziranjem mednarodnih varnostnih razmer, zlasti na območju Jugovzhodne Evrope, in z različnimi vojaškimi dejavniki⁹⁵, ki imajo negativen vpliv na nacionalno varnost države (White Paper on Defence, 2002).

Kljub temu da so zakonski amandmaji določili civilno osebo (minister za obrambo) za vodenje vojaške obveščevalne aktivnosti, pa področje neurejene zakonodaje še vedno pušča precej manevrskega prostora delovanju vojaških obveščevalno-varnostnih služb. Vojaški operativci delujejo prikrito tudi znotraj države oziroma državnih institucij in tako vplivajo na številne politične odločitve ter ustvarjajo paralelne centre moči (internet: The Centre for Southeast European Studies, Bulgaria).

Nacionalna obveščevalna služba in Nacionalna služba za zaščito sta neposredno odgovorni predsedniku države. Zaradi majhnega predsednikovega vpliva pri urejanju notranjih zadev mu je namreč zakonodaja podelila pristojnost nad omenjenima obveščevalno-varnostnima službama. Nad drugimi službami pa ima nadzor Varnostni svet vlade oziroma premier. Varnostni svet se ukvarja tudi s koordinacijo dela obveščevalno-varnostnih služb in skrbi za njihovo izmenjavo podatkov in informacij (internet: Bozhilov, 2002: 3).

Delitev nadzora nad delom obveščevalno-varnostnih služb med predsednikom države in premierom je povzročila zanimivo situacijo: premier, ki vodi vso notranjo in zunanjo politiko Republike Bolgarije, nima neposrednega dostopa do podatkov in informacij Nacionalne obveščevalne službe, predsednik države pa zaradi svojih pomanjkljivih pristojnosti ne more usmerjati dela obveščevalne službe, a je odgovoren za vse njene napake (Tsanev in Pantev, 2003: 239).

⁹⁵ Tihotaplenje orožja in eksplozivov, terorizem, orožje za množično uničevanje ipd.

10.2. ROMUNIJA

Kot del sistema nacionalne obrambe, ki ga koordinira Vrhovni svet za nacionalno obrambo (CSAT), se v Romuniji z obveščevalno-varnostno dejavnostjo ukvarja šest institucij, in sicer *Romunska obveščevalna služba (SRI)*, *Zunanja obveščevalna služba (SIE)*, *Služba za varovanje in zaščito (SPP)* ter obveščevalni oddelki *pravosodnega ministrstva*, *ministrstva za notranje zadeve* in *ministrstva za nacionalno obrambo* (Farcas, 2003: 358).

SRI je specializirano telo, ki se ukvarja z obveščevalno dejavnostjo znotraj državnih meja (Zakon o nacionalni varnosti Republike Romunije, 1991). Njegove glavne naloge so zbiranje, analiziranje in preverjanje podatkov, identificiranje in preprečevanje dogodkov, ki bi lahko ogrozili nacionalno varnost, zaščita zaupnih informacij in protiteroristično delovanje. Pri opravljanju svojih nalog sodeluje z drugimi obveščevalno-varnostnimi institucijami in nekaterimi centralnimi organi oblasti (Zakon o Romunski obveščevalni službi, 1992). SRI vodi direktor, čigar status ustreza ministrovemu. Imenuje ga parlament na predlog predsednika države (Farcas, 2003: 359).

SIE je specializirano telo, ki ob pomoči tajnih agentov pridobiva pomembne informacije glede nacionalne varnosti Romunije v tujini (Zakon o nacionalni varnosti Republike Romunije, 1991). Tudi SIE vodi direktor, njega status ustreza ministrovemu; na predlog predsednika države ga imenuje CSAT (Farcas, 2003: 359).

Namen SPP je zagotavljanje varnosti romunskim in tujim visokim uradnikom oziroma dostojanstvenikom, ko so na obisku v Romuniji, poleg tega varuje njihove urade in namestitve (Zakon o nacionalni varnosti Republike Romunije, 1991). Vodi jo direktor, ki ima rang državnega sekretarja; imenuje ga predsednik države na predlog CSAT (Farcas, 2003: 359).

Obveščevalni oddelki pravosodnega ministrstva, ministrstva za notranje zadeve in ministrstva za nacionalno obrambo imajo poleg naloge, da pridobivajo podatke, tudi dolžnost varovati in zaščititi dela, osebe in objekte, ki spadajo v pristojnost teh ministrstev. Oddelek za obrambno obveščevalno dejavnost vodi visok vojaški poveljnik, ki ga imenuje premier na predlog ministra za obrambo (internet: The Centre for Southeast European Studies, Romania). Obveščevalni oddelek ministrstva

za notranje zadeve pridobiva podatke s področja kriminalnih aktivnosti, ki omogočajo uspešnejše in učinkovitejše delo policije, mejne policije, žandarmerije in tožilstva; edini ima tudi pravico zadržanja in aretiranja državljanov, vendar ob čimprejšnjem njihovem posredovanju ustreznim organom (Farcas, 2003: 360). V okviru pravosodnega ministrstva pa deluje pa deluje Neodvisna služba za zaščito in antikorupcijo (internet: The Centre for Southeast European Studies, Romania).

Neposreden dostop do obveščevalno-varnostnih služb je urejen prek štiriletnega izobraževanja na Nacionalni akademiji za obveščevalno dejavnost. Na akademijo so lahko sprejeti tudi študenti iz tujine, vendar po poprejšnjem soglasju Sveta za nacionalno varnost (Farcas, 2003: 363).

10.3. PRIMERJALNE UGOTOVITVE

V Bolgariji imajo obveščevalno-varnostne službe, ki delujejo v okviru ministrstva za notranje zadeve, relativno šibkejši položaj kot tisti dve, ki delujeta pod okriljem ministrstva za obrambo. V Romuniji je situacija obrnjena; še posebno velike pristojnosti imata Romunska obveščevalna služba (SRI) in Zunanja obveščevalna služba (SIE), ki ju vodita direktorja s statusom, ki je enak ministrovemu.

Romunija ima vsaj delno urejeno zakonodajo, ki uravnava delovanje obveščevalno-varnostnih služb, čeprav jim še vedno pušča preveč maneverskega prostora, medtem ko ima Bolgarija zelo omejen nadzor nad obveščevalno-varnostnimi službami. Zlasti izstopata Vojaška varnostna služba in Obrambna obveščevalna služba, ki imata velik vpliv na politično dogajanje v državi.

V Romuniji obstaja Nacionalna akademija za obveščevalno dejavnost, ki skrbi za kader, ki bi ustrezal novonastalim varnostnim razmeram in stališčem, čeprav preoblikovanje obveščevalno-varnostnih služb teče zelo počasi. Bolgarija je v večini obdržala obseg, kakršnega je imela ob padcu socializma; kakršna koli rekrutacija poteka predvsem na podlagi zvez in poznanstev, prevladuje pa tudi še vedno miselnost iz časa hladne vojne.

11. CIVILNA OBRAMBA

Čeprav Bolgarija in Romunija v svojih dokumentih priznavata civilno obrambo kot del svojega obrambnega sistema, je področje zaradi neurejene zakonodaje še vedno zelo nejasno, pomanjkljivo, nekonsistentno in pogosto nasprotujoče opredeljeno. Skoraj v celoti so zanemarjeni gospodarska in psihološka obramba ter druge nevojaške oblike, izdelan je le sistem civilne zaščite, ki bo natančneje opisan v tem poglavju.

11.1. BOLGARIJA

11.1.1. Definiranje civilne obrambe in njena zakonska podlaga

V Bolgariji sega začetek oblikovanja civilne obrambe v leto 1936, ko je bila v okviru obrambnega sistema države vpeljana posebna komponenta, ki je skrbela za zaščito ozemlja in prebivalstva pred zračnimi napadi in napadi s kemičnim orožjem. Do leta 1962, ko je prešla v pristojnost ministrstva za obrambo in prvič uradno dobila status civilne obrambe, je bila večkrat reorganizirana in preoblikovana, vendar pa je šele leta 1978 njen namen za delovanje in ukrepanje ob nesrečah, izrednem stanju in vojni dosegel pravi obseg. Leta 1991 in 1992 je bila kot posledica demokratizacije v Bolgariji izvedena ponovna reforma na področju civilne obrambe. Preimenovali so jo v civilno zaščito, toda to ni zmanjšalo obsega njenih nalog. Leta 2001 pa je služba civilne zaščite začela delovati kot avtonomno telo (Agencija države za civilno zaščito) pod okriljem vlade (internet: The State Agency for Civil Protection, Bulgaria).

Trenutno je najbolj celostna opredelitev civilne zaščite zapisana v Vojaški strategiji Republike Bolgarije (2002). Država še nima ustrezne zakonske podlage, ki bi enotno urejala to področje, je pa v posameznih aktih različnih ministrstev in vlade delovanje civilne zaščite v širšem smislu⁹⁶ posredno omenjeno.

Vojaška strategija Republike Bolgarije (2002) opredeljuje civilno zaščito kot 'sistem družbenih, ekonomskih, tehnoloških in humanitarnih aktivnosti, ki se izvajajo tako v

⁹⁶ Torej civilne obrambe.

miru kot tudi v izrednih in vojnih razmerah z namenom, da bi se zaščitilo prebivalstvo in nacionalno gospodarstvo, izvedle iskalne in reševalne operacije, minimalizirale izgube in negativne posledice ali da bi se izognilo takemu stanju, da bi se zagotovili potrebni pogoji za preživetje in zagotovila pomoč ob nesrečah, katastrofah in oboroženih konfliktih'.

11.1.2. Naloge in namen sistema civilne zaščite

Najpomembnejše naloge sistema civilne zaščite v Republiki Bolgariji so (internet: The Handbook on Civil Emergency Planning, Bulgaria):

1. zaščita civilnega prebivalstva, zagotavljanje osnovnih potrebščin v vojni, krizi ali nesreči, varovanje najpomembnejših javnih služb, zagotavljanje nemotenega delovanja državne infrastrukture;
2. vzpostavitev, usposabljanje, načrtovanje in ohranjanje ustrezne stopnje pripravljenosti poklicnih sil in poveljstva ter drugih relevantnih struktur, ki izvajajo krizno upravljanje;
3. usposabljanje in izobraževanje civilnega prebivalstva, predvsem v okviru srednješolskega izobraževanja in prek množičnih medijev;
4. obveščanje prebivalstva o potencialnih grožnjah ter možnih in nastalih nesrečah;
5. pripravljanje in sodelovanje v mednarodnih humanitarnih operacijah in v mednarodnih operacijah za ohranjanje miru.

11.1.3. Organizacijska struktura sistema civilne zaščite

Na nacionalni ravni je za delovanje sistema civilne zaščite odgovorna posebna Stalna vladna komisija za zaščito prebivalstva pred naravnimi in drugimi nesrečami⁹⁷; ta skrbi za organizacijo, koordinacijo in mobilizacijo razpoložljivih družbenih virov, ki zagotavljajo preventivo, spopadanje z nesrečami in odpravljanje njihovih posledic, reševanje in zaščito človeških življenj, premoženja ter naravnih in kulturnih dobrin (Jivkov, 2003: 303). V njenem okviru deluje Nacionalni center za krizno upravljanje, ki omogoča delovanje vlade v izrednem ali vojnem stanju, usklajuje delovanje nacionalnih in lokalnih struktur pri odpravljanju posledic nesreč, nezdod in katastrof

⁹⁷ Člani komisije so predstavniki različnih ministerstev, ki jih imenuje premier.

ter zbira, analizira in klasificira informacije o posamezni krizni situaciji in o tem obvešča vlado⁹⁸ (internet: International Civil Defence Directory, Bulgaria).

Tudi posamezna ministrstva imajo ustanovljene svoje stalne komisije, ki skrbijo za povezavo med operativnimi strukturami in celotnim sistemom civilne zaščite in kriznega upravljanja. Člane komisij imenujejo ministri in so predstavniki različnih služb, ki neposredno sodelujejo v sistemu civilne zaščite, in drugi strokovnjaki z ustreznih področij (Jivkov, 2003: 303). Podobno pa je tudi na lokalni ravni, kjer imajo guvernerji in župani v svojih administrativnih enotah vzpostavljene stalne komisije, ki pokrivajo njihova območja pristojnosti (internet: International Civil Defence Directory, Bulgaria).

Posebno delovno delo Stalne vladne komisije za zaščito prebivalstva pred naravnimi in drugimi nesrečami je Agencija države za civilno zaščito, ki je specializirana struktura, namenjena operativnemu ukrepanju ob naravnih in drugih nesrečah. Na lokalni ravni pa se kot delovna telesa posameznih stalnih komisij pojavljajo direktorati civilne zaščite (White Paper on Defence, 2002).

Sile zaščite in reševanja obsegajo poklicne strukture Agencije države za civilno zaščito, ki so organizirane v okviru regionalnih direktoratsv za civilno zaščito in vključujejo reševalce, potapljače, pirotehnike in gorske reševalce (internet: The State Agency for Civil Protection, Bulgaria). Svoje sile lahko prispevajo tudi ministrstvo za notranje zadeve, ministrstvo za obrambo⁹⁹ in ministrstvo za zdravje ter druga ministrstva, organizacije, telesa centralne in lokalne oblasti, lokalne skupnosti, nevladne organizacije in prostovoljci (Vojaška strategija Republike Bolgarije, 2002).

Ob nesrečah se najprej aktivirajo sile lokalne oblasti. Če se posledice nanašajo na dve ali več občin, intervenira regionalna raven; Stalna vladna komisija pa s svojim operativnim telesom posreduje, če je prizadeto širše območje države oziroma več kot ena regija (internet: International Civil Defence Directory, Bulgaria).

⁹⁸ Stalni vladni komisiji pri opravljanju njenega dela pomaga Znanstveni svet in drugi strokovnjaki z različnih področij ter Strokovni svet za preventivno in znanstvenoraziskovalno delo.

⁹⁹ Pri posredovanju ob naravnih in drugih nesrečah je ministrstvo za obrambo odgovorno za koordinacijo civilno-vojaškega sodelovanja.

11.2. ROMUNIJA

11.2.1. Definiranje civilne obrambe in njena zakonska podlaga

Zametki civilne obrambe v Romuniji segajo v leto 1933, ko je bil njen namen predvsem zaščita ozemlja in prebivalstva pred zračnimi napadi. Šele leta 1978 jo je Zakon o civilni obrambi tudi uradno določil za komponento nacionalnega obrambnega sistema, jo na novo strukturiral in razširil obseg njenih nalog. Zakon je urejal področje usposabljanja prebivalstva ter ukrepe za pripravo ozemlja in gospodarstva ob nesrečah, oboroženih konfliktih ipd. Civilna obramba je začela delovati v okviru Ministrstva za nacionalno obrambo, ki je nadzorovalo in koordiniralo vse ukrepe za zaščito, posredovanje in usposabljanje. Leta 1996 je bil sprejet nov zakon, ki je civilno obrambo preimenoval v civilno zaščito, jo reorganiziral na lokalni in nacionalni ravni ter prenesel v okvir pristojnosti ministrstva za notranje zadeve¹⁰⁰ (internet: Civil Protection Command, Romania).

Zakon o civilni zaščiti (1996) opredeljuje civilno zaščito kot del nacionalne obrambe, ki združuje skupek ukrepov in aktivnosti za zaščito prebivalstva, premoženja, kulturne dediščine in okolja ob oboroženem konfliktu ali nesreči¹⁰¹ (internet: International Civil Defence Directory, Romania).

Kot strukturalni del obrambnega sistema obravnava zaščitne sile tudi Zakon o nacionalni obrambi (1994).

V Ustavi (1991, 2003) je vloga civilne obrambe omenjena le posredno, in sicer v 52. členu, ki omenja dolžnost in pravico vsakega državljanu Republike Romunije, da sodeluje v obrambi svoje domovine.

Strategija nacionalne varnosti (2001) pa poleg podobnega določila omenja še, da morajo pri zagotavljanju nacionalne varnosti sodelovati tudi civilne, nevladne, akademske in gospodarske strukture.

¹⁰⁰ Ministrstvo za notranje zadeve je prevzelo poveljstvo civilne zaščite šele 1. januarja 2001.

¹⁰¹ Poleg Zakona o civilni zaščiti je za urejanje preventivnih ukrepov pomemben še Zakon o civilni obrambi pred nesrečami (1995), ki se ukvarja tudi z intervencijo in odpravljanjem posledic naravnih in drugih nesreč.

11.2.2. Naloge in namen sistema civilne zaščite

Naloge civilne zaščite bi lahko kategorizirali v pet osnovnih skupin (internet: International Civil Defence Directory, Romania), in sicer:

1. posebne naloge (intervencija ob nesrečah, iskanje in reševanje, opozarjanje in obveščanje, evakuacija, zaklanjanje, odstranjanje min, zaščita kulturne dediščine itd.);
2. usposabljanje (za aktivne udeležence v sistemu civilne zaščite in za celotno prebivalstvo, in sicer predvsem v okviru izobraževalnih centrov¹⁰², terenskih vaj in uporabe množičnih medijev);
3. sodelovanje v okviru mednarodne humanitarne pomoči in posredovanj ob nesrečah (na primer EADRCC in UN-OCHA);
4. obveščanje javnosti;
5. raziskave, analize in projekti.

Poglavitna naloga civilne zaščite v miru je sodelovanje pri pripravi preventivnih ukrepov, njihovo izvajanje in ukvarjanje s situacijami, ki ogrožajo človeška življenja in materialne dobrine. Organizacijska struktura in ukrepi pripravljenosti civilne zaščite se ob izrednem stanju, mobilizaciji ali vojni ne spreminjajo, temveč le okrepijo (internet: The Handbook on Civil Emergency Planning, Romania).

11.2.3. Organizacijska struktura sistema civilne zaščite

Sistem civilne zaščite je organiziran na nacionalni in lokalni ravni. Na nacionalni ravni sta za civilno zaščito odgovorna predsednik vlade in Vladna komisija za obrambo pred nesrečami, na lokalni pa prefekti in župani¹⁰³. Poseben status pa ima poveljstvo civilne zaščite, ki deluje v okviru ministrstva za notranje zadeve in pomeni osrednji del sistema civilne zaščite (internet: The Handbook on Civil Emergency Planning, Romania).

¹⁰² V Romuniji delujejo štiri centri za usposabljanje: eden na nacionalni ravni in trije na lokalni (Bacău, Cluj in Craiova).

¹⁰³ Organizacijska struktura sistema civilne zaščite je obvezna tudi za javne institucije ter državna in privatna podjetja z več kot 100 zaposlenimi, zanjo so odgovorni menedžerji.

Sistem civilne zaščite vodi premier, ki prek poveljstva civilne zaščite, Vladne komisije za obrambo pred nesrečami ter prefektov in županov usmerja in koordinira aktivnosti civilne zaščite (internet: International Civil Defence Directory, Romania).

Vladna komisija za obrambo pred nesrečami obsega Stalni tehnični sekretariat, devet centralnih specializiranih komisij, ki so oblikovane znotraj nekaterih ministrstev¹⁰⁴, ter deželne in občinske komisije. Namen Vladne komisije je načrtovanje, vodenje, nadzorovanje, svetovanje in odločanje pri upravljanju z različnimi nesrečami (internet: Civil Protection Command, Romania).

Sekretariat predstavlja strokovno delovno telo Vladne komisije in je delno popolnjeno s strokovnjaki iz poveljstva civilne zaščite in delno s predstavniki relevantnih ministrstev (internet: International Civil Defence Directory, Romania).

Poveljstvo civilne zaščite¹⁰⁵, oblikovano kot specializirana struktura znotraj ministrstva za notranje zadeve, koordinira in usmerja delovanje vseh dejavnosti, povezanih s civilno zaščito, in sodeluje tako z vladnimi kot tudi nevladnimi organi in institucijami. Prav tako pa predstavlja tudi stično točko med vojaškimi (častniki, podčastniki in poklicni vojaki) in civilnimi (inženirji, znanstveniki, strokovnjaki itd.) strukturami civilne zaščite (internet: Civil Protection Command, Romania). V okviru poveljstva civilne zaščite delujejo tudi inšpektorati civilne zaščite za dežele in mesta, ki so popolnjeni z vojaškim in civilnim osebjem, toda subordinacija inšpektoratov ni enotna; ministrstvo za notranje zadeve je odgovorno za vojaški del, prefekti in župani pa za civilni¹⁰⁶ (internet: International Civil Defence Directory, Romania).

V enotah Civilne zaščite sodelujejo posamezniki, ki ne služijo vojaške obveznosti. Organizirani so v ekipe, skupine in oddelke za posebne naloge, kot so na primer zaščita okolja, logistična pomoč, iskanje in reševanje ipd. Te strukture niso stalne,

¹⁰⁴ Ta ministrstva so: ministrstvo za notranje zadeve, ministrstvo za vire in industrijo, ministrstvo za zdravje in družino, ministrstvo za kmetijstvo, prehrano in gozdarstvo, ministrstvo za javna dela, nastanitve in transport, ministrstvo za vodo in zaščito okolja ter ministrstvo za informacijsko tehnologijo in komunikacije.

¹⁰⁵ Poveljstvo civilne zaščite sestavlja pet komponent, in sicer Nacionalni center za usposabljanje, Oddelek za intervencije, Pirotehnični oddelek, lokalni centri za usposabljanje (Bacau, Cluj in Craiova) in skladišča opreme civilne zaščite.

¹⁰⁶ Vsaka dežela, mesto ali vas imajo Lokalno komisijo za obrambo pred nesrečami, ki jo vodi prefekt oziroma župan, popolnjena pa je z vsemi relevantnimi predstavniki, ki delujejo na področju civilne zaščite, in s predstavniki lokalnih inšpektoratov civilne zaščite. Prav tako pa predstavniki inšpektorata deloma popolnjujejo tudi Stalni tehnični sekretariat na lokalni ravni, ki deluje po načelih Sekretariata na nacionalni ravni.

temveč se oblikujejo le ob usposabljanju in intervencijah (internet: The Handbook of Civil Emergency Planning, Romania).

Pri ukrepanju ob nesreči velja načelo postopnosti; najprej se aktivira lokalna raven, ki o vsem obvešča tudi poveljstvo civilne zaščite in Vladno komisijo za obrambo pred nesrečami; če pa se s posledicami nesreče ne more spopadati uspešno, je pomoč poslana tudi iz sosednjih dežel, nacionalne ravni ali celo iz mednarodnega okolja (internet: International Civil Defence Directory, Romania).

11.3. PRIMERJALNE UGOTOVITVE

Zanimivo je, da se je v obeh državah civilna obramba kljub nespremenjeni opredelitvi obsega in področij dejavnosti v devetdesetih letih prejšnjega stoletja preimenovala v civilno zaščito. Bolgarija za razliko od Romunije civilne obrambe še nima zakonsko urejene, je pa tudi v Romuniji to področje še vedno precej nekonsistentno opredeljeno, predvsem niso jasno opredeljene pristojnosti in odgovornosti nekaterih vidikov civilne obrambe, kot sta na primer gospodarska in psihološka. Kljub vsemu je civilna obramba v obeh državah v pristojnosti vlade. Ta ima ustanovljeno posebno komisijo, ki koordinira ukrepe ministrstev ob naravnih in drugih nesrečah ter vojnem stanju. Svoje komisije imajo ustanovljena tudi relevantna ministrstva ter guvernerji / perfekti in župani. Te komisije skrbijo za izvajanje neposrednih ukrepov ob kriznem, izrednem ali vojnem stanju. V obeh državah velja načelo postopnosti.

Največja razlika v organiziranosti sistema civilne zaščite je predvsem glede poveljstva poklicnih enot. V Bolgariji deluje Agencija države za civilno zaščito kot avtonomen organ vlade, v Romuniji pa obstaja poveljstvo civilne zaščite v okviru ministrstva za notranje zadeve.

12. MEDNARODNO SODELOVANJE NA VARNOSTNEM PODROČJU

Prizadevanja Republike Bolgarije in Republike Romunije za izboljšanje varnostnih razmer v mednarodnem okolju bi lahko razdelili v tri kategorije, in sicer sodelovanje v operacijah v podporo miru, bilateralnih in multilateralnih politično-vojaških iniciativah ter v prizadevanja za boj proti terorizmu.

12.1. OPERACIJE V PODPORO MIRU

Bolgarija je svoje pripadnike oboroženih sil prvič poslala v tujino leta 1992, in sicer na prošnjo OZN, da bi sodelovali v operaciji v podporo miru UNTAC (Kambodža)¹⁰⁷. Priprave so od sprejetja odločitve do prispetja bataljona v Kambodžo trajale le 45 dni (internet: Ministry of Defence, Bulgaria).

Osebe, ki sodeluje v operacijah v podporo miru, izberejo na podlagi prostovoljnih prijav; s temi osebami ministrstvo za obrambo podpiše tudi posebne pogodbe (Vojaška doktrina Republike Bolgarije, 1999, 2002).

Med različnimi operacijami v podporo miru je javnost najbolj naklonjena tistim, ki se odvijajo pod zastavo OZN, znotraj teh pa preferirajo operacije za ohranjanje miru. Najmanjšo podporo javnost izraža operacijam za vzpostavljanje miru ter kakršnim drugim koli drugim oblikam, pri katerih je večja verjetnost za ogroženost življenja pripadnikov oboroženih sil (Ratchev in Vanakiev, 2003: 324).

Začetki sodelovanja Romunije v operacijah v podporo miru segajo v leto 1991, ko je z vojaško sanitetno enoto sodelovala v operaciji Desert Storm, pozneje pa je proces reorganizacije oboroženih sil vključil tudi oblikovanje posebnih bojnih enot za mednarodno sodelovanje, ki so bile opremljene in usposobljene za delovanje v okviru aktivnosti partnerstva za mir in ki so obsegale vse tri zvrsti (Romania on Its Way to Nato, 2003: 198).

¹⁰⁷ To je bila ena največjih operacij pod okriljem OZN, ki se je začela po 20-letni državljanski vojni v Kambodži. V njej je sodelovalo več kot 22 000 pripadnikov vojaškega in civilnega osebja iz 31-ih držav. Bolgarija je v Kambodžo poslala en pehotni bataljon (850 pripadnikov oboroženih sil) in izvedla eno rotacijo po devetih mesecih. Poslala je tudi 34 vojaških opazovalcev, tri vojaške policiste in 35 civilnih policistov.

Zanimivo je, da so se operacije v podporo miru začele izvajati, še preden je bila sprejeta primerna zakonodajna podlaga¹⁰⁸. Pred tem časom so oborožene sile v Romuniji že sodelovale v več multinacionalnih misijah, vključno z UNSOM II (Somalija), ki se je izkazala za izredno težavno (Matei, 2003: 353). Toda javno mnenje je bilo vseeno vedno precej naklonjeno sodelovanju domačih enot v mednarodnih misijah. To se kaže tudi v množičnosti prostovoljcev, ki se prijavljajo na izbor za sodelovanje v operacijah v podporo miru (Nicolae-Cotoară in Bănică, 2003: 429).

V Republiki Bolgariji je bila ustrezna zakonodaja, ki je urejala področje sodelovanja oboroženih sil v operacijah v podporo miru, sprejeta šele leta 1994, ko so bile prve enote že poslane v tujino. Po sedanji zakonodaji ministrstvo za obrambo prouči prošnjo o sodelovanju oboroženih sil zunaj države in mnenje predloži vladi. Vsako odločitev vlade o takšni dejavnosti oboroženih sil mora obvezno potrditi tudi parlament (internet: Ministry of Defence, Bulgaria).

Tudi Republika Romunija sodeluje v operacijah v podporo miru na prošnjo različnih mednarodnih akterjev. Na ministrstvu za nacionalno obrambo to prošnjo proučijo in analizirajo ter ugotovitve predložijo v nadaljnjo oceno vladi. Ta jo nato pošlje Vrhovnemu svetu za nacionalno obrambo, od tod pa mora iti predlog še v potrditev v parlament. V posamezni misiji enota lahko sodeluje največ šest mesecev, nato jo mora zamenjati druga. Financiranje te dejavnosti spada v pristojnost ministrstva za nacionalno obrambo (Nicolae-Cotoară in Bănică, 2003: 428).

12.2. BILATERALNE IN MULTILATERALNE POLITIČNO-VOJAŠKE INICIATIVE

Leta 1999 je dal Nato na Washingtonskem vrhu Pobudo za Jugovzhodno Evropo (SEEI). Njen namen je bil spodbujati regionalno sodelovanje, dolgoročno varnost in stabilnost na tem območju (Nato Handbook, 2001: 93). V okviru SEEI je leta 2000 Republika Romunija prevzela odgovornost za uresničitev projekta SEECAP. Listino

¹⁰⁸ Leta 1994 je bil sprejet zakon, ki je urejal sodelovanje oboroženih sil Romunije v operacijah v podporo miru; šele novembra 2001 je bila predlagana doktrina o sodelovanju oboroženih sil v mednarodnih operacijah, leta 2002 pa postopek o odločanju.

so leta 2001 v Budimpešti podpisale države Jugovzhodne Evrope in je prvi skupni in vseobsežni politični dokument, ki je namenjen vzpostavljanju in ohranjanju dobrih sosedskih odnosov med državami Jugovzhodne Evrope, vključno s takratno post-Miloševićevo Jugoslavijo (Declaration on the SEECAP, 2001). Dokument letno pregledajo zunanji ministri v okviru SEEGROUP, ki je zadolžena za uresničevanje predlogov in priporočil, ki jih je sprejel SEECAP. SEEGROUP¹⁰⁹. Njegovo ustanovitev je predlagala Republika Bolgarija in je redni forum za postavljanje, razpravljanje in reševanje regionalnih varnostnih vprašanj, še preden bi ta prerasla v nepredvidene posledice (internet: Chairman's Report, SEEGROUP, Meeting of the EAPC in Defence Ministers Session, 2000).

Bolgarija in Romunija sodelujeta tudi v iniciativi SEDM, ki si prav tako prizadeva za dobre sosedske odnose, sodelovanje ter krepitev stabilnosti in varnosti v Jugovzhodni Evropi. Začetki SEDM segajo v leto 1996, ko se je šest obrambnih ministrov srečalo v Tirani, da bi vzpostavili skupen projekt nacionalnega in regionalnega obrambno-vojaškega sodelovanja in interoperabilnosti, ki bi prispeval k zagotavljanju varnosti v Jugovzhodni Evropi¹¹⁰ (internet: Ministry of Defence, Bulgaria). V okviru SEDM so bili uresničeni številni projekti, kot so na primer SEESIM, SIMIHO, CIN in ETF. Verjetno eden najpomembnejših pa je bil MPFSEE (1998), ki je predvideval ustanovitev multinacionalnih mirovnih sil. Za uresničevanje tega sporazuma so leta 1999 ustanovili PMSC in na podlagi MPFSEE je nastala multinacionalna vojaška enota SEEBRIG¹¹¹. SEEBRIG je postala operativna maja 2001, uporabi pa se lahko za misije v okviru OZN, OVSE, NATO in Evropske unije. SEEBRIG sestavljajo le enote¹¹² KoV, nameščene so v domačih bazah, skupaj pa delujejo le ob izvajanju vojaških vaj ali operacij (internet: South – Eastern Europe Brigade).

¹⁰⁹ SEEGROUP se sestaja vsaka dva tedna na sedežu Nata v Bruslju. Mandat predsedujoče države je eno leto, in sicer prvo leto, 2000, je bila to Bolgarija, 2001 Hrvaška, 2002 Romunija, 2003 Makedonija ter 2004 Albanija. Leta 2005 pa je predsedujoča Srbija in Črna gora. Glavne iniciative SEEGROUP so SEESTUDY (primerjalna študija strategij nacionalne varnosti), SECHANGE (mehanizem za izmenjavo politično-vojaških informacij, zgodnje opozarjanje, preprečevanje konfliktov in krizno upravljanje), SEESTAFF (izmenjava osebja, ki skrbi za varnost državnih mej), SEEMAG (projekt za izboljšanje civilno-vojaških razmerij) ter SEEPRO (projekt, ki se ukvarja z bojem proti terorizmu).

¹¹⁰ SEDM je bil vzpostavljen leta 1997, ustanovne države pa so bile Albanija, Bolgarija, Grčija, Italija, Romunija, Slovenija, Turčija in ZDA. Pozneje sta postali članici SEDM še Hrvaška in Makedonija Status opazovalk imata (od leta 2001) Ukrajina in (od leta 2003) Moldova.

¹¹¹ Države, ki prispevajo svoje enote v SEEBRIG so Albanija, Bolgarija, Grčija, Italija, Makedonija, Romunija in Turčija. Hrvaška, Slovenija in ZDA imajo status opazovalk.

¹¹² Temeljna enota je bataljon.

Poveljnik SEEBRIG ima mandat dve leti, prav tako na dve leti rotira predsedstvo PMSC, lokacija štaba SEEBRIG pa se menja na štiri leta. Od julija 2003 je štab SEEBRIG v Constanti (Romunija), poveljnik prihaja iz Bolgarije, predsedujoča država PMSC je Albanija¹¹³ (Ratchev in Vanakiev, 2003: 321).

Bolgarija, Gruzija, Romunija, Ruska federacija, Turčija in Ukrajina pa skupaj sodelujejo v iniciativi BLACKSEAFOR¹¹⁴, ki je namenjena iskalnim in reševalnim operacijam, humanitarni pomoči, zaščiti okolja, razminiranju ipd. na območju Črnega morja (Tagarev, 2003: 145). BLACKSEAFOR je sestavljen le iz pomorskih elementov, torej brez kakršnega koli neposrednega vključevanja sil VL ali KoV, razen kadar je to nujno potrebno in je v stalni pripravljenosti. Na razpolago je tudi misijam pod okriljem OZN in OVSE, uporabi pa se ga lahko tudi zunaj območja Črnega morja, če članice sprejmejo tako odločitev s konsenzom (internet: BLACKSEAFOR). Enote BLACKSEAFOR so locirane v vojaških pomorskih bazah držav članic, skupaj pa se združijo le pri izvajanju vojaških pomorskih vaj ali operacij. BLACKSEAFOR naj bi bil za vojaške vaje aktiviran vsaj enkrat na leto¹¹⁵. Predsedujoča država ima mandat eno leto, rotacija pa poteka po načelu zaporedja imen držav članic¹¹⁶ (Ratchev in Vanakiev, 2003: 323).

Obe državi sta tudi članici SEECP¹¹⁷, ki je bil ustanovljen leta 1996, ko je Bolgarija organizirala srečanje zunanjih ministrov, da bi po dogodkih, ki so pretresli Jugovzhodno Evropo v prvi polovici 90. let 20. stoletja, postavili temelje novemu forumu sodelovanja med državami te regije. SEECP srečanja so vsako leto tako na ravni zunanjih ministrov kot na ravni predsednikov držav oziroma vlad. Forum je namenjen političnemu dialogu in posvetovanjem, vse odločitve pa so sprejete s

¹¹³ Prva štiri leta (september 1999 – junij 2003) je bil štab SEEBRIG v Plovdivu (Bolgarija), nato je bil prestavljen v Constanto (Romunijo), naslednji državi pa bosta Turčija (Istanbul) in Grčija (Kilkis). Prvi vojaški poveljnik SEEBRIG (1999 – 2001) je prihajal iz Turčije (brigadir general Hilmi Akin Zorlu), drugi (2001 – 2003) je bil iz Grčije (brigadir general Andreas Kouzelis), trenutni (2003 – 2005) je iz Italije (brigadir general Giovanni Sulis), sledi pa mu iz Bolgarije.

Grčija pa je bila prva predsedujoča država PMSC (1999 – 2001). Sledili sta ji Romunija (2001 – 2003) in Turčija (2003 – 2005), v obdobju 2005 – 2007 pa bo to Albanija.

¹¹⁴ Predlog za BLACKSEAFOR je bil dan na drugem srečanju poveljnikov vojaške mornarice držav ob Črnem morju leta 1998 v Varni (Bolgarija), sporazum o njegovi ustanovitvi pa je bil podpisan leta 2001 v Istanbulu (internet: BLACKSEAFOR).

¹¹⁵ Prvič je bilo to leta 2001.

¹¹⁶ Prva predsedujoča država je bila Turčija.

¹¹⁷ Druge članice SEECP so Albanija, Bosna in Hercegovina, Hrvaška, Grčija, Makedonija, Srbija in Črna gora ter Turčija.

konsenzom. SEECP vodi trojka, ki jo sestavljajo: trenutno predsedujoča država, prejšnja in prihodnja. Predsedovanje traja eno leto in se zamenja s prvim aprilom¹¹⁸ (internet: SEECP).

Pomembno vlogo pri zagotavljanju stabilnosti, razvoja in pomoči v Jugovzhodni Evropi ima tudi pobuda Pakt stabilnosti¹¹⁹. Obsega tri delovna omizja, in sicer za demokratizacijo in človekove pravice, za obnovo, razvoj in gospodarsko sodelovanje ter za varnostne, obrambne, pravosodne in notranje zadeve (internet: Stability Pact).

Republika Romunija sodeluje še v drugih vojaško-političnih iniciativah. Tisa bataljon vključuje vojaške inženirske enote Slovaške, Madžarske, Romunije in Ukrajine ter je namenjen humanitarni intervenciji ob naravnih nesrečah na območju reke Tise (Nicolae-Cotoară in Bănică, 2003: 426).

Kot aktivna država OZN se je Romunija leta 1997 pridružila SHIRBRIG, multinacionalni enoti, ki je v visoki pripravljenosti za delovanje v misijah OZN (Nicolae-Cotoară in Bănică, 2003: 427). SHIRBRIG lahko podeli mandat le Varnostni svet OZN, misija traja največ šest mesecev. Sedež SHIRBRIG je na Danskem; do danes je podpisalo enega ali več dokumentov, ki so podlaga za delovanje te enote, 16 držav, 6 držav pa ima status opazovalk¹²⁰ (internet: SHIRBRIG).

Leta 1998 je Republika Romunija z Madžarsko ustanovila skupni bataljon, namenjen uporabi v mirovnih operacijah; operativen je postal leta 2000. Projekt je pomemben zaradi preteklih napetosti med državama in je tako prispeval k povečanju obojestranskega zaupanja med oboroženimi silami ter izboljšal njuno kompatibilnost ter interoperabilnost. Poveljstvo bataljona rotira med državama letno, pri tem pa je odgovornost poveljujoče države tudi večji delež osebja v tej bilateralni enoti (Romania on Its Way to Nato, 2003: 234-235).

¹¹⁸ Kronologija predsedujočih držav je naslednja: leta 1997 je bila to Grčija, 1998 Turčija, nato so sprejeli pravilo mandata 1. april - 31. marec in tako so bile predsedujoče 1999-2000 Romunija, 2000-2001 Makedonija, 2001-2002 Albanija, 2002-2003 Srbija in Črna gora, 2003-2004 Bosna in Hercegovina, 2004-2005 še enkrat Romunija, mandat za 2005-2006 pa ima zopet Grčija.

¹¹⁹ Pakt stabilnosti je bil vzpostavljen leta 1999 na predlog Nemčije. Njegove članice pa so države Jugovzhodne Evrope, mednarodne organizacije in druge zainteresirane države.

¹²⁰ SHIRBRIG je bil ustanovljen 15. decembra 1996, ko so Avstrija, Kanada, Danska, Nizozemska, Norveška, Poljska in Švedska podpisale tri dokumente, na katerih SHIRBRIG temelji. Pozneje so članice postale še Argentina, ki pa ima leta 2005 suspendirano članstvo, Finska, Italija, Irska, Litva, Portugalska, Romunija, Slovenija in Španija. Status opazovalk pa imajo Čile, Češka, Madžarska, Hrvaška, Jordanija in Senegal.

Romunija je bila tudi ena od ustanoviteljic iniciative CENCOOP, za katero je leta 1996 dala predlog Avstrija, da bi se z regionalnim sodelovanjem izboljšale zmožnosti in kapacitete razpoložljivih vojaških in civilnih elementov centralnoevropskih držav, namenjenih za uporabo v operacijah v podporo miru. CENCOOP je bil vzpostavljen leta 1998, ko so obrambni ministri Avstrije, Madžarske, Romunije, Slovaške in Slovenije na Dunaju podpisali okvirni dokument¹²¹, v katerem je bil zapisan namen iniciative, in sicer povečati sodelovanje med omenjenimi državami na področju mirovnih in humanitarnih operacij, operacij v podporo miru in ob naravnih in drugih nesrečah (internet: CENCOOP). Srečanja držav članic CENCOOP so na ravni obrambnih ministrov enkrat na leto v predsedujoči državi. Romunija je predsedovala leta 2000 (Romania on Its Way to Nato, 2003: 233).

12.3. PRIZADEVANJA ZA BOJ PROTI TERORIZMU

Po terorističnem napadu na ZDA 11. septembra 2001 sta bili Bolgarija in Romunija med prvimi državami, ki niso bile članice zveze Nato, a so se pridružile protiteroristični koaliciji. Svoj nacionalni prostor sta ponudili v pomoč pri operacijah koalicijskih enot (Konstantinova, 2002b: 25). Julija 2002 so Romunske oborožene sile sodelovale pri napadu na Kandahar v operaciji Enduring Freedom. V takem tipu vojaških aktivnosti Romunija ni sodelovala vse od konca druge svetovne vojne (Matei, 2003: 353); kot del sil ISAF sta obe državi napotili v Afganistan svoje vojaške enote (internet: NATO Homepage).

Po napadu na Irak sta poslali vojaške enote tudi na to območje, in sicer ima Bolgarija (internet: Ministry of Defence, Bulgaria) svoje sile razporejene pod poljskim poveljstvom, Romunija (internet: Delegation of Romania, Nato) pa še pod britanskim. Bolgarija in Romunija sta podpisnici številnih dokumentov, ki se nanašajo na boj proti terorizmu.

¹²¹ Članici sta pozneje postali tudi Švica (1999) in Hrvaška (2002).

12.4. PRIMERJALNE UGOTOVITVE

Tako bolgarske kot romunske vojaške enote so začele sodelovati v mednarodnih operacijah, preden je bila sprejeta ustrezna zakonodaja. V obeh državah mora tako odločitev potrditi tudi parlament. Največji delež sta državi prispevali v misijo SFOR, pod okriljem OZN pa v misiji UNTAC¹²² (Bolgarija) in UNAVEM III¹²³ (Romunija). Za razliko od bolgarskih so romunske vojaške enote sodelovale tudi v operaciji Enduring Freedom pri napadu na Kandahar v Afganistanu. Sicer pa sta državi svoje pripadnike oboroženih sil poslali v Afganistan (ISAF) in Irak.

V primerjavi z Bolgarijo sodeluje Romunija v več politično-vojaških iniciativah.

Državi sta se tudi dokazali kot pomembni promotorici stabilnosti v Jugovzhodni Evropi, saj se kljub neposredni bližini vojaških sovražnosti na ozemlju nekdanje Jugoslavije nista vojaško vpletali v dogajanje, temveč sta poskušali posredovati z dialogom. Postali sta pobudnici številnih varnostnih iniciativ, ki so se razvile z namenom, graditi zaupanje in dobre medsosedske odnose ter krepiti sodelovanje na varnostnem področju.

13. PROCES PREOBLIKOVANJA OBRAMBNEGA SISTEMA

13.1. BOLGARIJA

V Republiki Bolgariji temelji zasnova preoblikovanja obrambnega sistema na treh obdobjih, in sicer 1990-1998, 1999-2004 in 2005-2015.

13.1.1. Prva faza (1990-1998)

To je bilo obdobje, ko država še ni imela izoblikovanih nikakršnih dokumentov, ki bi usmerjali potek preoblikovanja obrambnega sistema, njena poglobljena prizadevanja pa so se nanašala na vpeljevanje demokratičnih načel v delovanje celotnega državnega sistema.

¹²² 1992-1993 v Kambodži.

¹²³ 1995-1997 v Angoli.

Tako se je v tem času uvedel poskus demokratičnega nadzora nad oboroženimi silami, minister za obrambo pa je postal civilna oseba. Toda pomanjkanje strokovnega znanja z obrambnega področja je povzročilo številne zamenjave ministrov; kar je onemogočilo kontinuiteto učinkovitega nadzora nad delovanjem celotnega ministrstva. Leta 1995 je bil sprejet prvi Zakon o obrambi¹²⁴, ki je med drugim tudi zakonsko okrepil vlogo generalštaba Bolgarske vojske. V tem obdobju je ministrstvo za obrambo praktično vodil načelnik generalštaba, ki je imel nadzor tudi nad delom vojaških obveščevalno-varnostnih služb, vse pa je bilo dokaj netransparentno (Dimitrov, 2001: 119).

Kljub vsemu je v tem obdobju prišlo do določenih pozitivnih premikov.

Prvič v svoji zgodovini so bolgarske vojaške enote sodelovale v mednarodni operaciji za ohranjanje miru, in sicer leta 1992 v Kambodži; OZN je njen prispevek ocenila zelo pozitivno, za državo pa je pomenil tudi pomembno izkušnjo, ki je vplivala na nadaljnji razvoj sodelovanja bolgarskih oboroženih sil v mednarodnih operacijah v podporo miru¹²⁵ (Nikolov, 2004: 73).

Po razpadu Varšavskega pakta so se začele pojavljati razprave o načinu zagotavljanja nacionalne obrambe, vključno z možnostjo statusa nevtralnosti. Leta 1992 so bolgarske oborožene sile začele s procesom preoblikovanja z divizijskega tipa organiziranosti na korpusni oziroma brigadni. Zmanjšalo se je število vojaških obveznikov in skrajšalo služenje vojaškega roka. Leta 1994 se je Bolgarija pridružila partnerstvu za mir, za polnopravno članstvo v zvezi Nato pa je zaprosila šele leta 1997. Naslednje leto je parlament sprejel Koncept nacionalne varnosti, vlada pa tajni načrt za reformiranje bolgarskih oboroženih sil, in sicer Plan 2010 (Shalamanov, 2003a: 97).

Plan 2010 je skoraj izključno pripravil generalštab in ni odražal spremenjenih mednarodnih razmer, zahteve niso bile prilagojene razpoložljivim virom, predvidene reforme pa niso bile v skladu s standardi zveze Nato. Obstajalo ni nikakršno razmerje med Konceptom nacionalne varnosti in Planom 2010. Čeprav je bila obrambna

¹²⁴ V socializmu Bolgarija tega področja zakonsko ni uredila.

¹²⁵ Po drugi svetovni vojni je Bolgarija samo enkrat poslala svoje oborožene sile zunaj državnih meja, in sicer so avgusta 1968 enote Bolgarske vojske skupaj s vzhodnonemškimi, madžarskimi, poljskimi in sovjetskimi sodelovale pri zlomu Praške pomladi na Čehoslovaškem. Bolgarske oborožene sile se niso udeleževale niti vojaških vaj z drugimi državami članicami Varšavskega pakta.

politika podrejena civilnemu nadzoru, pa niti poslanci v parlamentu niti člani vlade niso imeli zadovoljive stopnje znanja, da bi lahko ocenili poglobitve odločitve na področju obrambnega načrtovanja (Tagarev in Totev, 2003: 217-220).

13.1.2. Druga faza (1999-2004)

Kmalu po sprejetju Plana 2010 so se začele kazati prve pomanjkljivosti in vlada se je odločila za spremembo in izboljšanje tega dokumenta. Na ključna mesta pri obrambnem načrtovanju so bili imenovani novi ljudje, in sicer mlajša generacija strokovnjakov, ki je ob pomoči ameriške vlade in drugih zahodnih strokovnjakov proučevala različne možnosti preoblikovanja obrambnega sistema. Ko so pripravili osnutek predvidenih reform na obrambnem področju, je parlament na predlog vlade aprila 1999 sprejel Vojaško doktrino (Shalamanov, 2003a: 99). Jeseni istega leta je vlada potrdila dva dokumenta, ki sta obravnavala reorganizacijo oboroženih sil in ministrstva za obrambo do leta 2004, skupaj znana kot Plan 2004. Leta 1999 je vlada sprejela tudi Akcijski načrt za članstvo v Natu, ki je prav tako veliko prispeval k preoblikovanju in prenovi obrambnega sistema (Tagarev, 2003: 128).

Plan 2004¹²⁶ je predvideval oborožene sile, ki bi imele v miru 45 000 pripadnikov¹²⁷ (in 5 000 civilistov), kar je dovolj za izpolnjevanje mirnodobnih nalog kot tudi za posredovanje v krizah, za sodelovanje v mednarodnih vojaških operacijah in za izvedbo mobilizacije, če bi bilo razglašeno vojno stanje. Obseg vojne sestave naj bi bil skrčen na približno 100 000 pripadnikov (Annual Report on the State of Defence and Armed Forces 2001). Izrazitejše zmanjševanje mirnodobne sestave se je začelo septembra 2001 in je do konca leta 2003 doseglo več kot 90% predvidene redukcije¹²⁸. Plan 2004 je predvidel tudi zmanjšanje civilnega osebja, in sicer s 16 000 na 5 000 ljudi; do konca leta 2003 je bil ta cilj dosežen 73% (Romania and Bulgaria between NATO and EU, 2003: 8-9).

Med letoma 2001 in 2004 je bila izvedena reorganizacija poveljstev in formacij KoV, VL in VM, generalštaba ter sistema logistične podpore in vojaškozdravstvene službe.

¹²⁶ Ko so leta 2001 naredili revizijo, so Plan 2004 v nekaterih točkah popravili.

¹²⁷ Leta 1991 je imela Bolgarija 107 000 pripadnikov aktivne sestave (70 000 vojaških obveznikov) in 472 500 pripadnikov rezerve (Military Balance, 1991: 84).

¹²⁸ 2001 so imele oborožene sile približno 107 000 pripadnikov, do konca leta 2004 pa so se zmanjšale za približno 56 000 pripadnikov.

Dolžina služenja vojaškega roka se je še dodatno skrajšala na devet oziroma šest mesecev¹²⁹, Bolgarska vojska pa naj bi postala v celoti popolnjena s poklicnimi pripadniki do leta 2010¹³⁰.

V tem obdobju se je po vzoru držav članic zveze Nato organizacijsko preoblikovalo ministrstvo za obrambo, za pomoč pri izvajanju reform pa so bila oblikovana posebna svetovalna telesa. Od leta 2000 se zaposleni na ministrstvu, odgovorni za obrambno načrtovanje, tudi udeležujejo tečajev, ki jih organizira G. S. Rakovski Defence and Staff College (Shalamanov, 2003a: 100).

Leta 2002 je vlada sprejela dva pomembna dokumenta, in sicer Belo knjigo o obrambi in Vojaško strategijo¹³¹.

V okviru predvidenih reform se je začelo reševati tudi vprašanje neustreznosti razmerja med nižjimi in višjimi¹³² častniškimi čini. Razmerje, ki naj bi ga država dosegla do konca leta 2004, naj bi bilo 60 : 40, v sodelovanju z nevladnimi organizacijami, podjetji in drugimi institucijami pa je uvedla sistem socialne adaptacije, ki bi pomagal upokojenim in odpuščenim častnikom v civilnem sektorju (Romania and Bulgaria between NATO and EU, 2003: 9).

V tem obdobju je bil sprejet tudi Plan 2015, ki je zasnoval smernice za modernizacijo v oboroženih silah. V njem je predvidena posodobitev oborožitve, zamenjava ruskih standardov z zahodnimi in zagotovitev ustrezne stopnje interoperabilnosti z drugimi državami članicami zveze Nato (Ratchev, Shalamanov, Tagarev, 2002: 264 – 265).

13.1.4. Tretja faza (2005-2015)

Proces uresničevanja Plana 2004 je nakazal nekatere pomanjkljivosti in še neurejena področja, ki jih bo potrebno v prihodnjih letih odpraviti in izboljšati celotno delovanje obrambnega sistema. Med njimi najbolj izstopajo:

- ureditev področja zakonodaje (nekateri zakoni še vedno manjkajo; obstoječi so preveč kompleksni, dopolnjeni s številnimi amandmaji, ki si pogosto

¹²⁹ V primeru končanega univerzitetnega programa je služenje vojaškega roka dolgo le šest mesecev.

¹³⁰ V VL in VM naj bi se ta proces zaključil že leta 2006.

¹³¹ White Paper on Defence (2002) in Military Strategy (2002).

¹³² Med višje častniške čine spadajo tisti, ki so enaki činu majorja ali višje.

nasprotujejo; nekateri iz političnih razlogov dovolijo prevelik manevrski prostor, drugi so preveč restriktivni) (internet: Mihaylova: Transformation of the Security Sector, 2003);

- doslednejša razmejitev pristojnosti in odgovornosti med parlamentom, predsednikom države, vlado, ministrom za obrambo in generalštabom;
- civilianizacija ministrstva za obrambo (minister za obrambo težko izvaja civilni nadzor nad oboroženimi silami, če je večina zaposlenih na ministrstvu vojaško osebje);
- strokovno seznanjanje in izpopolnjevanje vseh vpletenih z obrambnovarnostno tematiko, da bi lahko uspešneje in učinkoviteje izvajali civilni nadzor in se odločali pri obrambnem načrtovanju;
- sodelovanje akademskega sektorja pri obrambnem načrtovanju;
- ureditev socialnega (družine, veterani, ženske itd.), moralnega (psihološka pomoč bojnim enotam) in legalnega (vojaška služba, ugovor vesti, notranji pravilniki in navodila itd.) vidika oboroženih sil

(Pantev, Ratchev, Tagarev, 2001: 59-61).

V predvidenem času naj bi Bolgarija dokončno dobila poklicno vojsko; pomanjkanje finančnih virov pa bo verjetno eden največjih problemov pri posodobitvi oborožitve in druge opreme.

13.2. ROMUNIJA

Potek reorganizacije romunskega obrambnega sistema je mogoče razdeliti na naslednja tri obdobja, in sicer 1990-1997, 1998-2000 in 2001-2010.

13.2.1. Prva faza (1990-1997)

Po zmagi revolucije in padcu Ceaușesca je bil eden prvih ukrepov na obrambnem področju depolitizacija in zmanjšanje¹³³ obsega oboroženih sil. Ustanovljen je bil Vrhovni svet za nacionalno obrambo (CSAT), minister za nacionalno obrambo je postal civilna oseba (1994) (Degeratu, 2003: 115-116). Po vzoru Nata so

¹³³ Romunija je imela leta 1991 v oboroženih silah 200 800 pripadnikov aktivne sestave (od tega 127 200 vojaških obveznikov) in 626 000 pripadnikov rezerve (Military Balance, 1991: 92).

preoblikovali generalštab oboroženih sil, enote Romunske vojske pa so začele sodelovati v mednarodnih vojaških misijah (Žanko, 2003a: 26), med letoma 1992 in 1996 so oborožene sile prešle na brigadni oziroma bataljonski tip organiziranosti (Romania and Bulgaria between NATO and EU, 2003: 5).

Po razpadu Varšavskega pakta je Republika Romunija kmalu (1993) zaprosila za polnopravno članstvo v zvezi Nato, leta 1994 je bila tudi prva država, ki je podpisala okvirni dokument partnerstva za mir, toda leta 1997 v Madridu ni bila povabljena k pristopnim pogajanjem z zvezo Nato (Watts, 2003: 165).

Leta 1994 je bil sprejet Zakon o nacionalni obrambi, v parlament sta bila poslana Koncept za nacionalno varnost in Vojaška doktrina, vendar nista bila ratificirana, saj sta bila nekonsistentna in slabo pripravljena (Sava, 2002: 130).

Leta 1997 je bil sprejet dokument, ki je zasnoval prve smernice za preoblikovanje romunskih oboroženih sil, in sicer FARO 2005-2010. Predvideval je zmanjšanje obsega oboroženih sil, zvišanje bojne pripravljenosti, reformo vojaškega izobraževanja in usposabljanja ter interoperabilnost z zvezo Nato (Maior, 2002: 38).

13.2.2. Druga faza (1998 – 2000)

Z britansko, nizozemsko in ameriško pomočjo je Romunija oblikovala celosten in jasn sistem krovnih dokumentov s področja nacionalne varnosti oziroma nacionalne obrambe. Leta 1999 je CSAT sprejel Strategijo nacionalne varnosti in Belo knjigo o nacionalni varnosti in obrambi, parlament pa ju je naslednje leto ratificiral (Zulean, 2003: 413).

Leta 1999 je bil sprejet tudi Akcijski načrt za članstvo v zvezi Nato, ki je skupaj z dokumentom Programme Force 2003 pomembno vplival na nadaljnje preoblikovanje obrambnega sektorja (Romania on Its Way to NATO, 2002: 53). Čeprav je bilo v prvem ciklu Akcijskega načrta¹³⁴ zastavljenih preveliko število ciljev in v nesorazmerju z viri, pa so kasnejši že odražali bolj realistično stanje (Degeratu, 2003: 7).

¹³⁴ Oktobar 1999 – september 2000.

Programe Force 2003 predvideva velikost mirnodobne sestave oboroženih sil 140 000 (od tega naj bi bilo 28 000 civilistov), vojne pa 230 000. V dokumentu so sile funkcionalno organizirane v aktivno, teritorialno in rezervno sestavo. Pričelo se je tudi zmanjševanje števila častnikov in povečanje števila podčastnikov (Popescu, 2002: 22-24).

Zaradi urejanja piramidne zastopanosti činov so morali del kadra upokojiti, z njim prekiniti pogodbe ali ga premesti v druge državne organe. Leta 2000 so bili vpeljani rekonverzijski programi, ki so nekdanjim častnikom in podčastnikom omogočili svetovanje, izobraževanje in usposabljanje ter pomoč pri zaposlitvi v civilnem sektorju (Watts, 2003: 171).

13.2.3. Tretja faza (2001-2010)

Leta 2001 je bil Programe Force 2003 popravljn in CSAT je naslednje leto sprejel dokument Objective Force 2007, ki je predvidel še nadaljnje zmanjšanje števila pripadnikov romunskih oboroženih sil, in sicer naj bi mirnodobni obseg do leta 2007 dosegel končno velikost 90 000 pripadnikov (od tega približno 15 000 civilistov), sile pa naj bi se delile le na aktivno in teritorialno sestavo (Romania and Bulgaria between NATO and EU, 2003: 6), rezervna sestava pa naj bi se ukinila, saj bi njihove naloge prevzele teritorialne sile (Tudor, 2002a: 10). Objective Force 2007 predvideva, da bi šteje teritorialne sile 110 000 pripadnikov (Survey of the Ministry of National Defence on 2001-2003 and the Future Goals, 2004).

Romunske OS naj bi v celoti postale poklicna vojska do leta 2007, VM je ta proces že zaključila, VL pa naj bi ga dokončala do konca leta 2005 (Romanian Military Newsletter, 14. 2. 2005 na: internet: Ministry of National Defence, Romania).

Leta 2003 je bilo v oboroženih silah razmerje med višjimi in nižjimi vojaškimi čini 32 : 68 (Žanko, 2003b: 24).

Leta 2002 je bil sprejet Plan za nadaljnjo reorganizacijo in modernizacijo romunskih oboroženih sil; proces modernizacije vojaške oborožitve in opreme naj bi dosegel zadovoljivo stopnjo interoperabilnosti z zvezo Nato do konca leta 2007 (Costache, 2002: 68).

Na ministrstvu za nacionalno obrambo so doslednejši civilni nadzor nad oboroženimi silami vpeljali šele po predzadnjih parlamentarnih volitvah leta 2000. Do tega leta sta civilni nadzor izvajala le minister za nacionalno obrambo in državni sekretar za obrambno politiko; druge direktorate na ministrstvu za nacionalno obrambo so vodile vojaške osebe. Leta 2001 je bila opravljena reorganizacija ministrstva in nova administracija je na vsa tri mesta¹³⁵, ki jih zavzemajo namestniki obrambnega ministra, postavila civilne obrambne strokovnjake, prav tako so vodje vseh oddelkov znotraj Direktorata za obrambno politiko postale civilne osebe, enako velja za generalnega sekretarja¹³⁶ (Watts, 2003: 171).

Največji problemi pri upravljanju z obrambnim sistemom se kažejo v nejasni razmejitvi pristojnosti tako znotraj ministrstva za nacionalno obrambo kot med različnimi drugimi subjekti, katerih delovanje posega na obrambno področje. Večkrat si nasprotujejo tudi stališča oziroma navodila predsednika države in premiera (Pop, 2003: 29).

Pojavlja se vprašanje strokovne usposobljenosti tistih, ki so neposredno vpleteni v obrambno načrtovanje in civilni nadzor nad delovanjem oboroženih sil. Zakonodaja ni primerno urejena, civilno-vojaško sodelovanje je še vedno minimalno, večji bi moral biti prispevek akademskega sektorja (Matei, 2003: 353).

Do leta 2010 je predvidena zamenjava celotne oborožitve in opreme, da bi ustrezala zahodnim standardom, čeprav je zaradi pomanjkanja finančnih virov to skoraj neuresničljiv cilj (Žanko, 2003b: 25).

13.3. PRIMERJALNE UGOTOVITVE

Pri obeh državah lahko proces preoblikovanja obrambnega sistema razdelimo v tri obdobja in čeprav se časovno ne ujemajo, faze glede na aktivnosti in izvajanje drugih ukrepov sovpadajo.

Predvsem je zanimivo prvo obdobje. Bolgarija se dolgo ni opredelila, na kakšnem konceptu bo temeljila njena obramba. Logična posledica tega so nejasno načrtane

¹³⁵ Direktorat za obrambno politiko, Direktorat za oborožitev in Direktorat za parlamentarne odnose.

¹³⁶ Funkcija generalnega sekretarja na ministrstvu za nacionalno obrambo je bila v prvi Iliescuveji administraciji (1990-1992, 1992-1996) že civilna, a je v obdobju Constantinescu (1996-2000) zopet postala vojaška.

smernice reorganizacije obrambnega sistema; država je z vpeljevanjem različnih demokratičnih standardov predvsem želela stopiti v korak z državami Zahodnega sveta. Romunija pa se je relativno hitro in jasno odločila za članstvo v Natu (1993), a kljub temu ni bila sposobna sprejeti kakršnih koli odločilnejših ukrepov. Celo temeljne dokumente s področja nacionalne varnosti je Bolgarija dobila pred njo. Najpomembnejši premiki, ki so se zgodili v prvi fazi v obeh državah, so bili predvsem poskus zmanjševanja obsega in prehod na korpusni oziroma brigadni sistem organiziranosti oboroženih sil, dolžina služenja vojaškega roka je začela padati, obrambni minister je postal civilna oseba, vojaške enote so začele sodelovati v mednarodnih operacijah, obe državi sta se leta 1994 pridružili partnerstvu za mir in dobili prvi Zakon o obrambi države. Pri urejanju obrambnih zadev pa je imel največji vpliv generalštab.

V drugi fazi sta državi dobili krovne dokumente s področja nacionalne varnosti in obrambe, ob pomoči tujih (zahodnih) strokovnjakov sta zasnovali tudi potek reorganizacije obrambnega sistema. Romunija naj bi prešla na popolnoma poklicni način popolnjevanja oboroženih sil do leta 2007, Bolgarija pa do leta 2010. Začeli sta reševati tudi vprašanje nesorazmernosti činov, vpeljali karierni sistem napredovanja in reorganizirali šolstvo. Obe državi sta leta 1999 sprejeli Akcijski načrt za članstvo v zvezi Nato, leta 2000 pa sta vpeljali nov način obrambnega načrtovanja.

Tretja faza temelji predvsem na dokončni uresnitvi reorganizacije oboroženih sil ter na modernizaciji oborožitvi in opreme. V tem obdobju sta državi postali polnopravni članici zveze Nato, leta 2007 naj bi postali tudi polnopravni članici Evropske unije.

Največja problema, s katerima se trenutno soočata, sta pomanjkanje denarja in nezmožnost, da bi posodobili oborožitev in opremo. Še vedno primanjkuje strokovnega kadra, vojaški krogi pa imajo prevelik vpliv. Tudi razmejitev pristojnosti bi morala biti doslednejša, parlament pa bi moral imeti večji nadzor nad celotnim obrambnim področjem, kar pa lahko doseže le s večjo strokovnostjo.

14. SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

V diplomski nalogi sem izhajala iz dveh stališč, in sicer iz podobnosti med državama in njunih obrambnih sistemov ter iz njunega deleža pri zagotavljanju regionalnih in mednarodnih vidikov varnosti.

Moja ugotovitev je, da si državi nista tako podobni, kot ju zaznava mednarodna skupnost in da je verjetno pogosto to prepričanje privzeto zaradi njune neposredne geografske bližine, na geostrateško izredno pomembnem območju v Evropi, vpliva pa tudi dejstvo, da sta bili med hladno vojno obe državi članici Vzhodnega bloka oziroma Varšavskega pakta.

Že v primerjavi temeljnih značilnosti obstoja obeh držav so opazne številne razlike, ki imajo vpliv na oblikovanje nacionalnovarnostne politike in tako tudi obrambne. Glede na število prebivalstva Romunija močno presega Bolgarijo, prav tako se razlikujeta kulturno. Romunski jezik spada v skupino romanskih jezikov, bolgarski pa med slovanske (ob uporabi cirilice). Čeprav sta obe državi pravoslavni, pripadata različnim Cerkvam. Zanimiva je tudi njuna vloga med hladno vojno. Bolgarija je bila predvsem zaradi skupnih zgodovinskih in kulturnih vezi zelo zvesta sovjetski politiki, Romunija pa je skušala obdržati določeno stopnjo avtonomnosti; njene oborožene sile niso sodelovale pri zlomu Praške pomladi, imela pa je tudi diplomatske stike z Zahodom. Bolgarija je prehod v večstrankarsko parlamentarno demokracijo doživela po mirni poti, v Romuniji pa je konec socialističnega sistema zaznamovala revolucija, v kateri so imele pomembno vlogo oborožene sile, pozneje je imela težave tudi z nekaterimi paravojaškimi enotami in družbenimi nemiri. Verjetno je zaradi tega danes v Romuniji vloga oboroženih sil znotraj države strogo omejena, čeprav bi te lahko pomembno pomagale in prispevale pri odpravljanju posledic naravnih in drugih nesreč.

Tudi določeni vidiki njune zunanjevarnostne politike se razlikujejo. Čeprav sta postali članici zveze Nato sočasno, tj. leta 2004, se je v primerjavi z Romunijo, ki je za polnopravno članstvo zaprosila leta 1993, Bolgarija za to možnost odločila šele leta 1997. Bolgarija je imela tudi bolj dosleden odnos do stališč Evropske unije; čeprav sta se po 11. septembu 2001 obe državi takoj pridružili protiteroristični koaliciji in s svojega ozemlja ameriškim silam omogočili izhodni položaj za napade na Afganistan

in na Irak, pa Bolgarija z ZDA ni podpisala dvostranskega sporazuma o neizročanju ameriških državljanov Mednarodnemu kazenskemu sodišču. Na drugi strani pa je bila Romunija sploh prva država, ki je tak sporazum podpisala in ena od štirih evropskih držav. Čeprav sta zaradi geostrateškega položaja v interesu ZDA obe državi, je moč opaziti tesnejše in izrazitejše vezi z Romunijo.

Razlike med državama se pojavljajo tudi na obrambnem področju. Že notranjepolitična ureditev obeh držav nakazuje razlike v pristojnostih. Medtem ko je v Bolgariji glavna avtoriteta države premier, ima v Romuniji največji vpliv predsednik države in njegov Vrhovni svet za nacionalno obrambo. Posledično se razlikuje tudi procedura oblikovanja in sprejemanja političnih odločitev, ki se nanašajo na nacionalno varnost in obrambo. V primerjavi z Romunijo namenja Bolgarija obrambnemu proračunu višji odstotek. Obstajajo tudi razlike v organiziranosti oboroženih sil in služenju vojaškega roka. V Bolgariji je dolžina služenja vojaškega roka krajša, prav tako se lahko ugovor vesti uveljavlja na podlagi splošnosprejetih meril sodobnih razvitih družb, v Romuniji pa le na podlagi verskega prepričanja. V Bolgariji imajo večji vpliv in pomen vojaške obveščevalno-varnostne službe, medtem ko v Romuniji pa splošne. Sistem vodenja in poveljevanja je v obeh državah precej podoben, prav tako organiziranost civilne obrambe. V obeh državah je opaziti veliko vlogo načelnika generalštaba.

V procesu preoblikovanja obrambnega sistema sta obe državi za pomoč zaprosili tuje strokovnjake, med njima pa ni opaziti nikakršnega usklajevanja. Sočasnost podobnih sprememb je bila naključna. Romunija namerava prej zaključiti s procesom reorganizacije popolnjenja oboroženih sil, in sicer do leta 2007, medtem ko Bolgarija predvideva dokončno vpeljati poklicno popolnjenje do leta 2010. Zdi se, da ima Romunija v primerjavi z Bolgarijo za spremembo rahlo bolje urejeno zakonodajo, vendar je stanje v obeh državah še vedno precej nezadovoljivo. Pri nadaljnjem procesu preoblikovanja obrambnega sektorja bosta morali obe državi predvsem dvigniti raven strokovnosti parlamentarnega nadzora, jasneje razmejiti pristojnosti med državnimi akterji, ki so odgovorni za odločanje na obrambnem področju in civilianizirati obrambno ministrstvo. Verjetno največjo težavo pa obema predstavlja pomanjkanje finančnih virov in posledično nezmožnost posodobitve vojaške opreme in oborožitve.

Obe državi aktivno sodelujeta v mednarodnih vojaških operacijah v okviru OZN, Nata in EU, svoje vojaške enote pa imata razporejene tudi v Afganistanu in Iraku.

Med balkansko krizo v devetdesetih letih prejšnjega stoletja sta se izkazali za stabilni državi in vojaško nista posredovali, čeprav ima na primer Bolgarija Makedonijo za svoje interesno območje. Obe državi se aktivno zavzemata za regionalno varnostno sodelovanje in dobre sosedske odnose ter sta članici (v veliki meri tudi ustanovni) številnih vojaškopolitičnih iniciativ, ki pokrivajo območje Jugovzhodne Evrope.

Hipoteze, ki sem si jih postavila na začetku svojega proučevanja, ne morem v celoti potrditi. Državi sta si veliko bolj različni, kot je splošno mišljenje, o čemer sem se prepričala tudi osebno, ko sem ju obiskala. Obrambna sistema se sicer prilagajata zahodnim standardom, vendar je po moji oceni med njima preveč razlik, da bi lahko trdili, da sta enako zasnovana, res pa je, da je pri obeh upravljanje in delovanje vezano na podobne težave.

Čeprav je reorganizacija celotnega obrambnega sektorja približno sočasna in teče v enakem zaporedju, pa je bila to bolj stvar naključja kot pa medsebojne pomoči ali sodelovanja. Bolgarija in Romunija imata predviden različen časovni rok, do kdaj naj bi bilo uresničeno preoblikovanje elementov obrambnega sistema, in sicer je za Romunijo to leto 2007 oziroma 2010, ko naj bi bila končana tudi modernizacija oborožitve in opreme, za Bolgarijo pa leto 2010 oziroma 2015.

V celoti pa lahko potrdim hipotezi, ki se nanašata na njun pomen pri zagotavljanju mednarodne varnosti. Državi sta izredno aktivni v Jugovzhodni Evropi, svoje vojaške enote pa pošiljata v operacije v podporo miru po vsem svetu.

Na podlagi proučevanja in ugotovitev sklepam, da se bo v prihodnjih letih vloga Bolgarije in Romunije v evropskem in mednarodnem okolju okrepila; sta relativno veliki državi in aktivno sodelujeta v varnostnih procesih v mednarodnem okolju, zaradi svojega geostrateškega položaja pa sta v središču prepletanj evropskih, ruskih in ameriških interesov.

15. LITERATURA

Knjige:

1. Anžič, Andrej (1997): Varnostni sistem Republike Slovenije. Časopisni zavod Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
2. Bennett, Richard M. (2003): Espionage, Spies and Secrets. Virgin Books Ltd, London.
3. Buzan, Barry (1991): People, States and Fear, An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era. Harvester Wheatsheaf, London.
4. (1998): Enciklopedija svetovne geografije. Ingolič, Borut (ur.). Imprinta, Ljubljana.
5. Grizold, Anton (1999): Obrambni sistem Republike Slovenije. Ministrstvo za notranje zadeve, Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana.
6. (2000): Guide to Military Operations other than War. Bonn, Keith E. in Baker, Anthony E. (ur.). Stackpole Books, Mechanicsburg.
7. (1993): International Military and Defence Encyclopedia. Vol. II (C-F). Dupuy, Trevor. N. (ur.). Brassey's (US), Inc., Washington / New York.
8. (1993): International Military and Defence Encyclopedia. Vol. V (P-S). Dupuy, Trevor. N. (ur.). Brassey's (US), Inc., Washington / New York.
9. (2004): Jane's Sentinel Security Assessment, The Balkans. Issue XV. Jane's Information Group Limited, Sentinel House, UK.
10. (2000): Jane's World Armies. Issue 8. Jane's Information Group Limited, Sentinel House, UK.
11. Kotnik-Dvojmoč, Igor (2002): Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
12. Malešič, Marjan (1994): Civilna obramba sodobnih držav. Doktorska disertacija. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
13. (1991): The Military Balance 1991 – 1992. Brassey's, The International Institute for Strategic Studies, London.
14. (1993): The Military Balance 1993 – 1994. Brassey's, The International Institute for Strategic Studies, London.
15. (1996): The Military Balance 1996 – 1997. Brassey's, The International Institute for Strategic Studies, London.

16. (1998): The Military Balance 1998 – 1999. Brassey's, The International Institute for Strategic Studies, London.
17. (1999): The Military Balance 1999 – 2000. Brassey's, The International Institute for Strategic Studies, London.
18. (2003): The Military Balance 2003 – 2004. Brassey's, The International Institute for Strategic Studies, London.
19. (2003): Parliamentary Oversight of the Security Sector: Principles, mechanisms and Practices. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Inter-Parliamentary Union, Geneva.
20. Schöpflin, George (2002): Nations Identity Power, The New Politics of Europe. Hurst & Company, London.
21. Tunjić, Filip (2004): Vmesna Evropa, Konfliktnost državnih teritorialnih meja. Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper in Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
22. Vukadinović, Radovan (2002): Varnost v Jugovzhodni Evropi. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Znanstveni članki:

23. Bujoreanu, Julian (2003): Security Sector Expert Formation – Achievements and Needs in Romania. V: Fluri, Philipp H. in Law, David M. (ur.): Security Sector Expert Formation – Achievements and Needs in South East Europe. National Defence Academy Viena, Institute for Peace Support and Conflict Management, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, PfP – Consortium of Defence Academies and Security Studies Institutes, Geneva.
24. Dan, Florea (2003): Crisis Management. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, A Self-Assessment Study, Vol. II. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.
25. Degeratu, Claudiu (2001): Civil – Military Relations in Romania: Objectives and Priorities. V: Pantev, Plamen (ur.): Civil – Military Relations in South Eastern Europe, A Survey of the National Perspectives and of the Adaptation Process to the Partnership for Peace Standards. Geneva Centre for the

- Democratic Control of Armed Forces, PfP – Consortium of Defence Academies and Security Studies Institutes, Geneva.
26. Degeratu, Claudiu (2003): Security Sector in Romania. V: Fluri, Philipp in Shalamanov, Velizar (ur.): Security Sector Reform, Does It Work? Problems of Civil-Military and Inter-Agency Cooperation in the Security Sector. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, George C. Marshall – Bulgaria, Sofia.
 27. Dimitrov, Dimitar (2001): Military Reform and Budgeting for Defence in Bulgaria (1989 – 2000). V: Betz, David in Löwenhardt, John (ur.): Army and State in Postcommunist Europe. Frank Cass Publishers, London.
 28. Dimitrov, Konstantin in Atanassova, Maria (2003): International Requirements and Influence: Standards and Requirements on Democracy and the Economy Relevant to Defence and Security Sector Reform. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, A Self-Assessment Study, Vol. I. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.
 29. Dolghin, Nicolae in Macovei, Alina (2003): Democratic and Civilian Control of Defence. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, A Self-Assessment Study, Vol. II. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.
 30. Farcas, Valentina (2003): Democratic Control of the Intelligence and Security Services. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, A Self-Assessment Study, Vol. II. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.
 31. Fota, Iulian (2003): From Democratic Reform to Good Governance; Military and Civilian Training on Defence Issues. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, A Self-Assessment Study, Vol. II. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.
 32. Furior, Teodora (2003): Parliamentary Oversight over National Defence. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): Defence and Security Sector

- Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, A Self-Assessment Study, Vol. II. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.
33. Georgieva, Stoyana in Tzvetkova, Avgustina (2003): Media, Civil Society and Public Policy. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, A Self-Assessment Study, Vol. I. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.
 34. Ionescu, Mihail E. (2003): Transparency and Accountability. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, A Self-Assessment Study, Vol. II. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.
 35. Jivkov, Jivko (2003): Crisis Management: The Ministry of Interior. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, A Self-Assessment Study, Vol. I. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.
 36. Kirov, Tsonko (2003): Role of the Bulgarian Parliament in Reforming the Security Sector. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, A Self-Assessment Study, Vol. I. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.
 37. Matei, Mihaela (2003): Defence Planning: System Building, the Role of the Armed Forces and Civilian Control. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, A Self-Assessment Study, Vol. II. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.
 38. Minchev, Ognyan (2002): Bulgaria and Russia. V: Minchev, Ognyan; Ratchev, Valeri in Lessenski, Marin (ur.): Bulgaria for Nato – 2002. Institute for Regional and International Studies, Sofia.
 39. Muresan, Liviu (2003): Security Sector Reform in Romania. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, A Self-Assessment

- Study, Vol. II. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.
40. Nicolae – Cotoară, Alexandru in Bănică, Marin (2003): Peacekeeping and Regional Security. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, A Self-Assessment Study, Vol. II. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.
 41. Nikolov, Nikola (2003): Management of Non – Military Crises: Civil Protection Agency View. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, A Self-Assessment Study, Vol. I. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.
 42. Nikolov, Stephan E. (2004): The Bulgarian Military: In Search of New Alignments. V: The Quarterly Journal. Vol. III, No. 4. PFP – Consortium of Defence Academies and Security Studies Institutes, Sofia.
 43. Pantev, Plamen (2003): Good Governance Reform of the Civil Service, Parliamentary Staff and the Military. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, A Self-Assessment Study, Vol. I. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.
 44. Pantev, Plamen; Ratchev, Valeri in Tagarev, Todor (2001): Civil – Military Relations in Bulgaria: Aspects, Factors, Problems. V: Pantev, Plamen (ur.): Civil – Military Relations in South Eastern Europe, A Survey of the National Perspectives and of the Adaptation Process to the Partnership for Peace Standards. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, PFP – Consortium of Defence Academies and Security Studies Institutes, Geneva.
 45. Price, David (2003): Military Preparations of NATO Candidate Countries. V: Born, Hans, Fluri, Philipp H. in Lunn, Simon (ur.): Oversight and Guidance: The Relevance of Parliamentary Oversight for the Security Sector and Its Reform. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Nato Parliamentary Assembly, Geneva / Brussels.
 46. Ratchev, Valeri (2003): Security Sector Expert Formation – Achievements and Needs in Bulgaria. V: Fluri, Philipp H. in Law, David M. (ur.): Security Sector Expert Formation – Achievements and Needs in South East Europe. National

- Defence Academy Viena, Institute for Peace Support and Conflict Management, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, PfP – Consortium of Defence Academies and Security Studies Institutes, Geneva.
47. Ratchev, Valeri; Shalamanov, Velizar in Tagarev, Todor (2002): Resheaping Bulgarian Armed Forces for the 21st Century. V: Minchev, Ognyan; Ratchev, Valeri in Lessenski, Marin (ur.): Bulgaria for Nato – 2002. Institute for Regional and International Studies, Sofia.
 48. Ratchev, Valeri in Vanakiev, Yantislav (2003): Peacekeeping and Regional Security. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, A Self-Assessment Study, Vol. I. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.
 49. Sava, Constantin (2002): Main State Bodies Providing Transparency of Security and Defence Planning in Romania. V: Tagarev, Todor (ur.): Transparency in Defence Policy, Military Budgeting and Procurement. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, George C. Marshall – Bulgaria, Sofia.
 50. Shalamanov, Velizar (2003a): Civil – Military and Inter – Agency Cooperation in the Security Sector in Bulgaria. V: Fluri, Philipp in Shalamanov, Velizar (ur.): Security Sector Reform, Does It Work? Problems of Civil-Military and Inter-Agency Cooperation in the Security Sector. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, George C. Marshall – Bulgaria, Sofia.
 51. Shalamanov, Velizar (2003b): Security Sector Reform in Bulgaria. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, A Self-Assessment Study, Vol. I. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.
 52. Shalamanov, Velizar in Tashev, Blagovest (2003): Democratic Oversight of Defence. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, A Self-Assessment Study, Vol. I. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.

53. Tagarev, Todor (2002): *Elaborating Policy for Transparency of Defence Procurement*. V: Tagarev, Todor (ur.): *Transparency in Defence Policy, Military Budgeting and Procurement*. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, George C. Marshall – Bulgaria, Sofia.
54. Tagarev, Todor (2003): *Bulgarian Armed Forces and National Security Policy: Shaping the Security Environment in Southeastern Europe*. V: Krupnick, Charles (ur.): *Almost NATO, Partners and Players in Central and Eastern European Security*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc., Lanham / Boulder / New York / Oxford.
55. Tagarev, Todor (2005): *Education and Personnel Management in the Security Sector*. V: Pantev, Plamen (ur.): *Civil-Military Relations and Democratic Control of the Security Sector*. ProCon Ltd., Sofia.
56. Tagarev, Todor in Totev, Dobromir (2003): *Civilians and the Military in Defence Planning*. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): *Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, A Self-Assessment Study, Vol. I*. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.
57. Totev, Dobromir (2002): *Bulgarian Defence Resource Management System – Vehicle for Transparency in Defence Planning and Budgeting*. V: Tagarev, Todor (ur.): *Transparency in Defence Policy, Military Budgeting and Procurement*. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, George C. Marshall – Bulgaria, Sofia.
58. Tsanev, Ivo in Pantev, Plamen (2003): *Democratic Oversight and Control over Intelligence and Security Agencies*. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): *Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, A Self-Assessment Study, Vol. I*. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.
59. Watts, Larry L. (2003): *Romania and NATO: The National – Regional Security Nexus*. V: Krupnick, Charles (ur.): *Almost NATO, Partners and Players in Central and Eastern European Security*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc., Lanham / Boulder / New York / Oxford.
60. Zulean, Marian (2003): *International Requirements and Assistance for Defence and Security Reform*. V: Trapans, Jan A. in Fluri, Philipp H. (ur.): *Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe:*

Insights and Perspectives, A Self-Assessment Study, Vol. II. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva / Belgrade.

Publicistični članki:

61. Costache, Tiberiu (2002): Modernization of the Romanian Armed Forces. Nato's Nations and Partners for Peace. No. 3. Mönch Publishing Group, Bonn.
62. Georgiev, Dimitar (2002): State and Perspectives of Development of the Bulgarian Air Force. Nato's Nations and Partners for Peace. No. 2. Mönch Publishing Group, Bonn.
63. Iliescu, Ion (2002a): Romania and Yugoslavia: Common European and Euro – Atlantic Future. Review of International Affairs. July – September 2002, Vol. LIII, No. 1107. Institute of International Politics and Economics, Belgrade.
64. Iliescu, Ion (2002b): Romania Rightfully Returns to Europe. Nato's Nations and Partners for Peace. No. 3. Mönch Publishing Group, Bonn.
65. Keay, Justin (2002): Anti – Terror Fight Draws Romania into Western Security Structures. Jane's Intelligence Review. Vol. 14, No. 1. Jane's Information Group Limited.
66. Konstantinova, Elisaveta (2002a): Bulgaria is on Track for NATO Membership. Jane's Defence Weekly. 1. 5. 2002. Jane's Information Group Limited.
67. Konstantinova, Elisaveta (2002b): Bulgaria's NATO Battle. Jane's Defence Weekly. 26. 6. 2002. Jane's Information Group Limited.
68. Konstantinova, Elisaveta (2003): Sofia's Defence Increase to Meet NATO Standards. Jane's Defence Weekly. 8. 1. 2003. Jane's Information Group Limited.
69. Konstantinova, Elisaveta in Tudor, Radu (2003): Bulgaria, Romania Gear up for NATO. Jane's Intelligence Review. Vol. 15, No. 6. Jane's Information Group Limited.
70. Maior, George Cristian (2002): Romania's Defence Policy – Developments, Defence Diplomacy and Military Engagement. Nato's Nations and Partners for Peace. No. 3. Mönch Publishing Group, Bonn.

71. Passy, Solomon Isaac (2002): Bulgaria in the Eve to Prague 2002: Matching Strategic Interests with Euro-Atlantic Values. Nato's Nations and Partners for Peace. No. 4. Mönch Publishing Group, Bonn.
72. Pop, Adrian (2003): Romania's Challenge. NATO Review. Spring. Assistant Secretary General for Public Diplomacy NATO, Brussels.
73. Popescu, Mihail (2002): The Restructuring of the Armed Forces. Nato's Nations and Partners for Peace. No. 3. Mönch Publishing Group, Bonn.
74. Rogers, Ann in Hill, John (2002): New Partners Face New Challenges. Jane's Intelligence Review. Vol. 14, No. 7. Jane's Information Group Limited.
75. Tudor, Radu (2002a): Romania Prepares Objective Force 2007. Jane's Defence Weekly. 24. 4. 2002. Jane's Information Group Limited.
76. Tudor, Radu (2002b): World Bank Project for Romania's Laid – off Officers. Jane's Defence Weekly. 24. 7. 2002. Jane's Information Group Limited.
77. Tudor, Radu (2005): Romania Creates New Counterterrorism Unit. Jane's Intelligence Review. Vol. 17, No. 1. Jane's Information Group Limited.
78. Ulčar, Miroslav (2004a): Bolgarske oborožene sile (1. del). Slovenska vojska. Leto XII / 11. Ministrstvo za obrambo RS.
79. Ulčar, Miroslav (2004b): Bolgarske oborožene sile (2. del). Slovenska vojska. Leto XII / 12. Ministrstvo za obrambo RS.
80. Ulčar, Miroslav (2004c): Romunske oborožene sile (1. del). Slovenska vojska. Leto XII / 13. Ministrstvo za obrambo RS.
81. Ulčar, Miroslav (2004č): Romunske oborožene sile (2. del). Slovenska vojska. Leto XII / 15. Ministrstvo za obrambo RS.
82. Žanko, Goran (2003a): Romunjska – na putu u euroatlanske integracije (I. dio). Hrvatski vojnik. Br. 97 / 98, Godina XIII. Ministrstvo odbrane Republike Hrvatske, Zagreb.
83. Žanko, Goran (2003b): Romunjska – na putu u euroatlanske integracije (II. dio). Hrvatski vojnik. Br. 99, Godina XIII. Ministrstvo odbrane Republike Hrvatske, Zagreb.

Dokumenti:

84. (2001): Declaration on the SEECAP. (internet: NATO Homepage; <http://www.nato.int/docu/comm/2001/0105-bdp/d010530a.htm>)

85. (1998): Koncept nacionalne varnosti Republike Bolgarije. (internet: Ministry of Defence, Bulgaria; http://www.md.government.bg/_en_/index.html)
86. (2004): Romania's Annual National Plan of Preparation for NATO Membership 2003 – 2004.
(internet: NATO Homepage; <http://www.nato.int/romania/romanianap5.htm>)
87. (2001): Strategija nacionalne varnosti Republike Romunije. (internet: Ministry of National Defence, Romania; <http://english.mapn.ro/>)
88. (2002): Vojaška strategija Republike Bolgarije. (internet: Ministry of Defence, Bulgaria; http://www.md.government.bg/_en_/index.html)
89. (1999, 2002): Vojaška doktrina Republike Bolgarije. (internet: Ministry of Defence, Bulgaria; http://www.md.government.bg/_en_/index.html)
90. (2000): Vojaška strategija Republike Romunije. (2000): Die Militärstrategie Rumäniens. Ministerium für Nationale Verteidigung, Militärverlag, Bukarest.
91. (1991, 2003, 2005): Ustava Republike Bolgarije.
(internet: National Assembly of the Republic of Bulgaria;
<http://www.parliament.bg/?page=const&lng=en>)
92. (1991, 2003): Ustava Republike Romunije. (internet: Chamber of Deputies, Romania; <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=103&idl=2>)
93. (2002): White Paper on Defence. (internet: Ministry of Defence, Bulgaria; http://www.md.government.bg/_en_/index.html)
94. (1994): Zakon o nacionalni obrambi Republike Romunije.
(internet: Chamber of Deputies, Romania;
<http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=103&idl=2>)
95. (1991): Zakon o nacionalni varnosti Republike Romunije. (internet: Chamber of Deputies, Romania; <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=103&idl=2>)
96. (1992): Zakon o Romunski obveščevalni službi. (internet: Chamber of Deputies, Romania; <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=103&idl=2>)

Medmrežni viri:

97. Activity Report of the CiO for 2004:
http://www.osce.org/documents/cio/2005/02/4322_en.pdf (6. 5. 2005)
98. BLACKSEAFOR:
<http://www.blackseafor.org> (14. 2. 2005)

99. Bozhilov, Nikolai (2002): Reforming the Intelligence Services in Bulgaria, The experience from the Last Decade:
http://www.dcaf.ch/news/Intelligence%20Oversight_051002/ws_papers/Bozhilov.pdf (7. 1. 2005)
100. Bulgarian Presidency of UN SC:
<http://www.un.int/bulgaria/> (22. 10. 2004)
101. CENCOOP:
<http://www.cencoop.at> (14. 2. 2005)
102. Chairman's Report, SEEGROUP, Meeting of the EAPC in Defence Ministers Session, 2000:
<http://www.nato.int/docu/speech/2000/s001206d.htm> (28. 11. 2004)
103. Chamber of Deputies, Romania:
<http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=103&idl=2> (6. 5. 2005)
104. CIA the World Factbook, Bulgaria:
<http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/bu.html> (15. 2. 2005)
105. CIA the World Factbook, Romania:
<http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/ro.html> (15. 2. 2005)
106. Civil Protection Command, Romania:
<http://www.pims.org/Partners/Civil/Romania/en/> (13. 10. 2004)
107. Coalition for the ICC:
<http://www.iccnw.org> (23. 3. 2005)
108. Council of Ministers, Bulgaria:
<http://www.government.bg/English/Bulgaria/> (21. 3. 2005)
109. Delagation of Romania, Nato:
<http://www.nato.int/romania/romaniahome.htm> (14. 2. 2005)
110. Government of Romania:
<http://www.guv.ro/engleza/> (7. 1. 2005)
111. International Civil Defence Directory, Bulgaria:
<http://www.icdo.org/National%20structures/Bulgaria.pdf> (13. 10. 2004)
112. International Civil Defence Directory, Romania:
<http://www.icdo.org/National%20structures/Romania.pdf> (13. 10. 2004)

113. Mihaylova, Nadezhda (2003): Role of Parliaments and Non-Parliamentary Factors in the Transformation of the Security Sector (the Case of Bulgaria). PfP – Consortium 6th Annual Conference Berlin, 15 – 17 June 2003:
http://www.pfpconsortium.org/WGS/48/genesis/mihailova_en.htm
(21. 3. 2005)
114. Ministry of Defence, Bulgaria:
http://www.md.government.bg/_en_/index.html (6. 5. 2005)
115. Ministry of Foreign Affairs, Hellenic Republic:
<http://www.mfa.gr/english/> (22. 10. 2004)
116. Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey:
<http://www.mfa.gov.tr/mfa/default.htm> (22. 10. 2004)
117. Ministry of Foreign Affairs, Romania:
<http://www.mae.ro/index.php?lang=en> (7. 5. 2005)
118. Ministry of Foreign Affairs, Serbia and Montenegro:
<http://www.mfa.gov.yu/index.html> (22. 10. 2004)
119. Ministry of National Defence:
<http://english.mapn.ro/> (6. 5. 2005)
120. Mission of Romania to the EU:
<http://ue.mae.ro/index.php?lang=en> (21. 3. 2005)
121. National Intelligence Service, Bulgaria:
http://www.nrs.bg/eng/index_eng.htm (7. 1. 2005)
122. NATO Homepage:
<http://www.nato.int/> (14. 2. 2005)
123. President of the Republic of Bulgaria:
http://www.president.bg/en/v_bio.php (22. 10. 2004)
124. The Centre for Southeast European Studies, Bulgaria:
http://www.csees.net/?page=news&country_id=3 (6. 3. 2005)
125. The Centre for Southeast European Studies, Romania:
http://www.csees.net/?page=country_analyses&country_id=6 (6. 3. 2005)
126. The G. S. Rakovski Defence and Staff College:
<http://rakovski-defcol.mod.bg/BG/index.htm> (21. 3. 2005)
127. The Handbook on Civil Emergency Planning, Bulgaria:
<http://www.ocb.se/english/handbook/bulgaria.html> (13. 10. 2004)

128. The Handbook on Civil Emergency Planning, Romania:
<http://www.ocb.se/english/handbook/romania.html> (13. 10. 2005)
129. The Permanent Mission to Romania to the UN:
<http://www.un.int/romania/> (21. 3. 2005)
130. SEECP:
<http://www.mae.ro/seecp/> (14. 2. 2005)
131. SHIRBRIG:
<http://www.shirbrig.dk/> (14. 2. 2005)
132. South – Eastern Europe Brigade:
<http://www.seebbrig.pims.org/index.html> (14. 2. 2005)
133. Stability Pact:
<http://www.stabilitypact.org> (14. 2. 2005)
134. The State Agency for Civil Protection, Bulgaria:
<http://www.cp.government.bg/about-en.php> (13. 10. 2004)
135. UN Security Council:
<http://www.un.org/Docs/sc/> (15. 2. 2005)
136. U.S. Department of State, Bulgaria:
<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3236.htm> (15. 2. 2005)
137. U.S. Department of State, Romania:
<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35722.htm> (15. 2. 2005)
138. War Resisters' International:
<http://wri-irg.org> (6. 3. 2005)
139. Women In The NATO Forces, 2004:
<http://www.nato.int/ims/2004/win/03-index.htm> (6. 3. 2005)

Drugi viri:

140. (2001): Annual Report on the State of Defence and Armed Forces.
 (internet: Ministry of Defence, Bulgaria;
<http://www.md.government.bg/dokl2001/en/dokl2001.html>)
141. (1999): Bulgaria's Way, A Book for the Partners. Ministry of Defence of the
 Republic of Bulgaria, Sofia.

142. Degeratu, Claudiu (2003): Romanian Defence Policy, Military Reform and Integration into NATO. Institute for Political Studies of Defense and Military History, Bucharest.
143. (2001): Nato Handbook. Nato Office of Information and Press, Brussels.
144. (2003): Nato Membership and the Challenges Facing the Bulgarian Parliament. Report No. 6. Ratchev, Valeri (ur.). Coalition for Security Sector Reform, Sofia.
145. (2003): Romania and Bulgaria between NATO and EU. Policy Warning Report 4. Romanian Academic Society, Center for Liberal Strategies Sofia, Centre for European Reform London.
146. (2002): Romania on Its Way to Nato. Ministry of Public Information, Romania.
147. (2002): Romania towards NATO. Ministry of Public Information, Romania.
148. (2003): Security and Defence in South-Eastern Europe. The ESCADA Report. The Centre of European Security Studies, Netherlands.
149. (2003): Security Sector Reform: Its Relevance for Conflict Prevention, Peace Building, and Development. United Nations Office at Geneva, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva.
150. (2004): Survey of the Ministry of National Defence on 2001 – 2003 and the Future Goals. (internet: Ministry of National Defence, Romania; <http://english.mapn.ro/>)
151. (1998): The Romanian Armed Forces in Peace Missions. Editura Militară, Bucureşti.
152. Williams, Nicola in Wildman Kim (2001): Romania & Moldova. Lonely Planet Publications Pty Ltd, Victoria, Australia.

16. SUMMARY

After the end of Cold War the former communist countries Bulgaria and Romania had to face the demands that called for introduction of democratic values and norms. The countries started a difficult transition to market economy, multi-party political system and the efforts to gain a full membership in various Euro-Atlantic integrations. To this end they had to reestablish and reform almost all segments of government and public administration.

The defence system and its armed forces could be characterized as one of the most delicate subjects in this process. During the Warsaw pact membership when the main threat to national security was above all military Bulgaria and Romania set up armed forces that were large, powerful, under Communist Party control and separated from society. With a view to meet the challenges and threats of the 21st century international security environment the reform of the armed forces is not based merely on their reduction in size but also on change in missions, structure, equipment, culture and rules (ethos) as well as reintegration with the other sectors of the country. The processes are so large, deep, complex and crucial to the overall transformation of the country, the resistance to change is so hard and deep-rooted that success of the reforms is only possible if the political leadership can call on clear vision, faith and capabilities. Unfortunately, Bulgaria and Romania lack financial and material resources, expertise and the necessary will to implement the reforms smoothly and rapidly.

The goal of this thesis was to analyse the trends in the process of the Bulgarian and Romanian defence system transformation and the comparison of the chosen defence sector elements such as defence policy and competences; defence budget and planning; armed forces, their organisation, structure, management, manning and training; (counter)intelligence activity; and civil defence. Since both countries contribute many efforts to international peace and security an important part of this paper covers also a relationship of Bulgaria and Romania with reference to their activity in regional and international security environment.

The research indicated that the countries and their defence systems are not so alike as the international community normally perceive them. Its assumption could be based on close geographic location and common historical circumstances. However, the

difference between the arrangements of defence issues is too great to be neglected. The main distinctions derive from the area of the responsibilities, organisation of the armed forces and (counter)intelligence activity.

Nevertheless, both countries take active part in international efforts to maintain peace and security. Their troops participate in peace support operations under the UN, NATO and EU flag and are also deployed to Afganistan and Iraq.

As regional actors Bulgaria and Romania strive to promote good neighbouring relations and stability and are memberstates of many military – political initiatives in South Eastern Europe.

In carrying out the defence reforms Bulgaria and Romania have taken many positive steps especially during the last six to seven years but the process is still far from finished. However, in 2004 they became NATO memberstates and are also supposed to gain a full EU membership in 2007.